T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GELENEKSEL TÜRK SANATLARI ANASANAT DALI
Yüksek Lisans Tezi

BURSA ULUUMAY OSMANLI HALK KIYAFETLERİ VE TAKILARI MÜZESİ'NDE BULUNAN GELENEKSEL TEKSTİLLERİN KORUNMASI VE SAKLANMASI ÜZERİNE ÖNERİLER

Hazırlayan
Güleser GÜLER

Danışman
Doç. Gonca KARAVAR

İzmir / 2022

YEMİN METNİ

Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum ***" Bursa Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri Ve Takıları Müzesi'nde Bulunan Geleneksel Tekstillerin Korunması ve Saklanması Üzerine Öneriler"*** adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

…/…/…

Güleser GÜLER

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nün ……/……/…….tarih ve …… sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmenliği'nin …….. maddesine göre Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, Yüksek Lisans öğrencisi Güleser GÜLER'in **"Bursa Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri Ve Takıları Müzesi'nde Bulunan Geleneksel Tekstillerin Korunması ve Saklanması Üzerine Öneriler"** konulu tezi incelemiş ve aday ……/……/…… tarihinde, saat ……'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra …… dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyeleri tarafından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin …… olduğuna oy ……. ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE ÜYE

ÖZET

Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde bulunan eserler Bursa'nın Muradiye semtinde yer alan Şair Ahmet Paşa Medresesi'nde sergilenmektedir. Müze'nin kurucusu olan Esat Uluumay kılıç kalkan oynadığı 1960'lı yıllarda başlayarak kıyafetlere merak duymasıyla birlikte koleksiyon eserlerini toplamaya başlamıştır. Esat Uluumay Anadolu'nun ve birçok coğrafyanın her toprağını gezerek kostüm ve halk kıyafetleriyle birlikte çeşitli koleksiyon eserleri toplamıştır. Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu ve Prof. Dr. Cavit Orhan Tütengil'den folklor ve etnografyayı araştırma yöntemlerini öğrenen Esat Uluumay, çeşitli yörelerden topladığı kostümlerle birlikte değişik koleksiyonlar oluşturduğunu farketmiş ve bu zengin koleksiyonu bir müzede halkla paylaşmaya karar vermiştir. Müze, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından kendisine tahsis edilen Şair Ahmet Paşa Medresesinde 2004 yılında Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları adını alarak halka açılmıştır. Müzenin faaliyete geçmesi için T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, Tefken, Pırlanta Saatçilik, Gilan Mücevher ve İnoksan da çeşitli katkılarda bulunmuşlardır. Müzedeki koleksiyonlar, Esat Uluumay'ın 2013 yılında kurduğu ve başkanı olduğu Uluumay Vakfı tarafından korunmaktadır. UNESCO kültür mirasına giren Muradiye Külliyesi'ne komşu olan Şair Ahmet Paşa Medresesi'nde bulunan bu müze, yerli ve yabancı ziyaretçileri 2004 yılından günümüze kadar ağırlamaktadır.

Müzenin kurucusu olan Esat Uluumay'ın 2018 yılında hayata veda etmesinin ardından Uluumay Vakıf başkanlık görevini ve Müzenin yönetimini Esat Uluumay'ın kızı olan Feyza Uluumay Gökalp devralmıştır.

Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde koleksiyonlar, kadın halk kıyafetleri ve takıları, erkek halk kıyafetleri ve takıları, diğer koleksiyonlar olmak üzere üç ana grupta sergilenmektedir. Müzede sergilenen koleksiyonlar arasında geleneksel tekstiller; kumaşlar, giysiler, işlemeler, yaygılar ve aksesuarlar gibi geniş bir yelpazede karşımıza çıkmaktadır. Sergilenen bu koleksiyonlar organik yapılı malzemelerden üretilmişlerdir. Müze ortamında bulunan organik yapılı malzemelerin ihtiyacı olan koşullar ve bu eserlere zarar veren etkenler farklılık göstermektedir.

Dolayısıyla bu çalışmada geleneksel tekstillerin korunmasında, eserlere zarar verecek etkenler; fiziksel etkenler (nem, ışık, sıcaklık), biyolojik etkenler (böcekler, mikroorganizmalar, kemiriciler), kimyasal etkenler (hava kirliliği, asit, toz, bazlar vb.) ve diğer etkenler (taşıma, doğal afetler vb.) olarak dört ana grupta toplanmıştır.

Yapılan bu çalışmadaki amaç; Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde sergilenen ve depolanan geleneksel tekstillerin genel durumu tespit edilerek, bu müze örneğinde geleneksel tekstillerin korunması ve saklanması üzerine çözüm önerileri getirilmesidir.

ABSTRACT

The works in the Uluumay Ottoman Folk Clothing and Jewelry Museum are exhibited in the Şair Ahmet Pasha Madrasa in the Muradiye district of Bursa. Esat Uluumay, the founder of the museum, started to collect the collection works with his interest in clothes starting from the years he played ‘’Kılıç Kalkan’’(It is a kind of traditional game unique to North Asia.)in the 1960s. Esat Uluumay travelled all over Anatolia and many geographies and collected various collection works together with costumes and folk costumes.

Having learned folklore and ethnography research methods from Ord. Prof. Dr. Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu and Cavit Orhan Tütengil, Esat Uluumay realized that he created different collections with the costumes he collected from various regions and decided to share this rich collection with the public in a museum. The museum was opened to the public in 2004 in the Şair Ahmet Pasha Madrasa, allocated to him by the General Directorate of Foundations, under the name of Ottoman Folk Clothing and Jewelry. In order to put the museum into operation, T.C. The Ministry of Culture and Tourism, Bursa Chamber of Commerce and Industry, Tefken, Pırlanta Saatçilik, Gilan Mücevher and İnoksan have also made various contributions. The collections in the museum are protected by the Uluumay Foundation, whose president is Esat Uluumay who founded the foundation in 2013. Located in Şair Ahmet Paşa Madrasa, adjacent to Muradiye Complex, and listed in the UNESCO cultural heritage, this museum has been hosting local and foreign visitors since 2004.

Feyza Uluumay Gökalp, who is Esat Uluumay's daughter, took over the presidency of the Uluumay Foundation and the management of the museum after Esat Uluumay, the founder of the museum, passed away in 2018.

The collections in Uluumay Ottoman Folk Clothing and Jewelry Museum are exhibited in three main groups: women's folk clothing and jewelry, men's folk clothing and jewelry, and other collections. Among the collections exhibited in the museum are traditional textiles; fabrics, clothes, embroidery, mats and accessories. These collections on display are made of organic materials. As the conditions required by the organic materials in the museum environment and the factors that damage these artifacts differ,

these factors have been gathered in 4 main groups in the protection of these traditional textile products; that is, physical factors (humidity, light, temperature), biological factors (insects, microorganisms, rodents), chemical factors (air pollution, acid, dust, bases, etc.) and other factors (transport, natural disasters, etc.)

The objective of this study is to determine the general situation of the the traditional textiles exhibted and stored in the Uluumay Ottoman Folk Clothing and Jewelry Museum and to propose a solution on the preservation and storage of traditional textiles in this museum example.

ÖNSÖZ

Müzelerde sergilenen ve depolanan geleneksel tekstillerin bozulmasını etkileyen etkenler, müze içindeki ortam koşullarına göre farklılık göstermektedir. Müzelerde sergilenen koleksiyonların tarihi özelliğini kaybetmeden gelecek nesillere aktarılması için dikkate alınması gereken konuların başında eserlere zarar verecek etkenlere karşı alınacak önlemler gelmektedir. Bu doğrultuda Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi ve müze içerisindeki koleksiyonlara koruma projesi kapsamında öneriler getirilmesi amacıyla, bu çalışma tez konusu olarak seçilmiştir.

"Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri Ve Takıları Müzesi'nde Bulunan Geleneksel Tekstillerin Korunması ve Saklanması Üzerine Öneriler" konulu tez çalışması sırasında, Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde 2018 – 2020 yılları arasında yaptığım araştırmalarımda ve incelemelerimde bana yardımcı olan müze sorumlusu Kadir YAMAN'a, beni yönlendiren, desteğini hiç esirgemeyen, her aşamada benimle bilgilerini sonuna kadar paylaşan ve yanımda olan değerli danışmanım olan Doç. Gonca KARAVAR'a, çeviride yardımcı olan Tuğra Eğitim Kurumları Kurucusu Süleyman ACAR'a, yabancı kaynak araştırmalarımın sonucunda İngilizceden Türkçeye çeviride destek olan kuzenim Narmina AKİFOVA'ya çok teşekkür ederim. Bu çalışma süresi boyunca bana inancını, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen annem Dilşad FEYZULLAH'a ve babam Melik FEYZULLAH'a, dualarıyla ve destekleriyle bana yardımcı olan sevgili Kayınpederim Ziya GÜLER'e ve kayınvalidem Türkmen GÜLER'e, her zaman desteğini yanımda hissettiğim ve bana güç veren sevgili eşim Ramazan GÜLER'e çok teşekkür ediyorum.

Güleser GÜLER

İZMİR, 2022

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ……ii

TUTANAK……...iii

ÖZET……....iv

ABSTRACT……vi

ÖNSÖZ……..viii

İÇİNDEKİLER……....ix

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ……xi

ŞEKİLLER LİSTESİ……....xiii

KISALTMALAR……..….xiv

GİRİŞ……..1

1. BÖLÜM

MÜZE KURUCUSU ESAT ULUUMAY VE ULUUMAY OSMANLI HALK KIYAFETLERİ VE TAKILARI MÜZESİ

1.1. Esat Uluumay'ın Hayatı…….....4

1.2. Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi…….…...7

1.2.1. Müze Binasının Tanıtımı……..7

1.2.2. Müzenin Kuruluşu …….....11

1.3. Müzede Bulunan Geleneksel Tekstil Örneklerinin Tanıtımı……..…..12

1.3.1. Kadın Halk Kıyafetleri …….....14

1.3.2. Erkek Halk Kıyafetleri ……..26

2. BÖLÜM

ULUUMAY OSMANLI HALK KIYAFETLERİ ve TAKILARI MÜZESİ ÖRNEĞİNDE GELENEKSEL TEKSTİLLERİN KORUNMASI ve SAKLANMASI ÜZERİNE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

2.1. Geleneksel Tekstillere Zarar Veren Etkenler…….……..33

2.1.1. Fiziksel Etkenler……..……...33

2.1.2. Biyolojik Etkenler……..…37

2.1.3. Kimyasal Etkenler……..…58

2.1.4. Diğer Etkenler…….....62

2.2. Uluumay Müzesi Örneğinde Geleneksel Tekstillerin Korunması ve Saklanması Üzerine Öneriler……64

2.2.1. Müzede Bulunan Eserlerin Genel Durumu…….....64

2.2.2. Çözüm Önerileri……71

SONUÇ……...88

KAYNAKÇA……..**90**

EKLER……...96

ÖZGEÇMİŞ

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Sayfa No

Fotoğraf 1: Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi Kurucusu Esat Uluumay**.....14**

Fotoğraf 2: Esat Uluumay Müzenin Kütüphanesi içerisinde ney üflerken**.....16**

Fotoğraf 3: Müzenin cepheden görünümü**.....18**

Fotoğraf 4: Şair Ahmet Paşa Medresesi genel görünümü**.....19**

Fotoğraf 5: Şair Ahmet Paşa Medresesi dış giriş kapısı**.....20**

Fotoğraf 6: Müze'nin girişi**.....20**

Fotoğraf 7: Müzede sergilenen Bursa yöresi kıyafetleri**.....23**

Fotoğraf 8: 19.yy'a ait bir entari örneği**.....25**

Fotoğraf 9: Müzede bulunan şalvar örnekleri**.....26**

Fotoğraf 10: Kadın kıyafetlerinden biri olan işlemeli üçetek örneği**.....27**

Fotoğraf 11: Müzede bulunan Kadın Önlük(Futa) örneği**.....28**

Fotoğraf 12: Müzede bulunan kadın Cepken örneği**.....29**

Fotoğraf 13: Müzede bulunan Osmanlı gelinlikleri**.....30**

Fotoğraf 14: Müzede bulunan Bursa yöresi 19.yüzyıla ait gelin kıyafeti**.....31**

Fotoğraf 15: Müzede bulunan Özbek yöresi gelin kıyafeti**.....32**

Fotoğraf 16: Müzede bulunan kadın kuşak örneği. Kuşak, boncuk ve düğmelerle süslenmiştir ve altından sarkan boncuklar, sahip olduğu çocuk sayısını göstermektedir**.....33**

Fotoğraf 17: Müzede bulunan kadın başlığı örneği**.....34**

Fotoğraf 18: Bursa Yöresel Kadın Kıyafeti örneği**.....35**

Fotoğraf 19: Müzede bulunan erkek zıpka örneği**.....37**

Fotoğraf 20: Müzede bulunan erkek cepken örneği**.....38**

Fotoğraf 21: Erkek fes örneği**.....39**

Fotoğraf 22: Müzede bulunan farklı dönem ve yörelere ait erkek başlıkları**.....39**

Fotoğraf 23: Müzede bulunan erkek kuşak örneği**.....40**

Fotoğraf 24: Bursa Yöresel Erkek Kıyafeti örneği**.....41**

Fotoğraf 25: Akkor flamanlı (tungsten) lamba**.....37**

Fotoğraf 26: Floresan lamba……..**38**
Fotoğraf 27: Mikroorganizma örneği……**39**
Fotoğraf 28: Adi Dokuma Güvesi – Larva……**43**
Fotoğraf 29: Adi Dokuma Güvesi (Tineola bisselliella Hum.) – Ergin……**44**
Fotoğraf 30: Kabuklu dokuma güvesi (Tinaea pellionella L.)**.....44**
Fotoğraf 31: Solgun Renkli İri Dokuma Güvesi……**45**
Fotoğraf 32: Beyaz Tepeli Dokuma Güvesinin (Trichophaga.tapetzella) kanatlarının açık görünümü……**46**
Fotoğraf 33: Beyaz Tepeli Dokuma Güvesinin (Trichophaga.tapetzella) kanatlarının kapalı görünümü…….....**46**
Fotoğraf 34: Kahve Renkli Ev Güvesi veya Yalancı Dokuma Güvesinin kanatlarının açık görünümü…….……**47**
Fotoğraf 35: Kahve Renkli Ev Güvesi veya Yalancı Dokuma Güvesinin kanatlarının kapalı görünümü……..…...**48**
Fotoğraf 36: Beyaz sırtlı ev güvesi görüntüsü……...**48**
Fotoğraf 37: Adi halı böceği…….….**51**
Fotoğraf 38: Alaca renkli halı böceği……**52**
Fotoğraf 39: Döşemelik Kumaş Zararlısı……...**53**
Fotoğraf 40: Tüylü iri böcekler **a)** üstten görünüşü **b)** alttan görünüşü…….....**54**
Fotoğraf 41: Siyah renkli halı böceği……**55**
Fotoğraf 42: Kürk böceği……...**56**
Fotoğraf 43: Japon siyah halı böceği……**57**
Fotoğraf 44: Üçüncü bölümün giriş görünümü……**66**
Fotoğraf 45: Üçüncü bölümün koridor görüntüsü……**66**
Fotoğraf 46: Birinci bölüm halk kıyafetleri ve ikinci bölüm takılara giden alanda bulunan bahçe ve birinci ve ikinci bölümlerin görünümü……..**67**
Fotoğraf 47: Takı koleksiyon bölümünün iç ve dış görüntüsü…….….**68**
Fotoğraf 48: Odacıklardaki eserlerin mankenler üzerinde görünümü……...**69**
Fotoğraf 49: Birinci bölümün koridor görüntüsü……...**69**
Fotoğraf 50: Datalogger cihazı**.....75**

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ortamda Bulunan Bağıl Nem Oran Formülü**……34**

Şekil 2: Elektromanyetik spektrum**……36**

Şekil 3: Güvenin gelişim evresi**……..42**

Şekil 4: Dokuma Zararlılarının türleri ve gelişim özellikleri **……49**

Şekil 5: Halı zararlılarının türleri ve gelişim özellikleri **……...58**

Şekil 6: Gümüşün kararmasına sebep olan kimyasal reaksiyon formülü **……..59**

Şekil 7: Havadaki kirleticilerin neden olduğu bozulmalar **……60**

Şekil 8: Tekstil liflerinin bağıl nem ve dayanıklılık ilişkileri **……...74**

Şekil 9: Eser kimlik kartı örneği **……....82**

Şekil 10: Belgeleme formu **…….....83**

Şekil 11: Geleneksel Tekstil Kimlik Formu **……..84**

Şekil 12: Müzede bulunan koleksiyon eserler için kimlik kartı önerisi **……...85**

Şekil 13: Müzede bulunan halk kıyafetleri için kimlik kartı önerisi **……86**

Şekil 14: Kimlik formu önerisi **……..87**

Şekil 15: Geleneksel Tekstil kimlik formu önerisi **……...88**

KISALTMALAR

°C : Santigrat derece
B.B.B : Bursa Büyükşehir Belediyesi
cm : Santimetre
Doç. : Doçent
Dr. : Doktor
gr : Gram
ICCROM : Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Uluslararası Merkezi
ICOM : Milletlerarası Müzeler Konseyi
IR : Kızılötesi Işınımları
K : Kelvin
mm : Milimetre
ml : Mililitre
T.C. : Türkiye Cumhuriyeti
Prof. : Profesör
pH : Bir çözeltinin asidik veya bazik derecesini tarif eden ölçü birimidir
s. : Sayfa
ss. : Sayfa sayısı
TÜRSAB : Türkiye Seyahat Acenteları Birliği
UV : Mor ötesi ışınımları
vb. : ve benzeri
yy : Yüzyıl
H_2S : Hidrojensülfür
Ag : Gümüş
Ag_2S : Gümüş sülfür

GİRİŞ

Müze koleksiyonlarında bulunan eserler, ait oldukları dönemi, tarihi ve o dönemde yaşayan toplumun izlerini geçmişten günümüze kadar bizlere aktarmaktadır. Ait olduğu toplum ve bulunduğu dönem ile ilgili önemli belge niteliği taşıyan giyim kuşam ürünlerinin her biri kültürel bir değer ifade etmektedir. Anadolu'nun ve diğer coğrafya ülkelerinin her bölgesi kendine özgü nitelikleriyle zengin bir giyinme kültürüne sahip olmasına karşın, her bölgenin giyim kuşamını tamamlayan ortak giysi parçaları da dikkat çekici özelliktedir. Bütün giyim kuşam parçalarının ve bunun yanı sıra halk takılarının da bulunduğu Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi Bursa'da büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Osmanlı Halk Takıları ve Müzesi'ni ve müzede bulunan eserleri ele alarak, müzedeki geleneksel tekstillerin korunması ve saklanması üzerine çözüm önerileri getirilmesi amaç edinilmiştir.

Müzede bulunan koleksiyon eserler arasında, halk takıları ve halk kıyafetlerinin yanı sıra tez kapsamında diğer koleksiyonlar olarak adlandırılan; hamam kültürü, kahve kültürü, at ve binicilik, yaygılar, çeyiz eşyaları gibi koleksiyon eserler de bulunmaktadır.

Tez çalışmasının ilk aşamasında Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde araştırma ve incelemeler yapılmıştır. Müze Osmanlı gelin kıyafetleri, halk takıları ve halk kıyafetleri olarak üç ana bölüme ayırılmıştır. 2018 yılında Müze koleksiyon eserlerinin araştırılmasında, müze sorumlusu olan Kadir Yaman'dan müze ile ilgili sözlü bilgiler elde edilmiştir. Elde edilen yazılı ve görsel bilgiler doğrultusunda tez çalışması sürdürülmüştür. Esat Uluumay'ın vefatından sonra 2018 yılında Uluumay vakıf başkanlığı ve müze yönetimini kızı Feyza Uluumay Gökalp görev almıştır.

Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde sergilenen veya depolanan eserleri geleneksel tekstiller adı altında inceleyerek, müzede bulunan kadın ve halk kıyafetlerinden, seccadelerden örnekler göstererek katalog çalışması hedeflenmiştir. 2020 yılında Uluumay Vakıf başkanı ve üyeleri tarafından bu tarihten

itibaren yararlanılan koleksiyon eserlerinin görselleri ve bu eserlere ait bilgiler belirli ücret karşılığında verilmesi kararı alınmıştır. Bu karar doğrultusunda Feyza Uluumay Gökalp araştırmaya yardımcı olmak adına ücret talep etmeden izni dâhilinde üç kadın halk kıyafeti, üç erkek kıyafeti ve yedi adet seccade olarak görsel ve yazılı bilgiler vermiştir. Tez çalışmasının ilerleyen zamanlarında vermiş olduğu resmi izin belgesini geri çekerek, eserlerinin, görsellerinin ve bilgilerinin kullanılmaması şeklinde istekte bulunmuştur. Telif hakkı nedeniyle hedeflenen katalog çalışması gerçekleştirilememiş ve tez çalışmasının amacı yerine getirilememiştir. Alınan bu karardan sonra tez kapsamı ve içeriği düzenlenerek yeniden incelemeler ve bilgiler elde edilmiştir. Bu sebeple tez bütünlüğünde yer alan müzeye ait görsellerin her biri basılı kaynaklardan oluşan görsellerden ve bilgilerden oluşmaktadır.

Tez çalışması oluşturulurken konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynaklar taranarak, birden fazla bildiri, makale, dergi, gazete, kitap, yüksek lisans ve doktora tezleri gibi kaynaklar değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucunda konu ile ilgili olarak çok fazla akademik kaynağa ulaşılmış ve incelenmiştir. Kaynak araştırması ve incelemesinden sonra yazım aşamasına başlanmıştır.

"Bursa Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde Bulunan Geleneksel Tekstillerin Korunması ve Saklanması Üzerine Öneriler" başlıklı tez çalışması iki bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde Esat Uluumay'ın hayatı, müzenin tanıtımı, müzenin kuruluşu, kadın ve erkek halk kıyafetleri ulaşılabilen bilgiler doğrultusunda aktarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise müzelerde geleneksel tekstillere zarar veren etkenler dört ana grupta değerlendirilmiştir. Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi örnek gösterilerek, müzenin genel durumu incelenmiş olup, elde edilen görseller ve yazılı bilgiler ile aktarılmıştır. Genel durum tespiti sonucunda müzelerdeki geleneksel tekstillerin korunması ve saklanması üzerine çözüm önerileri getirilmiştir.

Bunların dışında Sheila LANDI"ya ait "Textile Conservator's Manual" adlı kitabının 230-235 numaralı sayfalarında yer alan 18. yüzyıla ait bir kadın kıyafetine ait koruma projesi örneğinin çevirisi yapılarak ekler kısmında yer verilmiştir.

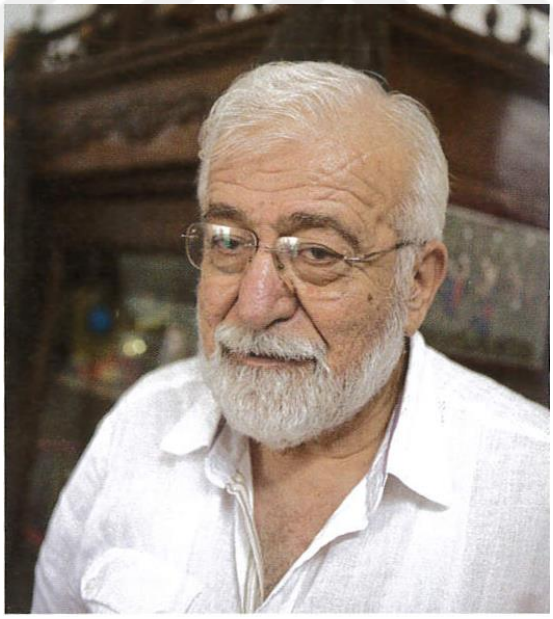
1.BÖLÜM
MÜZE KURUCUSU ESAT ULUUMAY VE ULUUMAY OSMANLI HALK KIYAFETLERİ VE TAKILARI MÜZESİ

1.BÖLÜM

MÜZE KURUCUSU ESAT ULUUMAY VE ULUUMAY OSMANLI HALK KIYAFETLERİ VE TAKILARI MÜZESİ

1.1. Esat Uluumay'ın Hayatı

Esat Uluumay 1939 yılında Bursa'da doğmuştur. İlk, orta ve lise eğitimini Bursa'da, üniversite eğitimini ise İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde tamamlamıştır. Sanat ve sporun çeşitli dallarıyla ilgilenen Esat Uluumay, 9 yaşında halk oyunları oynamaya başlamıştır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre, Esat Uluumay babasıyla birlikte gittiği bir kılıç kalkan oyununda erkeklerin giydiği göbek altına bağlanan ve "Zıpka" diye isimlendirilen pantolonu görmüş ve dikkatini çekmiştir ve böylece bu alana merak salarak halk oyunları ve kıyafet araştırmalarına başlamıştır (Ürün, 2013: 72-77).

Fotoğraf 1 **:** Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi Kurucusu Esat Uluumay

Kaynak **:** Bursa'dan Dergisi, Yıl:1 Sayı:4: Haziran 2011, s:23, Bursa Kültür ve Turizm Birliği.

Esat Uluumay araştırmalarına devam ederken diğer yandan özel muhasebecilik ve üst düzey yöneticilik görevlerinde de bulunmuştur . Esat Uluumay 1963 yılında Bursa Kılıç Kalkan Folklor Derneği'nin kurucuları arasında yer almıştır ve 15 yıl boyunca bu derneğin başkanlığını yürütmüştür. Bu dernek, Uludağ yöresi kız-erkek Türkmen oyunları ve çeşitli Anadolu halk oyunlarını da oynamış ve Esat Uluumay'ın başkanlığını yaptığı bu ekip, birçok uluslararası festival birincilikleri ve dünya birinciliklerini de kazanmışlardır. Esat Uluumay, halk dansları sayesinde girdiği Türk Halk kültürünün güzellikleri karşısında adeta büyülenmiş ve tutkulu bir merak ile araştırmalarını sürdürmüştür. Araştırmalarını sürdürürken kıyafetlerin kaynağının olmaması dikkatini çekmiş ve bu alanla birlikte takı konusuna da ele alarak kaynak araştırmasına başlamıştır. Esat Uluumay Anadolu'nun her bölgesinden arkadaşlarıyla bir araya gelmiş ve Ankara merkez olmak üzere, 1981 yılında Anadolu Folklor Vakfı'nı kurmuşlardır. Daha sonra Esat Uluumay, 1984-1994 yılları arasında Bursa Müzeleri ve Eski Eserleri Koruma Derneği'nin başkanlığını sürdürmüştür. Esat Uluumay 1998 ve 1999 yıllarında ise Bursa Atlı Spor Kulübü Başkanlığı'nda bulunmuştur. Bursa ve İstanbul'da çeşitli folklor ve etnografya sergileri düzenlenmiş ve konferanslar vermiştir. Bursa "Kent Müzesi" açılışında danışmanlık yapmıştır (Çakır: 2013, 18).

Esat Uluumay 1983 yılında İstanbul'da Avrupa Konseyi'nin 18.sanat sergisi olarak düzenlenen "Anadolu Medeniyetleri" sergisinde İstanbul Türk-İslam Eserleri Müzesi'nde 22 adet kıyafeti ve aynı serginin Topkapı Sarayı'nda yapılmış olan "Çağlar Boyu Takı" sergisinde de takıları sergilenmiştir. Esat Uluumay 1985 yılında İstanbul'da yine Türk İslam Eserleri Müzesi'ndeki Etnografya bölümünün kıyafetlerini düzenlemiştir. 1992 yılında ise İspanya'nın Sevilla kentinde yapılan EXPO-92 fuarında T.C. Devlet Bakanlığı'nın isteği üzerine takı koleksiyonunu sergilemiş ve aynı zamanda Bursa Yıldırım Belediyesi'nin isteği üzerine Bursa Cumalıkızık Köyü'nde Etnografya Müzesi kurmuştur (Çakır: 2013, 20).

Esat Uluumay'ın 2002 yılında Anadolu Folklor Vakfı Bursa Şubesi olarak Uludağ Üniveristesi'ne yapmış olduğu teklif üzerine üniversite ile birlikte "1.Bursa Halk Kültürü Sempozyumu" düzenlenmiştir. 2.Bursa Halk Kültürü Sempozyumu ise 2005 yılında yapılmış ve bu her iki sempozyumda da Esat Uluumay Bursa'ya 5 ciltlik eser kazandırmıştır (Çakır: 2013, 20).

Fotoğraf 2 **:** Esat Uluumay Müzenin Kütüphanesi içerisinde ney üflerken
Kaynak **:** Sealife, Sayı:37, Ekim 2007**,** s:96, Deniz Kültürü ve Yaşam Dergisi.

Esat Uluumay 1960 yılından beri tutku halinde biriktirdiği koleksiyonlarını 2004 yılı Eylül ayında "Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi" adıyla Vakıflar genel Müdürlüğü'ne ait bir binada müze haline getirmiştir (Çakır: 2013, 20).

Esat Uluumay 2011 yılı Mayıs ve Ekim Ayları arasında düzenlenmiş olan "Çeyiz El Sanatları Yarışması'nı Bursa Valiliği'nin sponsorluğunda yapmıştır. Yarışmaya gelen yaklaşık 500 eser derecelendirilmiştir (Çakır: 2013, 18).

Makalelerinden ve kaynaklardan edinilen bilgilere göre Esat Uluumay'a ait olan Müze'de bulunan her eserin bir hikâyesinin olduğunu dile getirilmiştir.

Esat Uluumay 16 Eylül 2018 yılında Bursa'da hayatını kaybetmiştir. Günümüzde ise Esat Uluumay'ın evlatları onun eşsiz mirasını gelecek nesillere aktarmak için var güçleri ile çalışmaktadırlar. Esat Uluumay'ın kızı olan ve koleksiyonerlik mirasını devralan Feyza Uluumay Gökalp, vakfın şimdiki yönetim kurulu başkanı ve aynı zamanda Uluumay Osmanlı halk kıyafetleri ve takıları Müzesi'nin sahibi olmuştur.

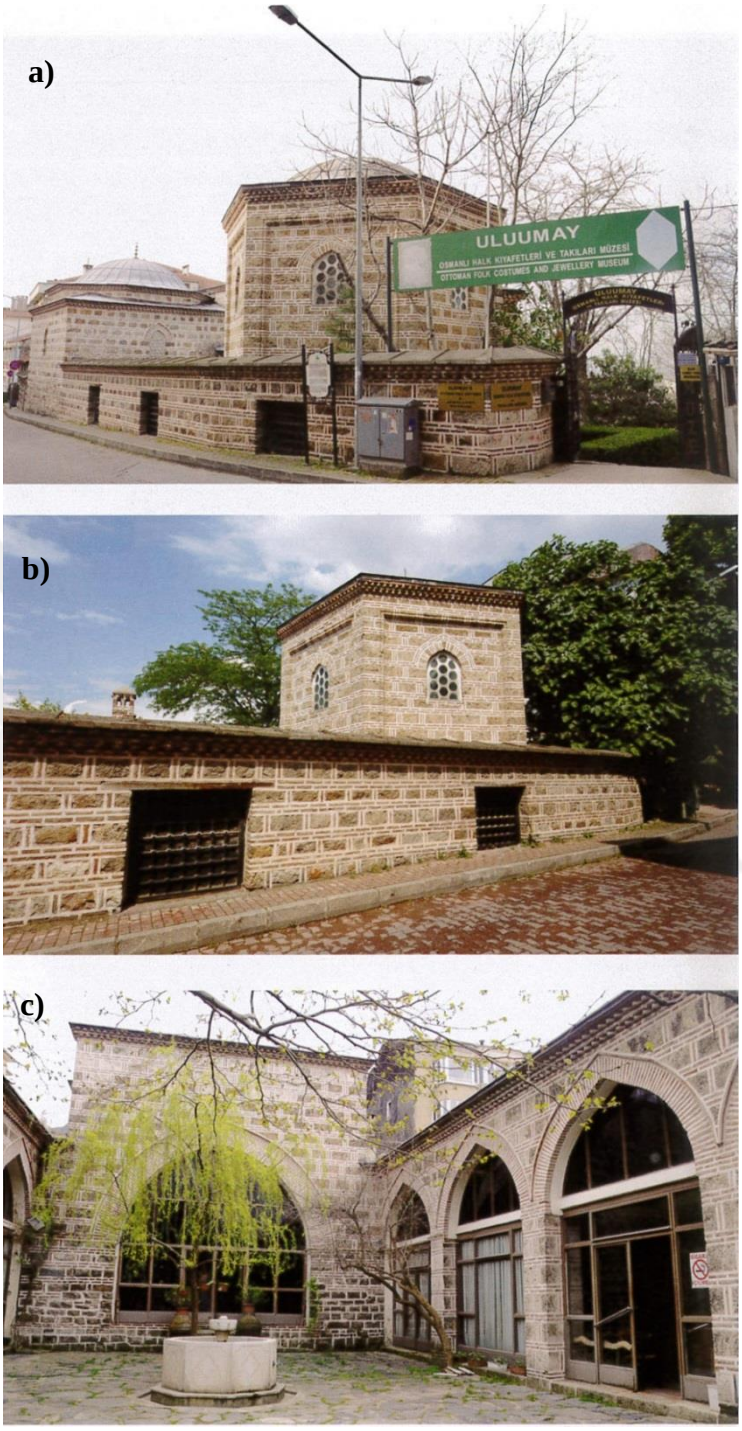
1.2.Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi

1.2.1. Müze Binasının Tanıtımı

"Geyikli Medrese" olarak da anılan Şair Ahmet Paşa medresesi ilk yapıldığı tarihten bu zamana kadar çeşitli maksatlarla kullanılmıştır. Günümüzde de bu bina Bursa Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi olarak hizmet vermektedir. Medrese, Fatih Sultan Mehmet Döneminde 15.yüzyıl'da Şair Ahmet Paşa tarafından yaptırılmıştır (https://www.kulturportali.gov.tr/, erişim tarihi: 22.11.2019).

Şair Ahmet Paşa, Sultan II.Murat saltanat dönemi kazaskerlerinden Veliyüddin bin İlyas Efendi'nin oğludur. Ahmet Paşa'nın nerede ve ne zaman doğduğu bilinmemekte ve değişik yerler, tarihler ileri sürülmektedir. Latifi'nin Tezkere'sinde ve Gelibolulu Ali'nin Kühnü'l-ahbar adlı eserinde Bursa'da doğduğu yazılmıştır. Fuad Köprülü'ye göre ise "Edirne'de yaptırılan cami ve imaret vakfiyesinin Veliyüddin tarafından tanzim edildiği ve şairimizin memuriyet hayatı hakkında kayıtlar düşünüldüğünde, aşağı yukarı bu tarihlere yakın bir zamanda(830-1426) doğduğu söylenebilir (https://www.turkedebiyati.org/ahmet-pasa.html, erişim tarihi: 22.11.2019).

Şair Ahmet Paşa milliyetçilikle ilgili çalışmalar yapan ilk şairdir. Kendisi Fatih Sultan Mehmet'in öğretmeni olmuştur. Ahmet Paşa Orhaniye, Muradiye ve Emir Sultan medrese vakıflarının mütevelliliği ile görevlendirilmiştir. Bursa'nın Muradiye semtinde Ahmet paşa tarafından 15.yüzyılda yaptırılan bu medrese dikdörtgen bir forma sahiptir.

Fotoğraf 3: **a)**Müzenin dış gönümünüm ön cepheden görünümü
b)Müzenin dış görünümünün arka cepheden görünümü
c)Müzenin içerisindeki koleksiyonların bulunduğu bölümlerin dış görünümü

Kaynak: Hisar Dergisi Sayı:18, Ocak 2015, s:35 "Osmangazi Belediyesi"

Duvarları kesme taş ve tuğla sıraları ile örülmüştür. Kuzeydeki ova manzarasına açılan avlunun ortasında bir şadırvan bulunmaktadır. Etrafında ise sivri kemerli ve aynalı tonozlarla örtülü revaklar ve bunların arkasında, tonozlu çatıları revaklardan daha alçak olarak biçimlenmiş on bir hücre bulunmaktadır. İçlerinde birer ocak ve birkaç niş bulunan hücreler birer kapıyla revaklara açılmakta, aydınlanmaları da dışa açılan birer pencereyle sağlanmaktadır. Avlunun güney tarafında birkaç basamakla çıkılan ve üzeri tek kubbeyle örtülü dershane bulunmaktadır (Bursa Kültür Varlıkları Envanteri: Anıtsal Eserler, B.B.B.Yayınları, 344).

Fotoğraf 4: Şair Ahmet Paşa Medresesi genel görünümü (Çekim tarihi: 13.05.2018, Güleser GÜLER).

Şair Ahmet Paşa Medresesi kuzey yönüne doğru 7.50 metre genişliktedir. Medrese 1560, 1950, 1967 ve son olarak 1999 yılında onarım görmüştür (http://bgc.org.tr/ansiklopedi/ahmet-pasa-medresesi.html). Revakların önü günümüzde camekânla kapatılmıştır.

Fotoğraf 5: Şair Ahmet Paşa Medresesi dış giriş kapısı(Çekim tarihi: 13.11.2020, Güleser FEYZULLAH).

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Bursa Valiliği'ne tahsis edilen medrese 2004 yılından bu yana Uluumay Osmanlı Halk kıyafetleri ve Takıları Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Fotoğraf 6: Müze'nin girişi (Çekim tarihi: 13.05.2018, Güleser GÜLER)

1.2.2. Müzenin Kuruluşu

Esat Uluumay kılıç kalkan oynadığı zamanlarda folklorik kıyafetlere merak duymasıyla birlikte geleneksel kıyafetleri toplamaya başlamış ve böylece zaman içinde geniş bir koleksiyonun sahibi olmuştur. Katıldığı yarışma ve gösterilerde, yerel kıyafetlerin bir modernleştirme erozyonuna uğradığını gözlemlemiş, konuyla ilgili mevcut kaynakları taramaya başlamıştır. Bu kaynakların orijinali yansıtma konusunda yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Uluumay'ın 40 yıl sürecek ve bir müze kurulmasıyla sonuçlanacak araştırma ve toplama süreci böylelikle başlamıştır (Erdaloğlu, 2007: 90-96).

Anadolu, Paşaeli ve Osmanlı Rumeli'sinden derlenmiş, birbirinden değerli parçalardan oluşan Uluumay koleksiyon giysileri, binlerce yıllık Anadolu ve Orta Asya Türk Uygarlıklarının meydana getirdiği, bir sentezin oluşturduğu motiflerle ve takılarla süslenmiştir (Dizayn Ofset: 2004, 29).

Esat Uluumay Anadolu ve Balkanların kıyafetleri ve bu kıyafetlerin öykülerini, özellikle Bursa merkezde bir araya getirmeyi, Türk kültürünün tarihi mirasını toplamayı kendisine görev edinmiştir. Koleksiyonunu oluştururken Bursa antikacıları Esat Uluumay'ın günlük uğrak yeri olmuştur. Eline geçen tüm parasını kıyafet ve takılara transfer etmeye başlamıştır (Demirbil: 2005; 12-13).

Prof. Dr. Ziyaddin Fahri Fındıkoğlu ve Prof. Dr. Cahit Orhan Tütengil'den folklor ve etnografyayı araştırma yöntemlerini öğrenen Esat Uluumay, çeşitli yörelerden topladığı kıyafetlerle değişik koleksiyonlar oluşturduğunu görmüş ve bu zengin koleksiyonunu bir müzede halkla paylaşmaya karar vermiştir. Yaptığı girişimler sonucunda Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Bakanlar Kurulu onayı ile tahsis edilen Şair Ahmet Paşa Medresesi, restorasyon çalışmalarının ardından 2004 yılı Eylül ayında Türkiye'nin ilk kıyafet müzesi olarak ziyarete açılmıştır. Müzenin faaliyete geçebilmesi için T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası,

Tefken, Pırlant saatçilik, Gilan Mücevher ve İnoksan çeşitli katkılarda bulunmuşlardır (Bursa Ekonomi: 2005, 6).

1.3. Müzede Bulunan Geleneksel Tekstil Örneklerinin Tanıtımı

Eskiden insanlar kendi yaşantılarına dair söyleyemediklerini, giydikleri kıyafetler ve kullandıkları takılarla dışa yansıtmışlardır. Çoraplarındaki desenler, elbisesindeki motifler, başörtüsü yahut fesindeki oyalardan kıyafetindeki tamamlayıcı aksesuarlara kadar çeşitli mesajlar vermişlerdir. Durum böyleyken, bir insanın bekâr, evli ya da dul olduğunu, evlenmek isteyip istemediğini, çocuklu veya çocuksuz oluşu kıyafetlerden anlaşılmaktadır (Ürün: 2013, 74).

Halk giyim kuşamı, etnografyanın ve dolayısıyla folklorun bir konusudur. Giyim, kuşam ürünlerinin her birinde yapanın ustalığını yansıtan el emeği, ince zevki yatmaktadır. Kadın giysileri ve aksesuarlarının pek çoğunun bizzat kadınlar tarafından üretilip işlendiği göz önüne alınırsa konunun önemi ortaya çıkmaktadır (Türkoğlu: 1994, 50-56).

Türkiye'nin doğusundan batısına, başta iklim koşulları olmak üzere, kıyafeti oluşturan genel etkenlerin çeşitliliği neticesinde kıyafetler de Türkiye'de çok çeşitlilik göstermektedir. Bu bakımdan ülkemizi simgeleyen belli bir milli kıyafetten söz etmemiz mümkün değildir. Esat Uluumay'ın topladığı ve müzede sergilediği koleksiyona baktığımızda bu çeşitlilik kendini göstermektedir (Çakır: 2013, 19)

Fotoğraf 7 **:** Müzede dönen mankenler üzerinde sergilenen Bursa yöresi kıyafetleri
Kaynak **:** Hisar Dergisi Sayı:18, Ocak 2015, s:36 "Osmangazi Belediyesi"

Müze içinde kıyafetler sergileme alanında dönen mankenler üzerinde sergilenirken, sergilenmekte olan kıyafetlerden daha fazlası depolarda tutulmaktadır. Müze envanterine kayıtlı kıyafetler aynı zamanda sahip oldukları çeşitli motif ve desen bilgileriyle birlikte kayıt altına alınmıştır. Dolayısıyla müze envanteri çok çeşitli yörelere ait örneklerin birikiminden oluştuğu için Osmanlı halkının kıyafet kültürünü de bize aktarmaktadır (Çakır: 2013, 19). Aynı zamanda müzede halk kıyafetlerinin dışında, 17. yüzyıla kadar uzanan bir yelpazede, Anadolu ve Osmanlı dönemine ait yaklaşık 350 parçadan oluşan farklı eserler de bulunmaktadır (İnce: 2005, 4). Kaynaklardan öğrenilen bilgiye göre, geleneksel tekstillerden ise 100 adet kıyafet müzede sergilenmektedir. 200 adet kıyafet ise yer sıkıntısı nedeniyle depoda bulunmaktadır (Çakır: 2013, 16). Depoda bulunan diğer kıyafetler müze görevlisi tarafından zaman zaman sergilenmekte olan kıyafetler ile yer değiştirilmektedir.

Esat Uluumay'ın vefatından önce müzenin içerisindeki kıyafetlerin sergilendiği mankenler arasında ve çevresinde sergilenen seccadeler, yazmalar, duvar halıları, el

dokumaları, yorganlar duvara çakılı bir şekilde sergilenmekteydi. Esat Uluumay'ın vefatından sonra mankenler arasında sergilenen geleneksel tekstiller sergi alanından çıkarılıp depoda saklanmaya başlamıştır. Alınan bu karar doğrultusunda küçük odacıklarda sergilenen mankenler üzerinde yalnızca kadın ve erkek halk kıyafetleri sergilenmektedir.

Bu çalışma kapsamında yapılan inceleme sonucunda Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde yer alan ve sergilenen koleksiyonlar, kadın halk kıyafetleri ve takıları, erkek halk kıyafetleri ve takıları, diğer koleksiyonlar olmak üzere üç ana grupta toplanmıştır.

Covid-19 salgını nedeni ile pandemi süresince, müzede bulunan koleksiyonun tamamını incelemek mümkün olmamıştır. Uluumay Vakfı'nın başkanı olan Feyza Uluumay Gökalp'in izni ve desteği de olmadığı için müzede bulunan koleksiyonlardan incelenememiş ve eserlerin çekilen görselleri bu çalışma kapsamında kullanılamamıştır. Bu sebeple kullanılan görseller ulaşılabilen kaynaklardan tespit edilen görsellerle sınırlı kalmıştır.

1.3.1. Kadın Halk Kıyafetleri

Kadın giyimini oluşturan halk kıyafetleri çok çeşitli parçalardan oluşmaktadır. Müzede yer alan kadın halk kıyafetleri ve takıları yüzyıllardan beri saraylarda, şehirlerde, köylerde, Anadolu'nun ve Balkanların birçok yerinde giyilmiştir. Kadın giyim kuşamını oluşturan parçalar tepeden tırnağa yaklaşık 20 parçadan oluşmaktadır. Bu kıyafet parçaları yöreden yöreye değişiklik göstermektedir. İzleri günümüzde de görülen başlıca kadın giyim kuşamına ait parçalar; entari, üç etek, şalvar, önlük, hırka, gömlek, başlıklar ve kuşaklardır (Ürün: 2013, 74).

Çeşitli yörelerde şalvarla giyilen entariler, Türk kadın giyiminin en eski örneklerini oluşturmaktadır (Ürün: 2013, 74). Entari, belden aşağı doğru etek kısımları genişletilerek biçimlenmiştir. 18.yy başlarından itibaren bu entarilerin yaka açıklığı, kol kesimi, etek boyu, elbisenin bedene oturması gibi model değişiklikleri, 19.yüzyıl ortalarına kadar etkili olmuştur (Uluumay: 2012, 52).

Fotoğraf 8 **:** 19.yy'a ait bir entari örneği
Kaynak **:** www.kathryngauci.com, (erişim tarihi: 28.04.2021).

Geleneksel kadın giyim kuşamının en önemli parçalarından bir diğeri 'çakşır' olarak da adlandırılan şalvardır. Kışın sıcak yazın serin tutup kişiye hareket serbestliği sağlayan, ağlı veya ağsız, paçalı ya da paçasız çeşitleri olan iki etek ve üç eteğin ayrılmaz parçasıdır. Çeşitli yörelere göre köncek, kömçek, köncek, çintan, çinti, çintidon olarak da anılmaktadır. Çizgili kumaştan imal edilenlere ise alaca don denilmektedir. Kazak, Türkmen, Bursa-Keles, Amasya, Balıkesir, Çanakkale ve bazı yörelerimizde şalvarın paça kısımlarına çeşitli işlemeler yapılmıştır (Ürün: 2013, 74).

Fotoğraf 9 **:** Müzede bulunan şalvar örnekleri
Kaynak **:** Toplumsal Tarih, sayı:134, Şubat 2005, s:11, Tarih Vakfı.

Üçetek, Anadolu'nun birçok bölgesinde giyilen kadın kıyafetlerinin en önemli parçalarından biri olmaktadır. Üçetek, üç parçadan oluşan, gömlek veya uzun salta üzerine giyilen, çeşitli renk ve desenlerle dokunan geleneksel kadın kıyafetlerimizden biridir.

Göynek ise, içlik olarak da anılan, üçetek altına giyilen, pamuklu dokunmuş kumaştan yapılan; yakası işli veya düz olanlarda göğüslükle birlikte kullanılan bir eşyadır. Bursa-Keles, Çanakkale, Amasya ve bazı illerde kalın beyaz pamuklu kumaş; Bergama, Edremit, İzmir taraflarında ince pamuklu kumaş kullanılmıştır.

Göğüslük, kolu olmayan, bele kadar uzanan, dikdörtgen, üçetek ve saltanın içine giyilen, enseden bir düğme veya bağcıkla bağlanan, gömleğin görünmemesi için kullanılan; çeşitli yörelere göre göğüs kapama, bartlak, bağardak, barınlık, bağırtak adıyla bilinen geleneksel giyimin bir parçasıdır. Giyilecek yer ve bölgelere göre düz kumaştan, boncuklu veya nakış işlemelidir (Ürün: 2013, 74).

Fotoğraf 10 **:** Kadın kıyafetlerinden biri olan işlemeli üçetek örneği
Kaynak **:** https://www.lafsozluk.com/2010/07/uc-etek.html, (erişim tarihi: 28.04.2021).

Önlük; yabanlık kıyafetlerle kullanılan, giyilecek yere ve bölgeye göre kanaviçe, pul ve boncukla süslü; futa, dizlik, gerge gibi isimlerle de anılan, tek etek ve üçetek üzerine bağlanan; Romanya, Batı Trakya ve Tataristan'da giyilen mahalli kıyafetin ayrılmaz bir öğesidir.

Fotoğraf 11 **:** Müzede bulunan Kadın Önlük (Futa) örneği

Kaynak **:** Hisar Dergisi Sayı:18, Ocak 2015, s:43 "Osmangazi Belediyesi"

Cepken, çuha veya kadifeden dikilmektedir. Çeşitli bölgelerde cepken; fermene, erkane, güdük, kebe, kazeki ve sarka isimlerini almaktadır. Önü, arkası ve kolları kordonet, boncuk ve sırma nakışla süslenmiştir.

Fotoğraf 12 **:** Müzede bulunan kadın Cepken örneği
Kaynak **:** Extra, sayı:2, Ocak-Şubat 2002 s:104 “Bursa Magazin”.

Başlıca kadın kıyafetlerinin dışında müzede gelinlikler de bulunmaktadır. Gelin kıyafetlerinin bulunduğu odacıkta Anadolu’nun birkaç yöresine ait gelin kıyafetleri bulunmaktadır. Müzede bulunan gelinliklere bakıldığında hepsinin renkli kumaşlardan üretildiği görülmektedir. Bunun sebebini ise Esat Uluumay verdiği bir röportajda şöyle açıklamıştır; “Osmanlı’da beyaz kefen rengiydi. Gelinlikler bu yüzden beyaz olmazdı. Farklı renklerde dikilirdi.” (Türsab: 2012-327, 34) Gelinliklerin genelde saten ve kadife kumaştan dikildiği görülmektedir. Saltalara göre daha süslü ve gösterişli olmaktadır. Azerbaycan, Kırgızistan, Tataristan, Sivas, Erzurum, Kayseri, Kütahya Beypazarı’nda giyilen, tunik şeklinde uzun kadife veya satenden yapılan, sırma işlemeli sim, pul ve boncuklarla süslü olanlarına uzun salta veya kap denilmektedir (Ürün: 2013, 75).

Fotoğraf 13 **:** Müzede bulunan Osmanlı gelinlikleri

Kaynak **:** Hisar Dergisi Sayı:18, Ocak 2015, s:36 “Osmangazi Belediyesi”

Fotoğraf 14 **:** Müzede bulunan Bursa yöresi 19.yüzyıla ait gelin kıyafeti

Kaynak **:** Bursa'dan Dergisi, Yıl:1 Sayı:4: 2011 Haziran, s:24 "Bursa Kültür ve Turizm Birliği"

Fotoğraf 15 : Müzede bulunan Özbek yöresi gelin kıyafeti

Kaynak : Hisar Dergisi Sayı:18, Ocak 2015, s:43 "Osmangazi Belediyesi"

Kuşak; üçetek ve tek etek üzerine kullanılan, giysiyi tamamlayıcı kemer ve uçkur olarak da anılan, ipek veya yünden, Bursa Keles'te yerli dokuma ipekle saçakları

simlerle yapılmış, genelde köşegen katlanıp iki ucu arkadan sarkıtılmak üzere koza denilen püsküllerle kullanılan geleneksel kıyafetin bir parçasıdır. Kumaştan olan kemerler dışında yaygın olarak gümüşten yapılan, iri tokalı, fişekli veya parçalı gümüş ya da kumaş üzerine savatlı gümüşten oluşanları da vardır. Madeni Kemerler Bursa Keles, Afyon, Beypazarı ve çeşitli yörelerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Ürün: 2013, 75).

Fotoğraf 16 **:** Müzede bulunan kadın kuşak örneği. Kuşak, boncuk ve düğmelerle süslenmiştir ve altından sarkan boncuklar, sahip olduğu çocuk sayısını göstermektedir.

Kaynak **:** Hisar Dergisi Sayı:18, Ocak 2015, s: 41 “Osmangazi Belediyesi”

Fotoğraf 17 : Müzede bulunan kadın başlığı örneği

Kaynak : Sadık M. BİGAT, "Giysilerin ve Takıların Dili", TÜRSAB, sayı:249, Aralık 2004, s: 27.

Başlıklar, kadının sosyal ve ekonomik durumuna göre altın veya gümüş paralarla dizilmiş, mercan ve boncuklarla süslü, çeşitli yörelere göre değişkenlik gösteren tepeliklerdir ve kıyafetin tamamlayıcı öğesidir. Sakalduk ise, şakaklardan yanak üzerine, çene altına kadar inip altın, gümüş, madeni para ve boncuklarla süslenmiştir. Çene bağları olarak kullanılanlara ise sakandırak olarak isimlendirilmiştir (Ürün: 2013, 75).

Kadın giyimini oluşturan parçalar yörelerde değişkenlik göstermektedir. Doğu yöresindeki kadın kıyafetlerinin renkleri, kumaşları, işlemeleri vb. gibi özelliklerinin batıya doğru yaklaştıkça farklılaştığı görülmektedir. Bir yöreye örnek verecek olursak: Bursa kadın kıyafetini oluşturan parçalar şu şekildedir;

Fotoğraf 18: Bursa Yöresel Kadın Kıyafeti örneği

Kaynak: www.folklor.gen.tr, (erişim tarihi: 01.01.2021).

a) Hotoz Başlık: Bursalı kadınlar (50 yıl önce) hotoz başlık giymişlerdir. Geçmişte başa giyilen hotoz mevsim çiçeklerine göre hazırlanmıştır. Gül zamanı gül oyalı, gül renkli hotozlar, leylak zamanı leylak oyalı, leylak rengi hotozlar giyilmiştir.

b) Yazma: Başlık üstüne örtülen, başörtüsü anlamına gelmektedir.

c) Cepken: Açık yeşil Bursa kadifesindendir. İçi astarlıdır. Üstü sarı bükme simle süslenmiştir.

d) Entari: Üç eteğin içine giyilmektedir. Yaka ağızları ve kollar kanaviçe denilen işlemeyle süslenmektedir. İşlemelerde kök boya ile boyanmış ipler ve canlı renkler kullanılmaktadır.

e) Gömlek: Beyaz İpek bürümcükten yapılmıştır. Dize kadar iner bir görüntüsü vardır. Önü Pembe gül dallarıyla işlenmiştir. Yaka ve kol ağızları, renkli ipek ipliği ile işlenmiştir.

f) **Yağlık:** İnce İpek bürümcüktendir. Uçları mor ve sümbül başakları işlenmiştir.
g) **Üçetek:** Üç parçadan oluşan ve don üzerine giyilmektedir.
h) **Don:** Pamuk ve ipek karışımından dokunmuştur. Parçaların yanı nakışlı olmaktadır. Bunlara parçalık denir. Türlü şenliklerde işli parçalıklar üçeteğin yan yırtmaçlarından görülmektedir.
i) **Çorap:** İnce ak yünden beş şişle örülmüştür. Pembe gül deseniyle bezenmiştir.
j) **Çedik:** Sarı deriden yapılmaktadır. Taban astarına karanfil motifleri sırma ile işlenmiştir.

1.3.2. Erkek Halk Kıyafetleri

Erkek halk giyimini oluşturan parçalar başlıca olarak şalvar, gömlek, yelek ve kemerden oluşmaktadır.

Zıpka; pantolon olarak da kullanılan, yünlü kumaşlar grubundan olan şayak veya çuhadan yapılan zıpka, bol kesimiyle ayakları saran ve topuklara kadar uzanmakta olan bir pantolon çeşididir. Zıpkalar, Karadeniz ve Kars civarlarında uzun olup, Bursa, Kütahya Afyon ve Ege taraflarında genç delikanlılar tarafından dize kadar kullanılırken, evli erkeklerin ise zıpkaları daha uzun olmaktadır. Aydın ve Ege efelerinin zıpkalarına ‘dizlik’ denilmektedir. Diz altı ve dize kadar uzanan, dizlik de denilen çoraplarının altına deriden tozluk diye tabir edilen çizmelerini giyerler. Batıda, ayak bileklerini saran pamuklu kumaştan üretilen zıpkalar, Urfa’ya doğru gidildikçe daha genişleyip bollaşmaktadır (Ürün: 2013, 76).

Fotoğraf 19 : Müzede bulunan erkek zıpka örneği
Kaynak : Neslihan PEKDEMİR, "Çeyiz Sandıklarından Müzeye Osmanlı Kıyafetleri", Skylife: sayı:11, Kasım, 2007, s: 114.

Erkek halk giyim kıyafetlerini oluşturan parçalardan bir diğeri ise cepkendir. Cepken, her yörede bulunur ve bazı yörelerde yelek olarak da bilinmektedir. Cepkenler genelde çuhadan dikilip, gömlek üzerine giyilmektedir. Doğu yöresinden Batı yöresine doğru cepkenler, "maşlah" adı verilen pamuklu, yünlü veya ipekli dokuma tezgâhlarında dokunmuştur. Esat Uluumay'ın verdiği röportajlarda müzede bulunan erkek cepkenleri içinde en dikkat çekici olanı, çuhadan yapılmış, ön kısımları mercanlarla süslenmiş, kaytan işlemeli, Üsküp yöresine ait cepkenler olduğunu dile getirilmiştir (Ürün: 2013, 76).

Fotoğraf 20 : Müzede bulunan erkek cepken örneği
Kaynak : Neslihan PEKDEMİR, "Çeyiz Sandıklarından Müzeye Osmanlı Kıyafetleri", Skylife: sayı:11, Kasım, 2007, s: 115.

Fes; erkek halk kıyafetinin en önemli parçalarından biri olan ve Osmanlı döneminde de önemli bir yere sahip olan, başa giyilen kıyafet parçası olmaktadır. Yörelere göre değişiklik göstererek; tam fes, dal fes ve abaniye denilen sarıklı fes adını almaktadır. Feslerin yapımında kullanılan, kaplama adı verilen ve Şam'da dokunmuş ipek üzerine kasnakta yapılan süzene veya zincir işi nakış tekniği ile kumaşlara işlenmektedir. Daha çok Gaziantep ve Suriye bölgelerinde kullanılmaktadır (Ürün: 2013, 76). Müzede erkek kıyafetlerinin baş kısmına giyilen fes dışında yörelere ait farklı başlıklar da bulunmaktadır. Bu başlıklar bulunduğu dönemleri temsil etmektedir. Çocuk başlıkları, genç ve yaşlı başlıklar olarak çeşitli örnekler bulunmaktadır.

Fotoğraf 21 : Erkek fes örneği

Kaynak : https://yozgat.ktb.gov.tr/TR-92300/yoresel-kiyafetler.html, (erişim tarihi: 27.04.2021).

Fotoğraf 22 : Müzede bulunan farklı dönem ve yörelere ait erkek başlıkları

Kaynak : Neslihan PEKDEMİR, "Çeyiz Sandıklarından Müzeye Osmanlı Kıyafetleri", Skylife: sayı:11, Kasım, 2007, s: 118.

Kuşak; Erkek halk kıyafetinde tamamlayıcı unsur olarak, belde bir kuşak bulunmaktadır. Erkek giyiminde kullanılan kuşaklar genel olarak beyaz, kırmızı, kırmızı-yeşil renklerde bulunmaktadır. Dilim dilim şeklinde olan bu kuşaklar kemer görevini görmektedir ve silahlık yeri olarak kullanılmaktadır (Ürün: 2013, 76).

Fotoğraf 23 : Müzede bulunan erkek kuşak örneği

Kaynak : Neslihan PEKDEMİR, "Çeyiz Sandıklarından Müzeye Osmanlı Kıyafetleri", Skylife: sayı:11, Kasım, 2007, s: 114.

Erkek giyimini oluşturan parçalar yörelerde değişkenlik göstermektedir. Doğu yöresindeki erkek kıyafetlerinin renkleri, işlemeleri vb. gibi özelliklerinin batıya doğru farklılaştığı söylenebilir. Bir yöreye örnek verecek olursak: Bursa erkek kıyafetini oluşturan parçalar;

Fotoğraf 24 : Bursa Yöresel Erkek Kıyafeti örneği

Kaynak : www.folklor.gen.tr, (erişim tarihi: 01.01.2021).

a) Başlık: Keçe külah da yaygın baş giysilerindendir

b) Yelek: Cepken olarak kullanılmaktadır. Pamuklu, yünlü ve ipekli olarak dokunmaktadır.

c) Keyfiye: boyun kısmına takılan kumaşın adıdır. Canlı renkleri de bulunmaktadır.

d) **Gömlek:** Cepken altına giyilen, pamuklu ve sivri yakalı bir kıyafettir.

e) Silahlık: Kuşak üzerine takılan ve silah aleti koymak için kullanılmaktadır.

f) Kuşak: Bele bağlanan ve üst üste dolanan bir çeşit kemer görevini almaktadır.

g) Zıpka: Pantolon olarak kullanılmaktadır.

h) Çorap: Yemeninin içinde kalın yünlü ve örgülü bir ayak için giyilen kıyafett çeşididir.

i) Yemeni: Ayakkabı olarak giyilen kısa ve ya da uzun olarak kullanılan çeşitleri de bulunmaktadır.

2. BÖLÜM

MÜZELERDE GELENEKSEL TEKSTİLLERİN KORUNMASI – SAKLANMASI ÜZERİNE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

2.BÖLÜM
MÜZELERDE GELENEKSEL TEKSTİLLERİN KORUNMASI – SAKLANMASI ÜZERİNE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

2.1. Geleneksel Tekstillere Zarar Veren Etkenler

Müzelerde sergilenen geleneksel tekstiller; kumaşlar, giysiler, işlemeler, yaygılar (halı, kilim, seccade) ve aksesuarlar gibi geniş bir yelpazede karşımıza çıkmaktadır. Bu ürünler organik yapılı malzemelerden üretilmişlerdir. Organik yapılı malzemelerin müze ortamında ihtiyacı olan koşullar ve bu ürünlere zarar veren etkenler farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla geleneksel tekstillerin korunmasında, tekstillere zarar veren etkenlere bakacak olursak bunlar; fiziksel etkenler (nem, ışık, sıcaklık), biyolojik etkenler (böcekler, mikroorganizmalar, kemiriciler), kimyasal etkenler (hava kirliliği, asit, toz, bazlar vb.) ve diğer etkenler (taşıma, doğal afetler vb.) olarak dört ana grupta toplanabilir.

2.1.1. Fiziksel Etkenler

- **Nem ve Sıcaklık**

Havada buhar halinde su bulunur. Belirli bir sıcaklıktaki havanın tutabileceği su buharı miktarı da bellidir ve bu düzeye doyma noktası denir. Belirli sıcaklıktaki havanın taşıyabileceği maksimum nem miktarına da doyma nemi ya da doyuran nem denir (Öztürk: 2007, 58). Belirli bir sıcaklıkta, birim hacimdeki havada bulunan gerçek su buharı miktarına mutlak nem denir. Bağıl nem ise, belirli sıcaklıktaki havada bulunan gerçek nem miktarının, o sıcaklıktaki havada bulunan maksimum nem miktarına oranıdır.

$$\text{Bağıl Nem} = \frac{\text{Mutlak Nem}}{\text{Doyma Nemi}} \times 100 = \% \ldots.$$

Şekil 1: Ortamda Bulunan Bağıl Nem Oran Formülü (Öztürk: 2007, 58).

Sıcaklığın gün içindeki ısı değişikliği veya iklim şartlarının ortalama sıcaklık değerlerindeki farklar, geleneksel tekstillerin bulunduğu müze ortamlarında yoğuşmaya veya kuru hava şartlarına neden olabilmektedir.

Sıcaklık, nem düzeyini dolayısıyla da tekstilleri etkilemektedir. Tekstillerin bulunduğu kapalı bir yerde ısı arttıkça kuruma, ısı azaldıkça nemlenme meydana gelmektedir. Sıcaklığın seyrek aralıklarla dalgalandığı şartlarda, nem oranı değişkenlik göstererek organik malzemeli geleneksel tekstillerde boyut değişimi nedeniyle mekanik yorulma ve gerilmeler görülmektedir.

Geleneksel tekstillerin bulunduğu ortam yüksek sıcaklık derecesinde olduğunda, organik malzemeler ile beslenen haşeratların yaşam süreleri hızla kısalır, zararlı böcek türleri ve sayısı çoğalır. Yüksek sıcaklığın yanında yüksek nem varlığı ise, canlı yaşamının en hızlı geliştiği koşulları oluşturmaktadır ve dolayısıyla mikroorganizmalar gelişerek küf aktivitesi artmaktadır. Nem ve sıcaklığın etkisi ile metal eklentilerde korozyon, organik boyalı eserlerde de solma gibi kimyasal bozulmalar hız kazanmaktadır.

Organik malzemeli eserlerin tümü higroskopik özelliktedir. Yani bu organik malzemeli eserler, eğer kuru haldelerse havadan nem alırlar ya da ortam kuruysa havaya nem verirler. Müze içerisindeki eserler bulunduğu ortamda havayla sürekli denge aramaktadırlar. Nem verirken, yani kururken küçülüp çekerler, nem alırken genişleyip şişerler. Malzemenin eksikliği, geleneksel tekstillerin ait olduğu dönem, geldiği yer ne olursa olsun ortamla nem alışverişi durmaksızın sürmektedir. Nem farklılığı sonucunda olan boyut değişimi sıcaklığa bağlı genleşmeden daha fazla olmakta ve tekrarlanan değişimler malzemelerde deformasyon, dönme, çatlama, yarılmaya neden olabilmektedir. Geleneksel tekstiller uzunca bir süre nemli ortamda kalırsa mantarların ve böceklerin yerleşmesine uygun ortam oluştururlar. Müzede eserlerin bulunduğu ortamın havası nemli aynı zamanda sıcak ve hareketsiz ise böceklerin üreme olasılığı artmaktadır (ICCROM ve İstanbul RKML, 1987: 11).

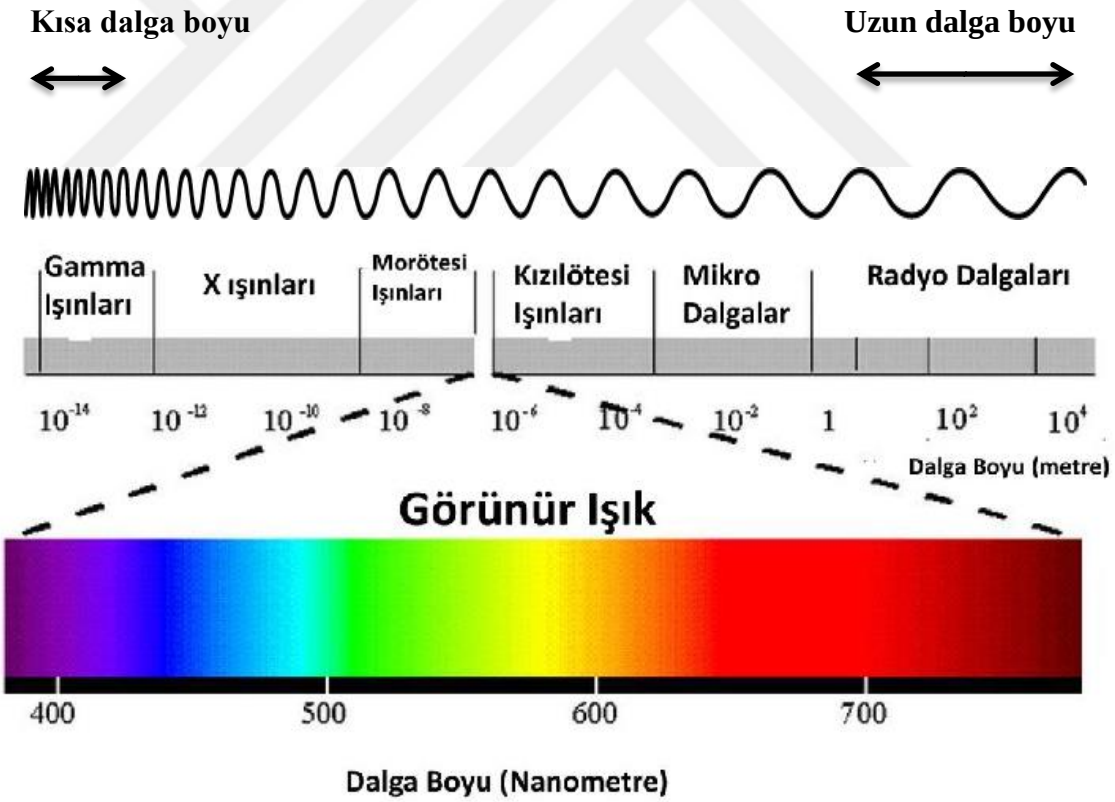
Organik ya da inorganik malzemeli eserlere zarar veren nem düzeyi bağıl nem düzeyidir. Yani müze içerisindeki eserleri korumak için bağıl nem düzeyi önem taşımaktadır. Müzede, ihtiyacı olan bağıl nem düzeyi kuru hava şartlarında %55 civarında tutulmalıdır ve kullanılacak nem arttırıcıların da yardımıyla %40'ın altına

düşmesi engellenmelidir. Nemli iklimlerde ise rutubet gidericiler bağıl nemi %70'ten aşağıda tutulması için kullanılmalıdır. Böylece yoğuşma ve küflenme tehlikesi ortadan kalkmış olur (Öztürk: 2007, 60).

- **Işık**

Geleneksel tekstillerin korunmasında ışık önemli etkenlerden biridir. Koruma altında bulunan tekstil koleksiyonlarının uzun ömürlü olabilmesi için minimum ışıkta aydınlatılması gerekmektedir.

Işık kaynaklarının aydınlatma esnasında yaydıkları ışınımlar ve ısılar tekstiller için zararlıdır. Işık enerjisi kimyasal değişimlere ve renk değişimlerine, solmasına neden olmaktadır. Geleneksel tekstillerin renk değişmesinde ışığın tahrip gücü dalga boyu ile ilgilidir.

Şekil 2: Elektromanyetik spektrum

Kaynak:https://slideplayer.biz.tr/slide/15161142/92/images/16/ELEKTROMANYET%C4%B0K+SPEKTRUM.jpg, (erişim tarihi: 31.05.2021).

Kısa dalga boyuna ve daha yüksek enerjiye sahip soğuk renkli ışınım (mor ötesi) tekstillerin bünyesinde kimyasal değişimlere yol açmaktadır. Uzun dalga boylarına sahip sıcak renkli ışınım (kızılötesi ışınım) belirgin ısı arttırıcı özelliğe sahip olsa da tekstiller üzerine düşen görünür ya da görünmez tüm ışınımlar (yapay ya da günışığı) değişen oranlarda ısıya dönüşmektedir. Işığın (görünür ışınımların) zarar oranı, ışığın rengi mordan kırmızıya doğru gittikçe azalmaktadır. Işık etkisiyle oluşan kimyasal reaksiyonlar, geleneksel tekstillerde renk solması, kırılganlık, sararma ve doku zayıflaması gibi bozulmalar meydana getirmektedir. Bu bozulmalar, mor ötesi(UV) ışınımın etkisiyle oluşmaktadır. UV ışın, gün ışığında ve floresan lambalarda yüksek oranda bulunmaktadır. Akkor flamanlı (tungsten) lambalar ise, ortamın ısısını artıran kızıl ötesi ışınımı yüksek oranda yaymakla birlikte oldukça düşük miktarda morötesi ışınım içermektedirler (Öztürk: 2007, 63-64). Dolayısıyla ışınımlar arasında en zararlı olan mor ötesi ışınımlardır. Kızıl ötesi (I.R) ışınımları, sarı ışık ampullerin verdiği ısı, mor ötesi ışınların yanında çok daha az zararlı olabilmektedir. Bu nedenle gökyüzü ve güneşten gelen mor ötesi ışınımların hiçbir şekilde geleneksel tekstil koleksiyonlarının bulunduğu alanlara sızmaması ya da girmemesi gerekmektedir.

Fotoğraf 25 **:** Akkor flamanlı (tungsten) lamba
Kaynak **:** https://www.elektrikdeposu.com, (erişim tarihi: 31.12.2020).

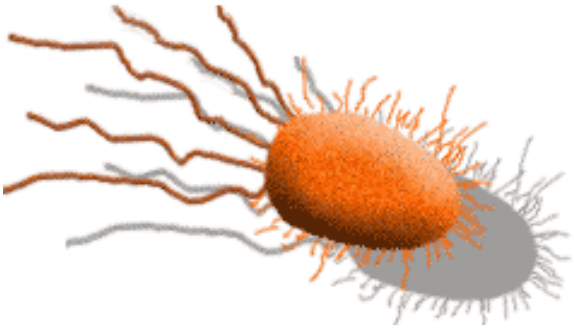
Fotoğraf 26 : Floresan lamba
Kaynak : https://www.elektrikdeposu.com (erişim tarihi: 31.12.2020).

Müzede sergilenen geleneksel tekstiller için aydınlatmada 10 lüx ideal miktardır. Ancak insan gözü 50 lüx'ün altında, çok zorlanırsa 30 lüx'te nesneleri algılayabilmektedir. Bu sebeple sergilenmekte olan geleneksel tekstillerin aydınlatma şiddeti 50-150 lüx, depolarda ise 10 lüx olması gerekmektedir. Belirlenmekte olan bu sabit miktarların yanı sıra aydınlatma süresi de önem taşımaktadır. Örneğin 50 lüx'te bir yıl sergilemekle, 150 lüxle 3 ay sergilemek eş değerdedir. Dolayısıyla geleneksel tekstillerin sergilendiği alanlarda aydınlatma değerinin 50 lüx'ü aşmamasına, renk sıcaklığının 2900 K olmasına dikkat edilmelidir. Aydınlatmada kullanılan ışık kaynağının (UV ve IR) ışınım değerleri ile aydınlatma süresi de önem taşımaktadır. Bu nedenle bu miktarların üzerinde aydınlatma yapılmamalıdır (Simer:1994,39).

2.1.2. Biyolojik Etkenler

- **Mikroorganizmalar**

Bakteriler, mayalar, küfler vb. gibi çıplak gözle görülemeyecek kadar küçük ve tek hücreli canlılar, mikroorganizmalardır. Müzede sergilenen geleneksel tekstillerin ortamın nemli, durgun ve sıcak hava gibi koşulları olması mantarların oluşumuna, böceklerin üremelerine neden olmaktadır. Aynı zamanda havada bulunan tozlar arasında mikroorganizmalar da bulunmaktadır. Mikroorganizmaların üremeleri için ortamdaki pH ve ısı en az nem kadar etkili olmaktadır (Okça: 2014, 38).

Fotoğraf 27 : Bir mikroorganizmanın mikroskop altındaki görüntüsü örneği
Kaynak : https://azkurs.org/biyolojik-tehlikeler-mikroorganizmalar.html, (erişim tarihi: 31.12.2020).

Mikroorganizmalar geleneksel tekstiller gibi organik yapıda olan eserlerde uygun koşulları sağladıklarında hızla çoğalmakta ve üremelerine elverişli buldukları ortamlarda yerleşmektedirler. Güve, ahşap kurdu gibi böcekler ve bunların yumurtaları ise müzelerde bulunan geleneksel tekstillerin ya da diğer eserlerin de üzerine taşınmaktadırlar. Organik yapıda olan eserlerin üzerinde toplanabilecek yağlar ve kirler mikroorganizmalar, böcekler için besin kaynağı oluşturmaktadır (ICCROM ve İstanbul RKML, 1987: 24). Mikroorganizmalar, geleneksel tekstillerde renk değişimi, lekelenme, difüzyon ve liflerde kırılmalara sebep olan bozulmalar meydana getirmektedirler. Mantarlar, bazı türleri çıplak gözle görülebilen ve liflerin renklendirilmesinde de kullanılan, uygun şartları bulduklarında kendiliğinden dokuma üzerinde çoğalarak genellikle istenmeyen sarı, kahverengi ve siyah noktalar halinde lekeler şeklinde kendilerini göstermektedirler. Bazıları ise renksiz koloniler oluşturmaktadırlar. Renk değişimlerinin sebebi bulundukları ortamda demir, linyit gibi maddelerin bulunmasından kaynaklanmaktadır. Mantarların gelişiminde nem, sıcaklık, ışık ve ortamda bulunan besleyiciler gibi birçok çevresel faktörler önemli rol oynamaktadır. Havada her zaman var olan mantar sporları, doyma noktasına yakın bir sıcaklıkta geliştikleri gibi, ekstrem koşullarda da (50-55 °C) gelişebilmektedirler (Okça: 2014, 39). Küf ve diğer mantarlar %70'den yüksek bağıl nem oranındaki ortamlarda oluşmaktadırlar. Mantarlar, müzede bulunan kâğıt, parşömen, deri ve dokumalarda leke oluşumuna neden olmaktadırlar. Ayrıca ahşap, kâğıt, pamuklu ve keten gibi selülozik malzemelerin dokularının çözülmesine neden olmaktadırlar. Açık havada sergilenmekte

olan taş, pişmiş toprak eserlerin ve duvar resimlerinin yüzeylerinde oluşan likenler, eserlerin görünümlerini bozmasının yanı sıra, eserlerin çıkardıkları asitlerle malzemelerin yüzeylerinde oyuklar açılmasına neden olmaktadır. Ayrıca buralarda yosunlarla birlikte diğer bitkilerin de yetişmesine imkân sağlamaktadırlar. Mantarlar ise köklerin yarattığı basınç ve oluşan çatlaklarda suyun donması sonucunda meydana gelen hacım büyümesi, eserlerin yüzeyinde kopmalar ve dökülmelere neden olmaktadır (ICCROM ve İstanbul RKML, 1987: 25).

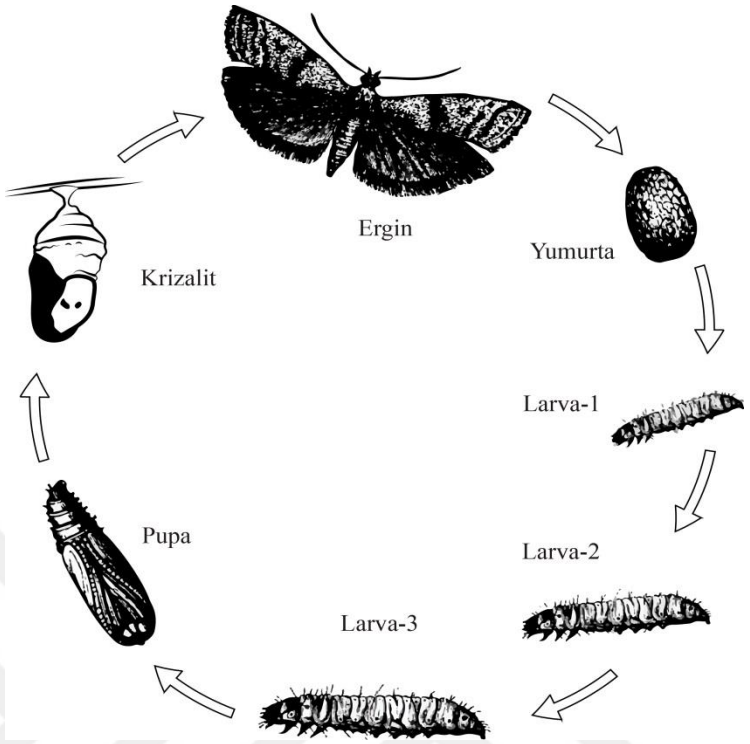
Mantarlara benzer olarak diğer bakteri türleri de yaşam faaliyetlerini devam ettirebilmeleri için proteinlerin yapı taşları olan bazı aminoasitler ile vitaminlere (B vitamini vb.) ihtiyaç duymaktadırlar. Bakterilerin yaşam kaynağı olan bu tür aminoasitler, dokumaları meydana getiren liflerinin selülozik ve protein yapısını bozarak liflere aşırı derecede zarar vermektedirler. Bunun sonucunda, delinmelere, yırtılmalara ve önemli derecede mukavemet kaybına neden olmaktadırlar. Bu tip bakteriler genellikle nemli ortamlarda üretiklerinden, kuru ortamlarda faaliyette bulunamazlar, çoğu 30°C ile 40°C arasında gelişim gösterirken, yaşayan ve bölünen bakterilerin artışları ise 60°C'de durmaktadır (Okça: 2014, 40). Aksi ortam şartlarında ise (sıcaklığın çok düşük olması vb.) bakteriler gelişmelerini durdurmaktadırlar.

- **Böcekler**

Müzedeki geleneksel tekstillerin bulunduğu ortamda bağıl nemin ve sıcaklığın yüksek olduğu şartlarda böcekler rahatlıkla ortaya çıkmaktadırlar. Böcekler organik yapılı eserleri kemirerek veya dışkılarının yaydığı asit nedenleriyle zarar vermektedirler ve tırtıl şeklinde olan larva döneminde hayati fonksiyonlarını devam ettirebilmeleri için sıcaklık derecesinin 24 ile 28°C arasında bulunması gerekmektedir. Sıcaklığın 13°C den aşağı düşürülmesi durumunda tırtıllarda bütün hayati fonksiyonların durmasına sebebiyet vermektedir. Düşük sıcaklığın olduğu gibi, yüksek sıcaklığın da tırtıllar üzerinde öldürücü etkisi olmaktadır. Ancak bu işlem ile geleneksel tekstillerde uygulanması başarısız bir sonuç elde edilmektedir. Geleneksel tekstillerde yüksek sıcaklık ile böceklerle mücadele yöntemi eserlere zarar vermektedir (Öztürk: 2007, 68).

Böcekler, larva (tırtıl) şeklindeyken suya çok fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Böceklerin su ihtiyacını havanın verdiği bağıl neminden (%60-70) ve aldıkları gıdaların içerisinde olan nemden sağlamaktadırlar. Böcekler hayatlarını sürdürebilmek için larva (tırtıl) döneminde esas maddesi keratin olan hayvansal proteinli maddelerle beslenmektedirler ve hayatlarını daha ileriki dönemleri için yediklerini depo etmektedirler. Tırtıllar, 30-40 mikron kalınlıktaki yün liflerine rahatlıkla zarar verebilmektedirler. Tekstil liflerinde daha kalın olan liflerin serbest olan uç kısımlarını ve kenar bölgelerinden kemirirler. Bu yüzden larva dönemindeki böcekler, temizlenmiş tekstil lifin yünden çok, yağ, ter, idrar ve benzeri atıklarla kirlenmiş geleneksel tekstillere daha fazla zarar vermektedirler. Bu durum diğer canlılar için de geçerli olmaktadır. Böceklerin ve mantarların hızlı üremesi temiz tekstil liflerine göre kirli liflerde daha fazla görülmektedir (Öztürk: 2007, 69).

Böcekler gelişimleri esnasında yumurta, larva, pupa ve ergin dönemi olmak üzere dört farklı evre geçirirler. Tam başkalaşım (holometobol) olarak adlandırılan bu durumu Lepidoptera (Pul Kanatlılar=Kelebekler), Coleoptera (Kın Kanatlılar), Diptera (İki Kanatlılar=Sinekler) gibi böcek takımlarında da görmek mümkündür. Diğer bazı böcek türleri ise, yumurta, nimf ve ergin hayat dönemi olmak üzere üç farklı hayat dönemi geçirmektedirler. Orthoptera (Çekirge), Odonata (Yusufçuk Sinekleri), Ephemeroptera (Birgün Sinekleri), Plecoptera (Taş Sinekleri) vb. durumları, yarı başkalaşım (hemimetobol) olarak adlandırılmaktadır (Okça: 2014, 40-41).

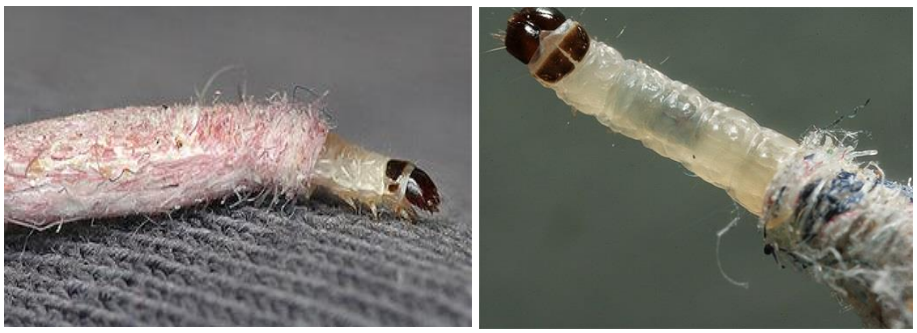
Şekil 3 : Güvenin gelişim evresi
Kaynak : https://wiki.bugwood.org/Lepidoptera, (erişim tarihi: 31.05.2021).

Geleneksel tekstillerde yün ve yünlü zararlıları, böcek sınıfının Pul kanatlılar (Lepidoptera) ve Kın Kanatlılar (Coleoptera) takımının içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla bu böcek sınıfının içerisinde yer alan takımın türleri arasında, yapı ve yaşayış bakımından az veya çok fark olduğu gibi, verdiği zararlar bakımından da bazı farlılıklar görülmektedir. Bu nedenle Pul kanatlılara "Dokuma Zararlıları", Kın Kanatlılara ise "Halı Zararlıları" adı verilmektedir (Öztürk: 2007, 69)

- **Pul Kanatlılar (Dokuma Zararlıları)**

Bu böcekler güve olarak ta bilinmektedir. Bu zararlıların kanat kısımları ve vücutları renkli pullarla örtülü şekilde görülmektedir. Özellikle tırtıl döneminde geleneksel tekstillere zararları oldukça büyüktür. Ergin kelebeklerin kanatları iki çiftten oluşmaktadır. Güvelerin antenleri iplik veya kıl biçiminde, kelebeklerde ise antenleri uzun ve uçları topuzlu bir görünüme sahiptirler. Bu takım böceklerin bazılarında bileşik gözler oldukça geniştir, bazen pul veya tüylerle örtülmüştür. Nokta gözler genellikle iki adet olduğu görülmektedir. Ancak bazı kelebeklerde ise bulunmamaktadır. Dokuma

zararlıları olan kelebek ve güvelerinin yumurtalarının görünüşleri, küre, yarım küre, disk, silindir, iğ gibi çok değişik yapı, şekil, renk görüntüsünde olabilmektedirler. Dokuma zararlılarının tırtılları ergin olanlara benzemez, larva adını almaktadırlar. Bunların görüntüleri genellikle uzun silindir biçimde görülmektedirler. Vücutları tüylü, kıllı, dikenli veya çıplak görüntüye sahiptirler. Ancak baş kısımları iyi gelişmiştir. Genellikle altı adet nokta gözleri bulunmaktadır. Ağız parçaları ısırıcı, çiğneyici yapıya sahiptirler. Göğüs kısımlarında üç çift, karınlarında 2-5 çift bacakları olduğu görülmektedir. Bu böceklerin çoğu iyi gelişmiş ipek bezlerine sahiptirler. Bu bezlerden çıkan salgılarla, larva evresinin son günlerinde, krizalit safhalarını içinde geçirebilecekleri kozayı yaparlar. Güve ve kelebeklerin pupalarına krizalit adı verilmektedir. Dokuma zararlıları, yılda bir veya birkaç kez çoğalabilmektedirler. Kış mevsimini genellikle yumurta, larva veya pupa döneminde geçirmektedirler (Harmancıoğlu: 1964, 4-5). Özellikle yünlü mamullere (kumaşlara, elbiselere, kürklere) zarar verdiklerinden elbise güvesi de denilen Adi Dokuma Güvesi, hayat evrelerini yumurta, larva (tırtıl), pupa (krizalit), ergin (kelebek) olmak üzere dört dönemde tamamlarlar. Bu evrelerin kısa ve uzunluğu, çevre sıcaklığı, nem, karanlık ve beslenme durumuna bağlı olmaktadır. Ergin gale gelen güveler, vücutlarındaki yedek besinlerden yararlanarak yaşamaktadırlar. Yalnız geceleri hareket ederler, gündüzleri loş ve karanlık yerlerde saklanırlar (Öztürk: 2007, 71).

Fotoğraf 28 : Adi Dokuma Güvesi - Larva
Kaynak : https://tr.bedbugus.biz/mol/pro-mol/lichinki-moli-foto.html, (erişim Tarihi: 27.05.2021).

Fotoğraf 29 : Ergin Adi Dokuma Güvesi (Tineola bisselliella Hum.)

Kaynak :http://butterflies-nnov.ru/wp-content/uploads/2019/06/Tineola-bisselliella-14-01-c.jpg, (erişim tarihi: 31.05.2021).

Kabuklu Dokuma Güvesi (Tinaea pellionella L.): Bu güve türü yumurtadan çıkıp larva (tırtıl) halindeyken, kendi kendine 1 cm uzunluğunda, tüp şeklinde bir kılıf yapar ve gelişme evresini bunun içinde tamamlamaktadır. Bu nedenden dolayı kabuklu dokuma güvesi olarak bilinmektedir. Ancak beslendiği zamanlarda başını kılıftan çıkarmaktadır. Larva, gelişim evresinde birkaç kez deri değiştirmektedir. Bu güve türü deri değişiminden sonra bile kılıfını terk etmez. Krizalit dönemini bunun içinde tamamlayarak ergin kelebek haline gelmektedir. Kabuklu dokuma güvesi, yün ve yünlü dokumalara, yünlü elbiselere, kürklere, halı, kilim ve benzeri yünlü geleneksel tekstillere zarar vermektedir (Harmancıoğlu: 1964, 11).

Fotoğraf 30 : Kabuklu dokuma güvesi (Tinaea pellionella L.)

Kaynak :http://gobirdingeu-mothing.blogspot.com/2018/05/a-new-moth-new-waxfly-new-snail-and.html, (erişim tarihi: 31.05.2021).

Solgun Renkli İri Dokuma Güvesi: Bu böceğin ön kanatlarının üst taraflarından başlayan benekler, önce birbirine yaklaşarak aşağıya doğru 1,5 cm aralıklı halinde uzanmaktadır ve gittikçe koyu bir renk almaktadır. Bu benekler daha sonra düzensiz bir şekilde dağılmaktadır. Bu böcek türünün erkek güve kanatları açıldığında 12-18mm, dişisi ise aynı şekilde kanatları açık haliyle 21-25mm uzunluğunda bir görünüme sahip olmaktadır. Tırtıl tamamen büyüdüğünde beyaz parlak görünüşe sahip olmaktadır. Bu türün tırtıl boyutu 12 mm kadar uzunluğunda olabilmektedir. Nemi ve nemli ortamları çok severler. Bu nedenle nem oranı yüksek olan ortamlarda daha çok bulunurlar. Bu güve türü tekstil lifleri arasında olan yünün dışında, diğer hayvani kılları, derileri ve kabuğu soyulmuş, ıslatılmış tahıl gibi bitkisel maddeleri ile beslenmektedirler (Harmancıoğlı: 1964, 15).

Fotoğraf 31: Solgun Renkli İri Dokuma Güvesi

Kaynak **:**http://molbiol.ru/forums/uploads/a002/b056/post-37165-1295273781.jpg, (erişim tarihi: 01.06.2021).

Beyaz Tepeli Dokuma Güvesi: Oldukça küçük olan bu güve, diğer akraba olan çeşitleri gibi karanlıkta ortaya çıkan özelliktedir. Çok zararlı değildir. Genellikle halı, kilim, keçe, püsküllü ve kabarık olan eserlere zarar vermektedirler. Baş kısımları beyazdır. Üst kanatları beyazımtırak renkte olup, vücuduna yakın kısımları koyu kahverengi beneklerle bezenmiş bir görünüme sahiptir. Alt kanatları ise soluk kirli renktedir. Kanat uçları karın altına doğru katlanınca bu güvenin kanatları tarafından sarılmış olduğu görülmektedir. Bu güve türünün beyaz tepeli olarak adlandırılması, tepesinde bulunan püskülün zarar verdiği tekstil liflerin havlarına benzemesinden, renginin de beyaz olmasından dolayı ileri gelmektedir. Bu güve yumurtalarını Nisan

ayından Haziran ayına kadar bırakmaktadır. Dişi kelebek, ömrü boyunca 60-100 adet yumurta bırakabilmektedir. Yumurtadan çıkan tırtıllar, güvenli bir yerde barınabilmek için liflerinin arasında bir yol oyarak tekstilin içine doğru ilerlerler. Tırtıl dönemi sona erdiğinde bu güveler de kendilerine bir koza örerek pupa dönemini bunun içinde geçirip kelebek olurlar (Harmancıoğlu: 1964, 13-14).

Fotoğraf 32 : Beyaz Tepeli Dokuma Güvesinin (Trichophaga.tapetzella)kanatlarının açık görünümü.

Kaynak:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5b/Trichophaga.tapetzella.jpg/1200px-Trichophaga.tapetzella.jpg, (erişim tarihi: 01.06.2021).

Fotoğraf 33 : Beyaz Tepeli Dokuma Güvesinin (Trichophaga.tapetzella) kanatlarının kapalı görünümü.
Kaynak:http://www.lepiforum.de/webbbs/media/f1_2016/15/15402_3.jpg, (erişim tarihi: 01.06.2021).

Kahve Renkli Ev Güvesi ve Yalancı Dokuma Güvesi: Zeytini kahverengiden parlak sarıya kadar değişen renklerdedir. Dinlenen kelebek 8,5 mm boyda görülmektedir. Kanatlarında ufak siyahi beneklerle ayırt edilir. Bunlardan başka

iri benekleri de vardır. Rahatsız edildiğinde hızlı koşarak karanlık görünen dokuma ve halı katları arasına ve çatlaklara saklanmaya çalışır. Larvası parlak renklidir ve elbise güvesi kadar zararlıdır. Bu güve türü eserlerin yapısındaki tahıl unu ve tohumlarına, yünlü ve deri mamullere, şişe mantarlarına ve kitap ciltlerine zarar vermektedirler. Krizalit haline geçeceği zaman 20 mm kadar boylarında olurlar. Bunların üzeri sert sarı kıllarla kaplanmış, başları ise kızılımtırak kahve renklidir. Görünüşte bu güvelerin 7 çift ayakları olduğu görülmektedir. Ancak bunların sadece 3 çiftini yürümek için kullanırlar, diğerleri yalancı ayaklardır. Bu böcek türlerinin ömürleri bulundukları ortamlara göre şartlara göre uzun veya kısa olarak değişkenlik göstermektedir. Bununla birlikte ortalama ömürleri 11 aydır ve yılda ancak bir kere ürediği görülmektedir (Harmancıoğlı: 1964, 15-16).

Fotoğraf 34 **:** Kahve Renkli Ev Güvesi veya Yalancı Dokuma Güvesinin kanatlarının açık görünümü.
Kaynak **:** https://alchetron.com/cdn/hofmannophila-pseudospretella-dbd7ee5c-f318-47dd-89dd-b222621eeba-resize-750.gif, (erişim tarihi: 01.06.2021).

Fotoğraf 35 **:** Kahve Renkli Ev Güvesi veya Yalancı Dokuma Güvesinin kanatlarının kapalı görünümü.
Kaynak **:** https://alchetron.com/cdn/hofmannophila-pseudospretella-93b31404-ce77-4aa1-ad7a-0d7a15ba1ee-resize-750.jpeg, (erişim tarihi: 01.06.2021).

Beyaz sırtlı ev güvesi: Kahverenkli olan bu böceğin başı, sırt ve göğüs kısmı göze çarpacak şekilde beyazdık. Tırtılları ince ve uzun olup, boyları 12-14 mm kadardır. Rutubetli ortamlarda bulunurlar. Bu güve türü bitkisel maddelerde, yemeklerde, mantarlarda yaşar ve yaşadıkları bu yerlerde zamanla zarar verirler. Bunu dışında yün kumaşlara da zarar vermektedirler (Harmancıoğlu: 1964, 16)

Fotoğraf 36 **:** Beyaz sırtlı ev güvesi görüntüsü.
Kaynak **:**upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b0/Endrosis_sarcitrella01.jpg, (erişim tarihi: 01.06.2021).

Tür	Larva (Tırtıl) Özellikleri	Ergin Kelebek Özellikleri
Adi dokuma güvesi	Beyaz, hafifçe kıllı, başı esmer koyu sarı, uzunluğu 9 mm.	Lekesiz parlak altın renginde, kanatları açık olarak; erkek 10-20 mm, dişi 12-14 mm.
Kabuklu dokuma güvesi	Yeşilimsi beyaz, hafifçe kıllı, başı koyu kahverenkli, kendi yaptığı bir muhafazada yaşar, uzunluğu 10 mm kadardır.	Ön kanatları belirli şekilde (3 adet), kirli kahverenkli kanatları açık olarak; erkek 8-10 mm, dişi 12-14 mm.
Beyaz tepeli dokuma güvesi	Parıltılı beyaz, kıllı uzunluğu tahminen 15 mm.	Başı beyaz, üst kanatları dipten ortaya kadar siyah, sonra beyaz; kanatları açık olarak; erkek 16-19 mm, dişi 19-21 mm.
Solgun renkli iri dokuma güvesi	Parlak beyaz, uzunluğu tahminen 12-14 mm.	Kanatları açık olarak; erkek 12-17 mm, dişi 21-25 mm.
Yalancı dokuma güvesi	Parlak beyaz, uzunluğu tahminen 18-20 mm.	Üst kanatları koyu kahverenkli, her birinde üç benek, (koyu renkli) kanatlar açık olarak; erkek 17-19 mm, dişi 19-26 mm.
Beyaz sırtlı ev güvesi	Fildişi renginde, uzunluğu 12-14 mm olup, kılları diğer türlerden daha uzundur.	Baş ve göğüs kısmı beyaz, üst kanatları benekli, dumanlı kahverenkli; kanatları açık olarak; erkek 11-15mm, dişi 16-19 mm.

Şekil 4: Dokuma Zararlılarının türleri ve gelişim özellikleri (Harmacıoğlu: 1964, 17).

Halı Zararlıları (Kın Kanatlılar)

Bu böcekler, Adi halı böceği (Anthrenus scrophulariae L.), Alaca renkli halı böceği (Anthrenus verbasci L.), Döşemelik kumaş zararlısı (Anthrenus vorax

Waterhause), Tüylü iri böcek (Anthrenus pimpinella F. Veya Anthrenus Fasciatus Herber), Siyah renkli halı zararlısı (Attegenus Piceus Olivier), Kürk zararlısı (Attagenus Pellis L.), Japon siyah halı zararlısı (Attagenus Japonicus) olarak sıralanabilir (Öztürk: 2007, 73).

Böcek sınıfı içerisinde, tür itibariyle en zengin olan bir takımdır. Üst kanatlarının sert olması en belirgin özelliğidir. Bunların erginleri ve larvaları bitkilerin yaprak, çiçek, dal, meyve, gövde ve köklerinde, depolanmış hayvansal ve bitkisel ürünlerde ya da çürümekte olan organik maddelerde yaşar ve beslenirler. Erginleri çok küçük olabileceği gibi boyları 12 cm'yi bulan türleri de bulunmaktadır. Bunların genel olarak iki çift kanadı vardır. Üst kanatları sert ve girintili bir yapıda olmaları başlıca karakter özelliklerindendir. Bu kanatlar uçmaya yaramazlar ancak uçuşun yönünü belirleyerek alt kanatları korumaktadırlar. Alt kanatlar ince, zar şeklindedir. Dinlenme anında üst kanatların altında katlanmış olarak bulunurlar. Bu türlerin yumurtaları genel olarak uzun yapıdadır. Larva dönemi değişik yapılışta olurlar. Larvaların renkleri beyazımsı veya sarımsıdır. Kın kanatlıların iki çeşit larvası vardır. Bunlar campodeiform ve scarabeiform larvalarıdır. Campodeiform larvalarının vücutları uzun ve yassıdır, göğüs bacakları 3 çift olup iyice gelişmiştir. Bu larvalar çok hareketlidir. Scarabeiform larvaları ise C şeklinde kıvrık olarak bulunurlar ve 3 çift göğüs bacakları vardır. Kın kanatlılar sınıfında olan böceklerin genellikle baş kısmı oldukça belirgindir ve yünden yapılmış halı, kilim, ev döşemeleri vb. eşyalara zarar verirler (Harmancıoğlu: 1964, 18-19).

Adi halı böceği: Bu böcek türleri dünya üzerinde oldukça yaygındır ve genel olarak halılara zarar verirler. Ancak bunun yanında diğer yünlü ve hayvansal ürünlere de zarar verirler. Özellikle kürk, deri, tüy, ipek mamullerine, fırça kıllarına, müzelerde bulunan hayvansal örneklere yaptıkları zarar büyük olmaktadır. Ayrıca kurutulmuş bitkilere de zarar verirler. Bu böceğin ergini oldukça küçük olup, oval şeklindedir ve 2,5-4,5 mm uzunluğunda bir görünüme sahiptir. Vücudu siyahımtırak renkli ve küçük pullarla kaplı olduğundan lekeli bir görünüşe sahiptir. Vücudunun alt kısmı ve ayakları kırmızı sarı renkli pullarla örtülüdür. Ayrıca vücudunun ortasından aşağıya doğru kırmızı kahverengi bir çizgi inmektedir. Yumurtalar küçük ve buruşuk olup, renkleri

beyazdır. Bunlar küçük gruplar halinde kumaşlara tutturulmuş ve kıllar arasına yerleştirilmiş olarak bırakılırlar. Tırtıllar 10-18 gün içinde meydana gelmektedir. Larva büyüyünce kırmızımsı kahverenkli olur. Vücudu sayısız siyah ve kahverenkli kıllarla kaplı olup, boyu 2,5-6 mm kadar uzun olabilir. Kuyruklarında olan kıllar çok uzundur. Normal şartlar altında larva dönemi ortalama 66 günde tamamlanır. Bu süre içerisinde 6 defa deri değiştirir. Son defa değiştirdiği deri, bu böceğin krizalit dönemine geçtiği zaman görevini tamamlamış olur. Krizalit dönemi 13-14 gün sürmektedir. Bu böcek türü gıda yokluğuna karşı oldukça dayanıklı bir özelliğe sahiptir. Ortamda bulunduğu şartlarda yeteri kadar besin alamazsa 10 ay boyunca beslenmeden yaşamını sürdürmektedir. Böceğin ergin hali aktif ve pasif olmak üzere 45-50 gün sürer. Kelebek haline giren böcek, önce bir süre hareketsiz olarak pasif şekilde olduğu yerde kalır ve daha sonra aktif hale gelir. Bu böceğin ömrü normal şartlarda ortalama 89-108 gün arasında değişir (Harmancıoğlu: 1964, 20-21).

Fotoğraf 37 : Adi halı böceği

Kaynak : http://lucidincorporated.com/?k=varied+carpet+beetle, (erişim tarihi: 01.01.2021).

Alaca renkli halı böceği: ergin böceğin sırt kısmı, özellikle vücudunun ortası daha sarımtırak, etrafı yeşilimtırak kahverenkli, alt kısımları ise sarımtırak beyaz renklidir. Kanat kınlarının her birinde beyaz çizgiler bulunmaktadır. Ayrıca çok sayıda renkli pulcuklar ile kaplıdır. Karın alanı ince, uzun, yeşilimtırak sarı pullarla örtülüdür. Bu yüzden böcek alaca renkli görünmektedir. Ergin böceğin uzunluğu 1,8-3,2 mm

kadardır. Yumurtalar ilk önce beyaz renkli olup, bir süre sonra krem rengine dönerler. Normal oda sıcaklığında 17-18 gün içinde kuluçka süresi tamamlanır ve tırtıllar meydana gelir. Yumurtadan çıkan larvalar ilk önce çevrelerinde bulunan besin maddelerini yemeye başlarlar. Tırtılların boyları küçüktür. Büyümüş bir larvanın büyüklüğü ortalama 3-5 mm kadardır. Bunlar kızılımsı kahverenkli olup ve oldukça kıllıdırlar. Bu böcek tırtılları normal şartlarda 7-8 defa deri değiştirirler, ancak şartlar uygun olmadığı durumlarda deri değiştirme sayısı 5-16 defa olabilmektedir. Larvanın ömrü, yaşadığı çevrenin sıcaklığına, nem oranına ve besin kaynaklarına bağlı olarak ortalama 222-323 gün arasında değişebilir. Böceğin krizalit devresi larvanın son değiştirdiği deri içinde geçer. Bu süre 10-13 gün arasında devam eder. Ergin böceğin erkeği 13-28 gün, dişisi ise 14-44 gün yaşayabilir. Bu böcekler uçma dönemlerinde pencereden kolaylıkla girerek uygun gördükleri yerlere yumurtalarını bırakırlar (Harmancıoğlu: 1964, 21-23).

Fotoğraf 38 : Alaca renkli halı böceği

Kaynak: http://protistology.ifmo.ru/Animalia/Coleoptera/eng/antscrkm.htm, (erişim tarihi: 25.06.2021).

Döşemelik kumaş böceği: Döşemelik kumaşlara zarar veren bu böcek türü, diğer bütün yün zararlılarından daha zararlı olmaktadır. Tırtılları kıllarla kaplı olduğundan "yünlü ayı" adıyla da bilinmektedir. Bu böcekler, her türlü hayvansal yün, kıl ve tüylere hatta boynuzlara ve bunlardan yapılan ürünlere, ipek ve ipeklilere, kösele ve diğer deri ürünlerine, ölü böcek ve böcek koleksiyonlarına, kuru peynir, kazein ve kan tozlarına hatta tutkallanmış kitap ciltlerine zarar vermektedir. Sert tabiatlı maddeleri

delmek ve galeriler açmak suretiyle ürünlerin liflerini keserek zarar verirler. Bu zararlıların ergini geniş ve oval şekilli, büyüklüğü 2-4 mm arasında değişir. Dişiler erkekten biraz daha büyük olabilirler. Bu böceklerin üst sert kabuğunu oluşturan kitin tabakası kırmızımtırak kahve veya esmer renktedir. Bu kabuk, böceğin sırtında beyaz, sarı ve kahverengi çizgi ve pullarla, karın kısmında ise beyaz pullarla süslü olduğundan lekeli gibi görünmektedir. Başlarının üzeri sarı, beyaz lekeli ve vücuda gömülmüş gibidir. Bu böceklerin başları vücuda gömülmüş gibidir ve üzerinde sarı beyaz lekeler bulunmaktadır. Vücudunun arka kısmı oldukça yuvarlaktır. Bir çift anteni ve üç çift ayağı bulunmaktadır. Ergin böcek, krizalit döneminden çıkınca son larva gömleğinin içinde ortalama 7-15 gün kadar sakin kalır, sonra aktif hale geçer. Aktif hale gelen erginlerin dişisi 3 gün sonra yumurtalarını bırakmaya başlar. Bir dişi bütün ömrü boyunca sadece 40-90 yumurta bırakabilir. Bu böcek yumurtaları küçük ve beyaz renktedir. Yumurtaların kuluçka süreleri ortalama olarak 10-12 gündür. Bu süre sıcaklık ve nem oranına bağlı olarak bulundukları ortamın şartlarına göre daha uzun devam edebilir. Ancak bu gelişme süreleri diğer yünlü zararlılarına göre daha uzundur. Döşemelik kumaş zararlısının tırtılları, alaca renkli halı böceğininkine çok benzemektedir. Bu böceklerin tırtıllarının krizalit dönemi ortalama 6-19 gün sürmektedir. Bu dönemden sonra böcekler ergin hale gelirler. Yumurtadan çıkan tırtılın ergin hale gelmesi ortalama 250-450 günde tamamlanır. Genel olarak dişinin ömrü erkeğinden genellikle 2-3 hafta daha uzun sürmektedir (Harmancıoğlu: 1964, 23-26).

Fotoğraf 39 : Döşemelik Kumaş Zararlısı
Kaynak : https://www.coleoptera.org.uk/node/20582, (erişim tarihi: 29.06.2021).

Tüylü iri böcekler: Ergin olanlarının görünüşleri yuvarlak şekillidir. Boyları yaklaşık olarak 3-4,5 mm arasında değişmektedir. Başları vücutlarına gömülmüş gibidir. Tırtılların gelişimi ve beslenmesi diğer böcek türlerine benzer. Vücutları kıllıdır ve tırtılların boyları 4-5 mm kadar ölçülerinde olmaktadır. Vücudun sok kısmında bulunan kıl demeti diğerlerinden daha uzundur. Yaşama tarzları ve vücut şekilleri bakımından diğer türleriyle tamamen benzerlik göstermektedir (Harmancıoğlu: 1964, 26-27).

a **b**

Fotoğraf 40 : Tüylü iri böcekler **a)** üstten görünüşü **b)** alttan görünüşü.

Kaynak:https://en.wikipedia.org/wiki/File:Anthrenus_pimpinellae_MHNT_both_sides.jpg, (erişim tarihi: 25.06.2021).

Siyah renkli halı böceği: Diğer böcek türlerinden ayrılan en büyük özelliği, güneş ışığında yaşayabilmesidir. Çiçeklerin polenleriyle beslenebilir. Bu böcek depolanmış çeşitli tohumlara, tahıl tanelerine, unlu maddelere, çeşitli hayvansal ürünlere zarar vermesi bakımından, diğer zararlılar arasında farklılık göstermektedir. Bu böcek türü de diğerleri gibi çeşitli yünlü kumaşlara, halı ve kilimlere, kürklere, keçelere, deri ürünlerine, tüy ve kıl doldurulmuş eşyalara, kadifelere, battaniye, çul ve yaygılara, ipeklilere, ipek kozalarına, hatta kitap ciltlerine zarar verirler. Bu böcek ergin halde iken siyah, kırmızımsı kahve renkte, yuvarlağa yakın oval şekilli oldukça küçük bir böcektir.

Bunun sırt kısmı esmer, siyah veya kırmızımsı renkte, karın kısmı ise kırmızımsı kahve renkte ince ve sık tüylerle kaplıdır. Başı siyah renkli ve yuvarlak noktalıdır. Erkek böceğin boyu yaklaşık 3-5 mm, dişi böceğin boyu ise 4-6 mm arasındadır. Bir dişi böcek, günde 1-10 yumurta bırakır. Buna göre yumurtlama süresi içinde sadece 50-100 yumurta yumurtlamış olur. Yumurtlama süresi 5-14 gün devam eder. Yumurtalar beyaz inci renginde olup, boyları küçüktür. Bunları gözle görmek kolay değildir. Bu böcek yumurtaları çok naziktir. Bu sebeple yünlü eşyaların temizlenmesinde ve fırçalanmasında büyük bir kısmı zarar görmüş olur. Yumurtadan çıkan tırtıllar 1 yılda en fazla 8-9 mm kadar boylanırlar. Tırtılların başlarının üst kısmı geniştir. Vücutlarının üst kısmı ise kısa kıllarla kaplıdır. Ayrıca vücudun son kısmında kuyruk şeklinde bir kıl demeti bulunmaktadır. Bu böcek türünün tırtılları çok hareketli ve aynı zamanda çok oburdurlar. Tırtılların ömrü çevre koşullarına, sıcaklık derecesine, besin maddelerine ve nem oranına göre bağlı olarak ortalama 258-639 gün arasında değişmektedir. Bu süre boyunca 5-11 defa deri değiştirir. Larvanın son değiştirdiği deri krizalit evresini oluşturur. Bu böceğin krizalit dönemi 6-24 gün devam eder. Gelen ergin kelebeklerde, normal şartlarda dişi ortalama olarak 36 gün, erkek ise 38 gün yaşamaktadır (Harmacıoğlu: 1964, 27-29).

Fotoğraf 41 **:** Siyah renkli halı böceği
Kaynak **:** http://coleonet.de/coleo/texte/attagenus.htm, (erişim tarihi: 25.06.2021).

Kürk böceği: Adi kürk zararlısı da denilen bu haşerenin ergini 4-5 mm uzunluğunda olmaktadır. Yumurtlama zamanı yaklaşınca, adi kürk zararlıları bulundukları yeri terk ederek geçici bir süre için yaşayacakları loş, yarı karanlık yerlere göçerler ve yumurtalarını buraya bırakırlar. Yumurtlama işi tamamlanınca negatif phototropic denilen karanlığı sevme hassasından kurtulurlar ve pozitif phototropic hassasını yeniden kazanarak ışıklı yerlere çıkarlar. Yumurtadan çıkan tırtıllar organik maddelerle beslenerek 6-7 mm kadar büyümektedirler. Başı geniş, vücudunun üst kısımları kıllarla kaplıdır ve son kısmında yelpaze şeklinde bir kıl demeti vardır. Yaşayış şekli siyah renkli halı zararlısına çok benzerdir (Öztürk: 2007, 77-78).

Fotoğraf 42 : Kürk böceği

Kaynak : https://www.coleoptera.org.uk/node/14031, (erişim tarihi: 01.01.2021).

Japon siyah halı böceği: Bu böcek türü ergin halde iken 5 mm uzunluğunda, üst kısımları siyah, alt kısımları ise kahverengi ve kıllıdır. Larvaları siyah renkli halı zararlısının larvalarıyla büyük benzerlik taşır. Yalnız bunlar daha küçük ve renkleri daha soluktur. Bu böcek bütün hayati faaliyetlerini 1 yıl içinde tamamlar ve ömrü son bulur.

Bütün geleneksel tekstiller için birtakım böcekler tarafından hasara uğratılma tehlikesi bulunmaktadır. Ancak bu tehlike geleneksel tekstillerde çok daha belirgindir

ve önlem alınmaz ise karşılaşılan zarar çok büyük boyutlara varabilmektedir. Yünler, koyunlardan kırkılmadıkça böceklerden zarar görmezler. Her gün giyilen, sıkça yıkanan, yeri değiştirilen havalandırılan ve ışığa maruz bırakılan ürünler, böceklerin zararlarından kısmen korunmuş olmaktadır. Yünlü ürünleri, zararlılardan korumak için başvurulacak yöntemler çok çeşitlilik göstermektedir (Öztürk: 2007, 78). Bu böceklerle mücadele etmek mekanik ve kimyevi yollarla mümkündür. Mekanik yolla mücadele, silkme-fırçalama, ışıklandırma- havalandırma, soğukta saklama, vakumda saklama, sandık, kağıt, bez, plastik torba, bavul veya dolaplarda saklama, yüksek sıcaklık etki ettirme, tuzak yemler gibi başlıklar altında incelenirken, kimyevi yolla mücadele ise fümigasyon (solunum yoluyla etkileme), uygulama çözeltileri, yağlar, püskürtme, ıslatma gibi başlıklar altında ele alınabilmektedir.

Bu böceklerin çoğu karanlık ve loş yerlerde yaşadıklarından ışığa çıkarıldıklarında hemen karanlık yönlere doğru kaçarlar. Bu yüzden sık kullanılmayan geleneksel tekstiller haftada ya da 15 günde bir güneş ışığına çıkarılıp havalandırılmaları durumunda yeni tırtılların çoğalıp zarar vermesi önlenmiş olur.

Fotoğraf 43 **:** Japon siyah halı böceği

Kaynak **:** https://alchetron.com/Attagenus, (erişim tarihi: 28.06.2021).

Tür	Larva (Tırtıl) Özellikleri	Ergin Kelebek Özellikleri
Adi Halı Böceği	Kırmızımsı kahverenkte, vücudu siyah ve kahverengi kıllarla kaplı, kuyruk kılları uzun, tırtıl uzunluğu 2,5-3,5 mm kadardır.	Vücudu lekeli, siyah renkli küçük pulcuklarla kaplı, vücut ortasından aşağı doğru kahverenkli bir çizgi iner. Oval şekilli ve böcek uzunluğu 2,5 – 4,5 mm'dir.
Alaca renkli halı böceği	Kırmızımsı kahverenkli ve kıllı, vücut sonundaki kıl demeti uzun ve yelpaze şeklinde, tırtıl uzunluğu 3-5 mm.	Vücudun ortası siyahımsı, yeşilimsi kahve, alt kısımları sarımsı beyaz renkli, kanatlarında beyaz çizgiler ve renkli pulcuklar mevcuttur. Karın kısmı yeşilimsi sarı pullarla örtülü, alaca görünüşlü, böcek uzunluğu 1,8 – 3,2 mm'dir.
Döşemelik kumaş zararlısı	Sırt ve karnının bir kısmı sarı, diğer kısmı beyazımsı, vücudu kıllı, sırtındaki kıllar demet halinde, yandaki kıllar daha uzun, vücudun son kısmındaki kıllar yelpaze şeklinde, tırtılın boyu 4,6 – 5,5 mm kadardır.	Oval şekilli, kabuk sırtta ve kırmızımsı kahve veya esmer renkte olup beyaz, sarı ve kahverengi pullarla, karın kısmı ise beyaz pullarla süslü, lekeli görünüşlü, böcek büyüklüğü 2-4 mm kadar olup, dişileri daha büyüktür.
Tüylü iri böcek	Kahverenkli, vücudu kıllı, vücudun sonundaki kıl demeti yelpaze şeklinde açılabilir, tırtıl boyu 4-5 mm kadardır.	Siyah veya kahverenklidir, yuvarlak oval şekilli, başlarıvvücuda gömülmüş gibi, uzunlukları 3-4,5 mm'dir.
Siyah renkli halı zararlısı	Başlarının üst kısmı geniş, vücudu kısa kıllarla örtülü, vücudu sonunda kuyruk halinde fırçaya benzeyen bir kıl demeti bulunur. Renkleri sarı veya kahverenklidir. Tırtıl uzunluğu 8-9 mm'dir.	Küçük oval şekilli, siyah veya kırmızımsı kahverenkli, sırtı siyah veya kırmızımsı, karnı kahverenkli ince tüylerle kaplı, başı siyah, uzunluğu 3-5 mm olup, dişisi daha büyükdür.
Kürk zararlısı	Başı oldukça geniş, vücudu kıllı, vücudun son kısmındaki kıllar demet şeklinde olup yelpaze gibi açılır, tırtıl uzunluğu 6-7 mm kadardır.	Vücudu siyah renkli, kanatları ve göğüs kısmı beyaz benekli, büyüklüğü 4-5 mm'dir.
Japon siyah halı zararlısı	Bunun tırtılları siyah renkli halı zararlısının larvalarına benzer, yalnız bunlar, daha küçük olup, renkleri daha soluktur	Üst kısımları siyah, alt kısımları kahverenklidir. Vücutları kıllı, büyüklüğü 5 mm kadardır.

Şekil 5: Halı zararlılarının türleri ve gelişim özellikleri (Harmacıoğlu: 1964, 31-32).

2.1.3. Kimyasal Etkenler

- **Hava Kirliliği**

Atmosferde bulunan oksijen ve su buharı, geleneksel tekstillerde bozulmaya neden olan kimyasal reaksiyonların oluşmasını sağlayan başlıca unsurlardır. Bununla birlikte bazı sanayi ürünlerinin elde edilmesi ve özellikle yakıtların yanması sırasında ortaya çıkan gazlarla, çevredeki tozlar ve denizlerden taşınan tuzlar organik yapılı tekstilleri etkilemektedir. Bu açıdan müzede bulunan geleneksel tekstillerin hava kirliliğinden etkilenmesi, müzenin bulunduğu yerdeki iklim koşulları, hava hareketleri ile sanayi bölgesine, yoğun yerleşim alanlarına ve denize uzaklığı ile doğrudan ilişkilidir (Öztürk: 2007, 85).

Ilımlı bir yükseltgen ve bir kükürt bileşiği olan sülfürlü gazlar diğer bir hava kirliliği kaynağı olmaktadır (Okça: 2014, 52). Bu tür kirlilik yün, keçe, suni ipek ile bazı koyu mavi, siyah ve kahverengi boyalarda ortaya çıkmaktadır. Sülfürlü bileşiklerden hidrojensülfür (H_2S), simli nakış işlerinde kullanılan gümüş iplik dâhil her türlü metalin oksitlenmesine sebep olur ve dolayısı ile rengini karartmaktadır. Parlaklığını havada koruyan gümüş iplikteki gümüşün (Ag) hidrojensülfür (H_2S) ile kararması, hidrojensülfürün gümüşü siyah gümüş sülfür'e (Ag_2S) dönüştürmesinden kaynaklanmaktadır (Okça: 2014, 53).

$$4Ag(katı) + 2H_2S(gaz) + O_2(gaz) \longrightarrow 2Ag_2S(katı) + 2H_2O(sıvı)$$

Şekil 6: Gümüşün kararmasına sebep olan kimyasal reaksiyon formülü (Okca:2014, 53).

Havada bulunan toz ve kirler, dokumaların yüzeyine çöküp, liflerin içerisine nüfuz ederler. Liflerin içerisine nüfuz eden kurum, çok kumlu olması durumunda toz tanecikleri liflerin parçalanmasına yol açar. Bunun yanı sıra, toz havadaki nemi bünyesine alarak dokumanın yüzeyindeki nemin artmasına, dolayısı ile küf üremesine

ortam oluşturur. Aerosoller ve sigara dumanı içerisindeki küçük partiküller de dokumaların yüzeyine zarar verici unsurlardır (Öztürk: 2007, 86).

Üretilen kirletici maddeler müzelerin içinde ya da dışında hava kalitesini etkilemektedir. Oksijen ve nem atmosferin bileşiminde bulunur ve başlı başına bozulma reaksiyonlarının başlatıcısıdır. Fosil yakıtların yanması sonucunda ortaya çıkan gazlar ve ortamdaki tozlar, denizlerden taşınan tuzların da karışmasıyla birlikte kirlenen hava, eserlerin bozulmasına neden olabilmektedir (Şekil:6). Havada bulunan kirleticiler, partikül kirleticiler ve gaz haldeki kirleticiler olmak üzere iki gruba ayrılırlar (ICCROM ve İstanbul RKML, 1987: 22-23).

MALZEME	BOZULMALAR	BİRİNİCİL HAVA KİRLETİCİLER	HASARI ARTIRAN ETKENLER
Seramik	Hasarlı yüzey	Asidik gazlar	Nem
Deri	Zayıflama yüzeyde pudralanma	Sülfür oksit	Mekanik aşınma
Metal	Korozyon/tarniş	Sülfür oksit ve diğer asidik gazlar	Su, oksijen, tuzlar
Boya	Yüzey aşınması solma	Sülfür oksit, hidrojen sülfit, ozon, partiküller	Su, güneş ışığı, mikroorganizmalar
Kâğıt	Gevrekleşme	Sülfür oksit	Nem, mekanik aşınma
Taş	Yüzey aşınması solma	Sülfür oksit, diğer asidik gazlar, partiküller	Sıcaklık dalgalanmaları, su, tuz, titreşim, karbondioksit mikoorganizmalar
Tekstil	Liflerde zayıflama, kırılganlık, kirlenme	Sülfür oksit, azot oksitleri, partiküller	Su, güne ışığı, mekanik aşınma
Boyalı tekstil ve boyalar	Solma, renk değişikliği	Azot oksitleri, ozon	Güneş ışığı
Deniz kabuğu	Çiçeklenme	Asetik asit, formik asit	Nem
Kâğıt	Gevrekleşme	Sülfür oksit	Nem, mekanik aşınma
Taş	Yüzey aşınması solma	Sülfür oksit, diğer asidik gazlar, partiküller	Sıcaklık dalgalanmaları, su, tuz, titreşim, karbondioksit mikroorganizmalar
Tekstil	Liflerde zayıflama, kırılganlık, kirlenme	Sülfür oksit, azot oksitleri, partiküller	Su, güneş ışığı, mekanik aşınma
Boyalı tekstil ve boyalar	Solma, renk değişikliği	Azot oksitleri, ozon	Güneş ışığı

Şekil 7: Havadaki kirleticilerin neden olduğu bozulmalar (Koçak, Eskici: 2019: 248).

- **Partiküler kirlilikler**

Hava içinde asılı kalan parçacıklar; aerosoller, dumanlar ve tozlardır. Kir, toz, polen, küf gibi partiküllerin dışında katranlı maddeler, tuz kristalleri ve silisli parçacıklar havanın girdiği her yere erişirler. Bu maddelerin malzemelere etkileri iki türlüdür. Birinci etki, maddeler üzerlerinde kimyasal partiküllerden oluşanlar, nemli ortamda korozyona neden olmaktadır. Diğer bir tür etki ise, tuz kristalleri ve silisli parçacıkların aşınma sonucunda malzemelerin yıpranmasına sebep olmasıdır. (ICCROM ve İstanbul RKML, 1987: 20-22). Müzede kullanılacak hava filtrelerinin boyutunu belirlemede partikül büyüklüğünün bilinmesi çok önemlidir.

- **Gaz kirliliği**

Müzelerdeki malzemelerde zarar oluşturabilecek reaktif kimyasallar, iç ve dış kaynaklardan gelen bu gruptaki kirleticilerden kaynaklanmaktadır. Çevrede çıkan kömürün ve petrol ürünlerinin yanması sonucunda oluşan gazlar bütün eserleri olumsuz etkilemektedir ve etkilemesi nedeniyle eserlerde bozulmalar meydana gelmektedir. Havadaki su buharı katalizörlerin ve kükürt dioksit etkisiyle sülfürik asit (H2SO4) olarak; keten, pamuk, kâğıt gibi selülozik yapılı malzemenin molekül yapısını bozarak kimyasal dokuyu zayıflattığı görülmektedir. Neden oldukları asit yağmurları açık mermer eserlerin ve havadaki kireç taşı çözünmesine, müzede bulunan eserler arasında olan duvar resimlerinde dağılma ve renk kaybına yol açmaktadır. Ayrıca atmosferdeki bir diğer kükürtlü gaz bileşiği hidrojen sülfürdür ve başta gümüş olmak üzere bütün metal malzeme için korozyon yapıcı unsurdur. Ortaya çıkan azot oksitleri her türlü yanma sonucu bir dizi reaksiyon sonucunda nitrik asit (HNO3) yağmuru olarak açıkta sergilenen malzemenin bozulmasına neden olmaktadır. (ICCROM ve İstanbul RKML, 1987, 22).

- **Asitler**

Çevrede yanan kömür ve petrol ürünlerinin sonucunda, içeriğinde bulunan ve kimyasal madde olan kükürtün (S) havadaki oksijenle birleşmesinden oluşan kükürt dioksit ($SO_{2)}$ ev ve fabrika bacalarından, motorlu araçların egzoz borularından çevreye oluşan asitler yayılmaktadır. Kükürt dioksit çeşitli katalizörlerin etkisiyle, oksidasyon

sonucunda kükürt trioksite (SO_3) dönüşmektedir. Bu durum havadaki su buharıyla birleşince sülfirik asit (H_2SO_4) meydana gelmektedir. Sülfirik asit hem havada hem de taş, kâğıt ve dokumaların içerdiği bazı maddelerin katalizör görevi yapmasıyla, doğrudan bu malzemelerin yüzeylerinde oluşabilmektedir (Koçak, Eskici: 2019, 246-247). Sülfürik asit oluşumuna katkıda bulunan malzemelerden yapılmış eserler kükürtlü bileşiklerden daha fazla zarar görürler. Müzelerde kâğıt, pamuk, keten gibi selülozik malzemelerin molekül yapıları bozularak dokuları zayıflamaktadır. Ayrıca kâğıt sararmakta ve kırılmaktadır. Yün ve ipek gibi protein esaslı geleneksel tekstiller daha az etkilenmektedirler. Ancak müzede bulunan eserlerin tümünde renklerin solması gibi durum ile karşılaşılmaktadır. Parşömen ve deride kırmızı lekeler oluşmaktadır. Taş ve yüzeylerdeki korozyonun yanı sıra, duvar resimlerinde de dağılma ve renk solması meydana gelmektedir. Demir, hatta çelik, paslanır, özellikle kireçtaşı ve mermer, sülfürik asit taşıyan yağmur suları ile yıkanarak ayrışmaktadır. Yüzeylerinin önemli bir bölümünü giderek kaybederler. Atmosferde bulunan kükürtlü gazlardan bir başkası, hidrojen sülfit (H_2S) gümüşleri ve geleneksel tekstiller bölümündeki kıyafetlerin üzerindeki sim işlemeleri karartmaktadır (ICCROM ve İstanbul RKML, 1987, 22).

- **Tozlar**

Giysilerin üzerinde bulunan tozların çevreye yayılması ortamın havasında bulunan katı parçacıklar ipliklerin içindeki boşluklara ve düzensiz tekstil liflerinin yüzeylerine yerleştiğinde geleneksel tekstillere zarar verebilmektedirler. Genellikle çevreden gelen tozların içerisinde bulunan keskin, kumlu parçacıklar, depolama, sergileme veya taşıma aşamalarında tekstil liflerine zarar vermektedir. Bulunan ortamdaki yüksek sıcaklık ve toz zerreleri tekstil liflerinin arasına çok kısa zamanda dolmaktadır ve oradan çıkarılmaları çok güç bir durum olmaktadır. Çevreden gelen bazı parçacıklar, ortamın yüksek nem altında olması tekstil lifleri ve boyaları için zararlı kimyasal tepkimelere yol açacak kirleticiler arasına girmektedir. Çeşitli toprak türleri zamanla küf, böcekler ve diğer biyolojik etkinlik için besin kaynağı görevi görmektedir. Bunların uygun olmayan şekilde tutulmasından veya yiyecek lekelerinden kaynaklanan yağ ve toprak oksit oluşur, zaman içerisinde bu oluşum sabitlenmektedir. Bu tür lekeler

zamanla tekstil liflerinin şekillerinin değişmesine, zayıflamalarına ve kırılmalarına neden olmaktadır (Çakan: 2013, 9).

2.1.4. Diğer Etkenler

Uluslararası bir kuruluş olan "Kültür Varlıklarının Korunması ve Restorasyonu Uluslararası Merkezi'nin (ICCROM) 30 yıldır sürdürdüğü önleyici koruma konusunda son yıllarda hızlı bir gelişim gözlenmektedir. Bu 30 yıl içerisinde ICCROM, önleyici koruma konusunda planlama ve kaynak aktarma, sergi tasarımı ve depo düzenlenmesi, ekip çalışması ve iletişim konularını kapsayacak şekilde bölgesel ve uluslararası etkinlikler düzenlemiştir. Özellikle taşınabilir kültür varlıklarının korunmasında ICCROM'a üye ülkeler arasında önleyici koruma kavramı doğru bir biçimde yayılmış ve kültürel mirasın tüm alanlarında kabul edilmiştir. Ancak, bu sürede kültürel mirasın günbegün daha fazla tehlike ile karşı karşıya olduğu görülmüştür. Yine de bu sürede hasarları önleme girişimleri artmış, çok sayıda kılavuz kitaplar yayımlanmış, iyi uygulama örnekleri yaşama geçirilmiştir. Tüm bu girişimler yanında "kültürel miras koleksiyonlarını korumak için ne yapmalı?" ve "olası hasarlar arasında en çok zarar veren hangisidir?" soruları sorulmuştur. Buna karşın ICCROM'un temel sorusu şudur: "Kaynakları ve imkânları ne olursa olsun bir kurumun koleksiyonlarına yönelik hasarları tahmin ederek koleksiyonlarının uzun vadeli korunması konusunda gerekli kararları alabilmesi için ne tür araçlar geliştirilmelidir?" Bazılarının "tahmin edilen koruma" olarak da adlandırdığı önleyici koruma anlayışının dönüşümü, 1990'ların başında birkaç uzmanın, çoğunlukla sağlık, finans ve doğal afetlerin yönetimi alanlarında kullanılan risk analizini uygulama kararıyla şekillenmiştir. Risk analizinin kültürel miras alanında uygulanması, uzun yıllar almıştır ve gelişimi hala sürmektedir (Öztürk: 2007, 88).

Kültürel mirasın korunmasında risk doğurucu öğeler genelde; doğal afetler, taşıma, sergileme ve insanların yaratabileceği olumsuz etkilerden oluşmaktadır. Bu riskler arasında deprem, bina, heykel, seramik, mobilya gibi koleksiyonlarda büyük ölçüde hasar yaratırken buna karşın sürekli ışığa maruz kalan bir ipek kaftanın solması gibi riskler de başka bir hasar nedenidir. Bu nedenle önleyici korunmanın amaçlarından

birisi de gelecekte koleksiyonlara ne olabileceğini en kapsamlı şekilde ortaya koymaktır (Öztürk: 2007, 89).

İnsan faktörü: Korumayı etkileyen önemli unsurlardan birisi de insan faktörüdür. Müze içerisinde oluşan insan kaynaklı nem artışı doğrudan bağıl nemi etkilemektedir. Eserlerin bulunduğu müze ortamında insanlar kirliliğe neden olurken, berberinde getirdikleri partikülleri de eserlere zarar vermektedir. Müzede yapılan çeşitli yoğun faaliyetler, çok fazla ziyaretçi, sosyal ya da kültürel etkinlikler yapıdaki iklimsel koşulları doğrudan olumsuz etkileyebilecek faktörler olmaktadır. Bu nedenle müze çalışanları, ziyaretçiler, istenmeyen müze ziyaretçileri olarak sınıflandırılabilen grupların geleneksel tekstillere çeşitli zararları bulunmaktadır (Koçak, Eskici: 2019, 245).

Müze Çalışanları: Genellikle müzede iki grupla oluşturulan personel dağılımı bulunmaktadır. bunlardan birincisi personelin, müze koleksiyon ve müze araştırmalarıyla ilgilenen daha eğitimli gruptur ve akademik veya küratör grup olarak adlandırılmaktadır. İkincisi ise güvenlik, temizlik, bakım ve onarımı yürüten hizmetlerini sunan gruplardır. Bu hizmetlerin geliştirildiği ve oluşturulduğu müzelerde bu yapıya sayısı değişen uzmanlık alanları eklenmektedir. Müzelerin kendilerine verilen görevlerini yaparken, yapı, insan, koleksiyon sağlığını düşünen, başarılı kurumlar olarak yönetilmesinde en önemli unsuru; eğitimli, donanımlı, üstlendikleri görevin bilincinde olan ve bu bilinçle görev yapan müze çalışanlarından oluşmaktadır (Koçak, Eskici: 2019, 245).

Ziyaretçiler: Toplum gelişmesini amaç edinen müzelerin insan odaklı eğitim, kültür, eğlence ve araştırma odaklı kurumlara dönüşmesidir. Bununla birlikte gelişen turizmin etkisiyle artan ziyaretçi sayısı bazı zorlukları beraberinde getirmektedir. Müzeye gelen ziyaretçiler müzelerde, bulunduğu ortamın sıcaklık ve nem değerlerini etkilemektedirler. Özellikle de sergileme salonunda bir ziyaretçi saatte: 50-100 gr su buharı, 50 ml karbondioksit, 100 watt ısı ve 0,2 g toz üretmektedir. Bazı durumlarda müzeye gelen kalabalık grupların neden olduğu değişimler kısa süreli ve tekrarlanır nitelikte olmaktadır. Değişen sıcaklık değerlerine duyarlı malzemelerde mekanik

aşınmayı tetikleyen kısa süreli dalgalanmalar mevsimsel değişimlere göre daha önemlidir. Müzeye gelen ziyaretçilerin havayı soluduktan sonra solunumun sonucunda ortamda artan karbondioksit yoğunluğu, bağıl nem oranının artmasıyla eserlere zarar vermektedir. Müzelerde ziyaretçiler aşınma ve titreşimlere neden olarak mekanik hasarlar ortaya çıkabilir. Örnek verecek olursak; zemin aşınması, topukların zeminde bıraktığı hasarlar, duvarlarda ve zeminde parlamalar ziyaretçilerin neden olduğu ve sonucunda hasar görüldüğü söylenebilir. Bunun dışında titreşim sorunu ise sürekli ziyaretçi dolaşımıyla yapı olarak ve müze koleksiyonları için önemli risk oluşturmaktadır (Koçak, Eskici: 2019, 245).

2.2. Uluumay Müzesi Örneğinde Çözüm Önerileri

2.2.1. Müzede Bulunan Eserlerin Genel Durumu

Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesinin bahçe kapısından girildiğinde karşımıza Bursa manzaralı çay bahçesi çıkmaktadır. Bu alan gelen ziyaretçilerin dinlenebilmesi için düşünülmüştür. Bahçeden geçtikten sonra karşımıza müzenin içerisine giden kapı girişi çıkmaktadır. Müze içerisine girdiğimizde sağ tarafta izleme odası bulunmaktadır. Bu odada Müzenin güvenlik kameralarıyla eserlerin izlemesi yapılmaktadır. İzleme odasının içerisine girildiğinde ise tam karşımızda Esat Uluumay'ın odası bulunmaktadır. Hemen yan tarafta iki oda daha vardır. Bu odalardan ortada bulunan oda müzenin kütüphanesi ve araştırma odasıdır. Son oda ise müzede sergilenemeyen eserlerin bulunduğu depo odasıdır. Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları müzesi yöneticileri ve müze sorumluları, medresenin içinde eserleri üç bölüme ayırmışlardır. İzleme odasından ayrıldıktan sonra, tam karşıda üçüncü bölüm olarak numaralandırılan Osmanlı Gelinlikleri yazan bir koridora giden yol bulunmaktadır. Burada iki adet odacık bulunmaktadır. Bu bölümün bir odasında Osmanlı dönemine ait gelinlikler ve bindallı kıyafetleri, diğer odacıkta ise bazı yörelere ait halk kıyafetleri, koridorun sonunda üç adet kız ve erkek çocuk kıyafetleri, koridorun iki tarafında at binicilik eserleri ve koridorun sol tarafındaki bölümde ise kadın ve erkek başlıkları sergilenmektedir.

Fotoğraf 44: Üçüncü bölümün giriş görünümü (Çekim tarihi: 12.11.2020, Güleser GÜLER).

Fotoğraf 45: Üçüncü bölümün koridor görüntüsü ve koridorda sergilenen eserler (Çekim tarihi: 12.11.2020, Güleser GÜLER).

Bölümden ayrıldıktan sonra müzenin iç tarafına doğru ilerlediğimizde karşımıza bir bahçe daha çıkmaktadır. Bu bahçede oturup dinlenilecek sandalyeler ve

masalar bulunmaktadır. Bahçeye girdiğimizde sol tarafta iki numaralı bölüm ve karşıda bir numaralı bölüm bulunmaktadır. İki numaralı bölüme girdiğimizde içerisinde Osmanlı halk takıları, müzik aletleri, savaş aletleri, kadın aksesuarları, erkek aksesuarları bulunmaktadır. Halk takıları camekân içerisinde gerdanlıklar adı verilen takı mankenlerinin üzerinde sergilenmektedir. Ayrıca kemerler silahlar ve müzik aletleri gibi eserler camekân içerisinde muhafaza edilerek sergilenmektedir. Takı bölümünün alanında aydınlatma olarak floresan lamba kullanılmıştır. Takı koleksiyonun sergilendiği bu bölümde odacıklar bulunmadığından eserler geniş bir mekânda sergilenmektedir. Ayrıca sergileme alanında takı koleksiyonunun içinde bir adet Makedonya-Kırçova yöresine ait gelin kıyafeti de bulunmaktadır. Sergilenen bu eser camekân içerisine alınmış, manken üzerinde sergilenmiş ve aydınlatma olarak spot ışıklar kullanılmıştır.

Fotoğraf 46: Üçüncü bölümden çıkınca, birinci bölüm halk kıyafetleri ve ikinci bölüm takılara giden alanda bulunan bahçe ve birinci ve ikinci bölümlerin görünümü (Çekim tarihi: 12.11.2020, Güleser GÜLER).

a) **b)**

Fotoğraf 47: a) İkinci bölüm; takı koleksiyon eserlerinin sergilendiği bölümün dış görüntüsü **b)** takı koleksiyonun eserlerinin sergilendiği bölümün iç görüntüsü (Çekim tarihi: 12.11.2020, Güleser GÜLER).

Takı koleksiyonun sergilendiği bölümden ayrıldıktan sonra hemen yanında bir numaralı halk kıyafetlerinin sergilendiği bölüm bulunmaktadır. Bu bölümün olduğu alanda küçük odacıklar bulunmaktadır. Müzenin yer aldığı mekân tarihi bir medrese olduğu için kıyafetler bu medresedeki küçük odacıklarda ve dönen mankenler üzerine giyilmiş şekilde sergilenmektedir. Eserler camekânlar içerisindedir ve bu odacıklara giriş yapıldığı andan itibaren otomatik ışıklar yanarak mankenler dönmeye başlar. Mankenler 360 derece dönmektedir. Her odada değişkenlik göstermekle birlikte 9 veya 10 manken bulunmaktadır. Her manken üzerinde farklı parçalardan oluşan yöresel kıyafetler sergilenmektedir.

Fotoğraf 48: Odacıklardan içeri girildiğinde eserlerin mankenler üzerinde görünümü (Çekim tarihi: 12.11.2020, Güleser GÜLER)

Fotoğraf 49: Birinci bölümün koridor görüntüsü (Çekim tarihi: 12.11.2020, Güleser GÜLER)

Odacıklarda camekânlar içerisinde sergilenen eserlerin dışında bu bölümün yer aldığı koridor alanında tez kapsamında diğer eserler altında toplanan müze envanterine kayıtlı olan tüm eserlerin sergilendiği görülmektedir. Koridorun girişinde sol tarafta

Esat Uluumay'ın anısına hazırlanmış köşe bulunmaktadır. Bu köşede Esat Uluumay'a ait başarı belgeleri ve ona ait eşyalar sergilenmektedir. Ayrıca koridorda Çeyiz sandığı ve sandığın içinde bulunan çeyizlik eşyalar, el işi yazmalar, keseler, yer yaygıları, kahve kültürü eserleri, hamam eşyaları, tablolar gibi diğer koleksiyon eserleri sergilenmektedir. Koridorda duvara asılı olarak sergilenen tablolar arasında dikkatimi çeken bir başka eserler olmuştur. El işi örtüler, maraş işi örtüler, masa örtüleri, hasar görmüş, bozulmaya yüz tutmuş eserler cam ve çerçeveli tablolar haline getirilmiş ve duvara asılmıştır.

Dilet Atlı'nın bir yazısında belirtildiği üzere müzede 240 adet halk kıyafeti, 520 adet halk takısı bulunmakta ve bunun yanı sıra askeri müzede bulunmayan çeşitlilikte binicilik ve at aksesuarları, hamam ve kahve kültürü koleksiyonları, yok olan el sanatları, tekstil aletleri ve tüm coğrafyadan toplanmış müzik aletleri bulunmaktadır. Yine aynı kaynakta müzede sergilenen koleksiyon eserlerin 15.yy ile 20.yy aralığında bir döneme ait oldukları bilgisi verilmiştir (2020, 2).

Müzenin kullanım alanı yaklaşık 350 metrekaredir. Hem depoda bulunan eserlerin sergilenmesi hem de sergilenen eserlerin rahatça görünebilmesi için toplamda 8000 metrekarelik alana ihtiyaç duyulmaktadır (Attila: 2010, 57).

Osmanlı Halk Takıları ve Kıyafetleri Müzesi'nin bölümlerine giriş alanlarında acil durumlar için yangın söndürme tüpleri bulunmaktadır. Sergileme alanlarında ziyaretçilerin olmadığı zamanlarda aydınlatmalar kapalı tutulmaktadır. Bu durum eserlerin korunması için önemlidir. Eserlerin ışıktan etkilenmemesi için olabildiğince az ışık altında tutulmaları gerekmektedir. Müzelerde sergilenen organik yapılı koleksiyon eserlerinin, koruma koşullarının yetersiz olması durumunda eserler zamanla yıpranmaya, bozulmaya ve yok olmaya başladığı görülmektedir. Müze içerisinde sergilenen eserlere zarar verecek etkenlere bakacak olursak, fiziksel etkenler içerisinde yer alan sıcaklık derecesinin 20°C'de ve bağıl nemin % 50'de tutulması gerekirken, müze ortamında belli mekânlarda klima bulunduğu görülmüştür. Ancak iklim kontrolünün maalesef yapılmadığı tespit edilmemiştir. Son yıllarda küresel olarak bizimde içinden geçtiğimiz salgın sürecinde müze uzun bir süre kapalı olduğundan ve

müze çalışanlarının müze binasına belli aralıklarla uğraması sebebiyle eserlerin sıcaklık ve nem açısından değişken bir ortamda bulunduğu düşünülmektedir.

Organik yapılı malzemelerin sergilendiği müzelerde değişken sıcaklık ve değişken nemin olduğu durumlarda canlı yaşamının en hızlı geliştiği koşullar oluşabilmektedir. Dolayısıyla da biyolojik zararlılarla mücadele sorun haline gelebilmektedir. Bu nedenle bunlara dikkat edilmelidir.

Müzede sergilenen ve depoda bulunan koleksiyonların genel durumu ile ilgili Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde 2018-2019 yılları arasında müze sorumlusu Kadir Yaman'dan sözlü bilgi elde edilmiştir. Edinilen bu bilgiler doğrultusunda, müze içerisinde bulunan eserlerin sergileme alanında kullanılan aydınlatmalarda beyaz floresan lamba kullanıldığı öğrenilmiştir. Geleneksel halk kıyafetlerinin sergilendiği odacıklardaki mankenler için kullanılan aydınlatmalar, otomatik olarak yanmaktadır. Sergileme alanlarının bulunduğu odacıklarda ya da bölümlerde herhangi bir pencere ya da cam bulunmamaktadır. Dışarıdan gelen ışığın sadece bölümlerin giriş kapılarından gelen ışık olduğu tespit edilmiştir. Müzede sergilenen eserlerin bulunduğu alanlarda ve aynı zamanda sergileme alanlarının yanı sıra depolama alanlarında da havalandırma bulunmamaktadır.

Depoda bulunan koleksiyonlar pamuklu hava geçirgenliği olan bir bezle sarılmış şekilde muhafaza edilmektedir. Pamuklu beze sarılan eserlerin üzerinde hangi yöreye ait olduğu bilgisi bulunmaktadır. Senede iki defa olmak üzere depoda bulunan eserlerin bakımı ve ilaçlanması yapılmaktadır.

Merkezi sisteme bağlı alarm ve 24 saat kamera sistemi ile güvenliği sağlanan koleksiyonların, Vakıf dostlarının bağışları ile ısı ve dumana hassas yangın söndürme tertibatının yanı sıra salgın sebebiyle sterilizasyon tüneli kurulmuştur. Bununla birlikte, sergileme alanları genellikle hassas kumaşlar ve gümüş eşyalar için ideal bir ortam olmadığından, koruma uzmanları tarafından koşullarının sağlanması için Uluumay vakıf yöneticisi olan Feyza Uluumay Gökalp'in ve diğer vakıf üyelerinin girişimleri sürmektedir. Müzede bulunan etnografik eserler için zararlı haşerelere karşı senede iki kere bakım yapılmaktadır. Vakfın imkânları dâhilinde sergileme alanlarının ancak belli

kısımlarında yapabildiği kadarı ile uygun aydınlatma sisteminin yapılması ile ilgili çalışmaların sürdürüldüğü Feyza Uluumay Gökalp tarafından bilgisi alınmıştır.

2.2.2. Çözüm Önerileri

Uluslararası Müzeler Konseyi ICOM'un tanımına göre 'Müze, yapıtların ya da nesnelerin bir koleksiyon oluşturacak şekilde seçilmesi, alımı, onların uygun bir biçimde depolanması, teşhir mekânlarında korunmalarının sağlanması ile geçici ve kalıcı olmak üzere sergiler yoluyla halka sunulmasını amaçlayan kurumlardır." (Erbay: 2011, 5). Bu ifade doğrultusunda ele alınacak olursa müzeler, koleksiyonları depolamak ve sergilemek gibi iki türlü sorumluluğa sahip olmaktadırlar.

Müzelerde yapılacak koruma uygulamalarıyla, kültür varlıklarının belirli zaman aralığında, sistematik biçimde izlenerek sergi alanlarında ve depolarda bakımının ve temizliğinin yapılması, bozulmaya neden olan tüm faktörlerin ortadan kaldırılarak yapılan işlemlerin belgelenmesi hedeflenmektedir. Bu hedef doğrultusunda ayrıca kültür varlıklarının sergilendiği ya da depolandığı alanlarda; binanın bakımı, çevresel koşulların denetimi, güvenliğin gelişmiş sistemlerle izlenmesi, biyolojik oluşumlarla mücadele, afetlere hazırlık ve malzemeye göre değişen koleksiyon yönetim planlarının hazırlanması önem taşımaktadır. Müzelerde sorunların erken tespiti ve geç kalınmadan erken müdahale edilmesi için yapılması gereken kontroller hem koleksiyonu hem de müze yapısını kapsayacak şekilde planlanmalıdır. Müzede bulunan ve sergilenen koleksiyon açısından periyodik bakım ve kontrol her bir eserin malzemesine ve bulunduğu duruma göre değişiklik göstermektedir. Depolarda korunan ve sergilenen eserler için farklı bakım süreçleri dikkate alınmalıdır. Periyodik bakım ve bakımdan sorumlu bir ekibin varlığıyla, bozulma süreçleri yavaşlayan eserlerin ömrü uzarken, düşen maliyet ile birlikte başka eserlerin korunmasına kaynak sağlanmaktadır. Periyodik bakımla ilgili tutulan kayıtlar ise gelecekteki uygulamalara yol gösterip, bilimsel çalışmalara veri oluşturmaktadır. Müze binalarının ve koleksiyonların, oluşabilecek sorunların önceden tespiti için sürekli izlenmesi gerekmektedir. Çevresel koşullar, aydınlatma, iç ve dış kirleticiler gibi bozulmayı etkileyen tüm unsurların düzenli takibi yapılarak oluşacak bütün değişimler raporlanmalıdır, raporlarda belirtilen

sorunlarla ilgili çözümler için gerektiğinde müze dışından uzman desteğine başvurulmalıdır (Koçak, Eskici: 2019, 253). Bunun sonucunda çözümler üretilmelidir.

Ayrıca müzelerde sergileme alanları, depolar, klima sistemleri gibi mevcut olan bütün araçlar koleksiyonların özellikleri göz önünde bulundurularak düzenlenmelidir. Müzelerde koleksiyonların korunması, müzenin kuruluşundaki planlama, tasarım gibi süreçlerin hepsinde pasif değil aktif bir role sahiptir. Farklı kültürel mirasların bir arada muhafazası büyük bir gayret gerektirmektedir. Metodolojik bir koruma programının hazırlanması, uzun süreli muhafaza için tavsiye edilen uygulamaların mevcut olduğu bir rehberin oluşturulması süreç içerisinde faydalı olacaktır. Fakat koleksiyonun bakım ve muhafazası, ulaşılabilirliği ile karıştırılmamalıdır. Müze koleksiyonlarının bakım ve muhafazasında, eserlerin kayıt altına alınması ve bu kayıtların kontrolü, eserlerin içinde bulundukları bina ve katmanlar, aydınlatma, ısı, havalandırma gibi faktörler de etkili olabilmektedir (Bozal: 2014, 5). Bu faktörlerin müze koleksiyonları üzerindeki etkisi büyük önem taşımaktadır.

Müzelerde sergilenen ve depolanan geleneksel tekstillerin korunmasını etkileyen başlıca çevresel etkenler; fiziksel, kimyasal ve biyolojik etkenler olarak gruplandırılmıştır. Bu etkenlerin dışında üzerine çözüm önerisi getirilecek diğer konular ise; müzede bulunan koleksiyonların taşınması, sergilenmesi, depolanması, onarım, insan faktörü ve doğal afetler olmak üzere üzerinde durulması gereken önemli diğer etkenler arasında yer almaktadır. Müzelerde bulunan koleksiyon eserlerin koruma sırasında bozulmasının mümkün olduğunca en aza indirilmesi için yapıldığı hammaddelere göre saklandığı koşulların özenle ayarlanması ve kontrol altında tutulması gerekmektedir. Geleneksel tekstillerde meydana gelen bozulmalar, liflerde görülen dayanıklılık kaybı, renk değişimi ve biyolojik oluşumlardır (Uygur, 2000, 66).

Geleneksel tekstillerin bulunduğu ortamda bağıl neme, sıcaklığa, ışığa, kimyasallara, toza ve biyolojik etkenlere karşı verdikleri tepkiler farklı olabilmektedir. Bu sebeple sergilenecek ve depoda saklanacak tekstil eserlerin çevresel koşulları da uyumlu olmalıdır. Müzedeki eserlerin çevresel koşullara uyumu önemli olmakla birlikte, bunun yanı sıra geleneksel tekstillerin bozulmalarına etki eden etkenlerin de

göz önünde bulundurularak çözüm önerileri getirilmesi hedeflenmektedir. Geleneksel tekstillerin dayanıklılığı havadaki nem oranından etkilenmektedir. Pamuk, keten, yün, ipek gibi tekstil liflerinin bulunduğu ortamda bağıl nem ve sıcaklığın dayanıklılık ilişkilerinin önemi göz önünde bulundurulmalıdır. Şekil 7'de tekstil liflerinin bağıl nem ve dayanıklılık ilişkileri ile ilgili bir tablo verilmiştir. Bu tabloya baktığımızda pamuk ve keten liflerinin ıslatıldığında, kuru haldekine göre dayanıklılık değişim oranı diğer liflere göre arttığı görülmektedir. Yün ve ipek liflerinin ise ıslanınca kuru hallerine göre dayanıklılığın değişim oranı azaldığı görülmektedir. Bu durum ipek ve yün liflerinin, pamuk ve keten liflerine göre nemli bir ortamda daha fazla zarar gördüğü söylenebilir.

Şekil 7'deki tabloya göre pamuk ve yün liflerinin % 100 bağıl nem ortamında %65 bağıl nem ortamına göre daha fazla nem çektiği, havadaki nem oranı arttıkça bu liflerin çektiği nem miktarının da arttığı görülmektedir. Yine bu tabloya baktığımızda havadaki bağıl nem ve sıcaklığın birlikte etkisi ile tekstil liflerinde, bozulma olduğu görülmektedir.

LİF	% 65 bağıl nem ortamında nem tutma oranı	%100 bağıl nem ortamında nem tutma oranı	Islanınca kuru haldekine göre dayanıklılık değişim oranı
PAMUK	**%8.5**	**%25**	**+30**
KETEN	**%12.0**		**+20**
YÜN	**%16.0-18.0**	**%40**	**-15-18**
İPEK	**%11.0**		**-15**

Şekil 8: Tekstil liflerinin bağıl nem ve dayanıklılık ilişkileri (Uygur: 1999, 66).

Eserlerin bulunduğu ortamın bağıl nem yüzdesine bağlı bozulmalardan korunması ve uygun bağıl nem oranının sabitlenmesi için termohigrograf veya higrograf ile rutin ölçümler yapılmalıdır. Müzede bulunan tekstil eserlerinin bulunduğu ortamda nemin eserlere verdiği zararların önlenmesi için uygun bir bina seçimi ve bina içindeki

havalandırma önemlidir. Müze binalarının içerisindeki eserlerin bulunduğu odalardaki duvarların nemlenebileceğine dair herhangi bir şüphenin olduğu yerde düzenli olarak kontroller yapılmalıdır. Nemi ayarlamak için nem emici, nem püskürtücüler kullanılabilir (Landi: 1985, 170). Ayrıca nem dengesini korumak önemlidir. Bağıl nemi dengelemek için bağıl nemi etkileyen unsurlardan biri de sıcaklıktır. Geleneksel tekstillerin bulunduğu müze ortamında yüksek sıcaklık etkilerinden kaçınılmalıdır. Sıcaklığın artması demek geleneksel tekstillerin dayanıklılığının azalması anlamına gelmektedir. Artan sıcaklıkla birlikte tekstillerin bozulma olasılığı ise artmaktadır. Müze ortamında sıcaklığın 15-20 °C'de olması önerilmektedir. Önerilen sıcaklık, geleneksel tekstillere zarar verecek bir sıcaklık oranı değildir. Fakat bu sıcaklıkla birlikte tekstillerin bulunduğu müze ortamında aydınlatma lambalarının ışık etkisi ve sıcaklık etkisi birleştiğinde eserlere zarar verebilmektedir (Uygur: 1999, 68).

Geleneksel tekstillerin bulunduğu müze ortamlarında sıcaklık derecesinin denetimi sürekli yapılmalıdır. Bağıl nem ve sıcaklık değerlerinin periyodik olarak ölçülmesi, korumada uygulanacak yöntemin belirlenmesi için önemlidir. Geleneksel tekstillerin depolandığı ya da sergilendiği ortamlarda bağıl nem oranı ve sıcaklık değerleri kayıt altına alınmalıdır. Müze ortamının nem ve sıcaklık değerleri kayıt altına almak için dataloggerlar kullanılmalıdır. Kayıt altına alınan bu değerlerin denetimi kontrollü olarak sürekli takip edilmelidir (Merev: 2019, 50).

Fotoğraf 50 : Datalogger cihazı.

Kaynak : http://www.infotek.com.tr/datalogger.htm, (erişim tarihi: 18.12.2020).

Müzelerde koleksiyon eserlerinin bozulmalarını engellemek için sıcaklık ve nemin yanı sıra ışığın denetimi de önemlidir. Müzelerde sergilenen ve depolanan koleksiyon eserlerinde olabildiğince düşük ışık kullanılmalıdır. (Landi: 1985, 169). Sergilenen koleksiyon eserlerinin insanlar tarafından algılanabilmesi için gerekli en düşük ışık şiddeti zorlanırsa 30 lüx olmalıdır. Fakat genellikle ışık şiddeti 50 lüx olduğu için 50 lüx ila 150 lüx aralığında bir aydınlatma kullanılmaktadır. Depolarda ise ışık şiddeti 10 lüx olarak önerilmektedir (Simer, 1994, 39). Işık konusu ile ilgili geniş bilgi 2.1.1.1.'de detaylı olarak anlatılmıştır. Işığın dalga boyu nanometre ile ifade edilir. Kısa dalga boyuna ve daha yüksek enerjiye sahip olan soğuk renkli ışınım (morötesi ışınım) geleneksel tekstillerde kimyasal değişime yol açmaktadır. Uzun dalga boyuna sahip sıcak renkli ışınımın (kızılötesi ışınım) ise en belirgin özelliği ısıyı arttırmaktır. Tekstil eserlerinin ışığa duyarlılıkları organik yapıda olan malzemelerin bozulmalarına neden olmaktadır. Müzede bulunan tekstil eserlerini korumak için tüm ışık kaynakları denetlenmelidir. Bu amaçla yapılan çalışmalarda morötesi ışınımın eserlere ulaşması önlenmelidir. Kızıl ötesi ışınımlar azaltılmalıdır. Müzede sergileme ve depolama alanlarındaki tekstil eserlerini korumak için görülebilen ışınım sınırlandırılmalıdır. Aydınlık seviyesi düşürülmelidir. Müzede sergilenen ve depolanan eserlerin ışığa maruz kalma süresi kısaltılmalıdır.

Müze ortamlarında ışığın yanı sıra dikkat edilmesi gereken diğer unsurlar ise havada bulunan çeşitli gazlardır. Tekstil lifleri havada bulunan çeşitli gazları içine çekerek liflerin üzerine çökmektedirler. Bunun sonucunda çeşitli gazlar havadaki nem ile asidik bir ortam oluşturmaktadırlar. Oluşan bu asidik ortam tekstil liflerinin zamanla zayıflamasına neden olmaktadır. Bu durumun önlenebilmesi için, içine çeken çeşitli gazları tekstil yüzeylerinden uzaklaştırılması gerekmektedir. Bu nedenle vakum yöntemi en uygun yöntem olmaktadır. Bunun dışında müze ortamına kapıdan pencereden, yer döşemelerinden, ziyaretçilerden gelebilecek her türlü toz, kir gibi kirleticilerin süzülmesi gerekmektedir. Bu kirleticilerin süzülmesi için filtrasyon yöntemi uygulanması uygun olacaktır. Uygulanacak bu filtreler kumaş veya plastik özellikte olmalıdır ve elektrostatik uzaklaştırıcılardan kaçınılmalıdır. Eserlere zarar verilmemesi için sıcak yüzeylere eserleri asmaktan ve güneş ışığından kaçınılmalıdır, eserleri cam dolaplarda sergileyerek de koruma sağlanabilir (Uygur: 1999, 72).

Atmosferik kirleticilerden kaynaklanan problemleri en aza indirmek için pencere ve kapılar kapalı tutulmalıdır. Mekân dışına açılan her açıklık uygun şekilde yalıtılmalıdır. Müze içindeki atmosferik kirleticiler, tavsiye edilen ürünlerle (örnek: zararlı gazlar yaymayan dengeli duvar boyaları ve halılar) ve tütün ürünleri kullanmama yaptırımıyla belirli bir seviyeye kadara kontrol edilebilirler. Boyalar ve temizlik ürünleri gibi kimyasallar depolama ve sergileme mekânlarından uzakta bulunan bir yerde tutulmalıdırlar (Çakan: 2013, 9).

Müzede sergilenen ve depolanan koleksiyon eserlerinin bozulmalarının en aza indirgenmesi için koruyucu yüzeyler, kapalı sergileme elemanları kullanılmalıdır. Geleneksel tekstillerin sergilendiği vitrin ve mekânlarda kullanılan malzemelerin özellikle lastik, kauçuk, sünger vb. malzemeler çürüme sırasında ortama kükürtlü gazlar yaydıkları göz önünde bulundurulmalıdır (Öztürk, 2007, 87). Sergileme bölümleri ve depolarda paslanmaz çelik, cam, seramik, asitsiz kâğıt, polietilen, polipropilen gibi ekstrem çevre koşullarında bile olabildiğince stabil kalabilen malzemeler tercih edilmelidir. Biyolojik faktörlere karşı alınabilecek koruyucu önlemler alınmalıdır. Bu koruyucu önlemler geleneksel tekstillerin daha uzun ömürlü olması için rutin kontroller yapılmalı ve eserler temizlenmelidir. Eserlerin temizlenmesinde fırçalama yöntemi de kullanılmalıdır. Geleneksel tekstillerin silkme gibi kuru temizlikleri düzenli yapılmalıdır. Depolarda geleneksel tekstillerin bulunduğu ortamda bozulmalara karşı özel olarak temizleme yapılmadığı sürece zarar verici tozlardan korunması zor olabilmektedir. Tozların sergileme ve depolama alanlarında girebileceği alanın bütün köşeleri incelenmeli ve çatlaklar tespit edilmelidir. İnceleme sonucunda tespit edilen çatlaklar tıkanmalıdır. Kapıların etrafına kadife şerit veya hava akımı önleyici şeritler uygulanmalıdır. Kapıların yeniden kullanılması ve açılması durumunda tozun bütün depolama alanına nüfuz etmesini önlemek için havalandırılma kullanılmalıdır (Landi: 1985, 169). Toz vb. yabancı madde birikimlerinin rutin kontrol edilmesi böcek, kemirgen, küf ve mantarların neden olabileceği zararları en aza indirgemektedir. Başlıca aktif bozulma belirtileri, tekstilin ve birlikte kullanıldığı metallerin renginin değişmesi, küflü bir kokunun varlığıyla ortaya çıkmaktadır. Bütün çözüm önerilerinin düzenli

yapılması ve sonucunda müzede bulunan geleneksel tekstillerin gelecek nesillere sağlıklı eserler bırakılması hedeflenmelidir.

Ilıman iklimlerde, geleneksel tekstillere en çok zarar veren böcekler, elbise güvesi ve halı böceği çeşitleri olabilmektedir. Bu böcekler koleksiyon eserlerde tekstil liflerini ya da tekstilin içerdiği maddeleri yiyerek zarar verirler. Karanlık yerleri tercih eden zararlılar için 15 günde bir eserleri güneşe çıkarılmalıdır (Öztürk, 2007, 68-84). Böcekler genellikle yüksek nem (%70 bağıl nem üzeri) ve 15°C'nin üzerindeki sıcaklıklarda selülozik ve protein kökenli tekstiller üzerinde kahverengi veya değişik renkte lekeler oluştururlar. Bu durum sonucunda eğer biyolojik etkileşim yeni ise koşullar değiştirilerek biyolojik bozulma önlenebilir, eğer ileri safhada ise böcek ve mikroorganizmalar için öldürücü işlemler gereklidir. Bu işlemlerde kimyasal maddeler kullanılmaktadır. Bu kimyasal maddeler zehir içerikli özellik gösterirler. Kullanılacak böcek öldürücü ilaçlar sonucunda geleneksel tekstillere zarar vermemelidir. Geleneksel tekstillerde böcek ilaçlarının kullanımı eserlere zarar verilmesi durumunda kısıtlanacağından dolayı, geleneksel tekstillerde böceklere karşı en iyi koruma yöntemi temizlik ve düzenli inceleme olmalıdır.

Mantarlar, bakteriler, böcekler ve küf elverişli ortamlarda tekstil lifleri üzerinde biyolojik bozulma meydana getirmektedirler. Mantarlar, bakteriler, böcekler ve küf elverişli ortamlarda tekstil liflerinin üzerinde biyolojik bozulma meydana getirdiği için ortamdaki küfü uzaklaştırılmalı ve tekstillerin bulunduğu yerde hava sirkülasyonu sağlanmalıdır. Müzede bulunan geleneksel tekstillerin böcek ve kemirgenlere karşı koyabilmek için düzenli olarak bulundukları ortam havalandırılmalıdır. Geleneksel tekstillerin sergileme ya da depolama alanında sık sık yerleri değiştirilmelidir. Böcek bulunduğu durumda tekstile temas olmayacak şekilde süpürgelik, döşeme, korniş, boru köşeleri ve çatlak bulunan yerlere düşük düzeyde sprey ilaçlar sıkılmalıdır. Kemirgenlerin bulunması durumunda ise tuzaklar kurulmalıdır. Geleneksel tekstillere zarar veren bu tür zararlıların yerleri tespit edilip o kısımlar kapatılmalıdır (Yanar, Karadeniz vd: 2018, 67).

Müzede sergilenen ve depolanan geleneksel tekstillerin nem, sıcaklık, ışık, biyolojik etken, kirlilik, gaz, doğal afetler ve insan faktörü gibi eserlerin bozulmalarına

neden olan etkenlerin fiziksel, kimyasal ve biyolojik açıdan dış etkenlere karşı korunmalıdır. Geleneksel tekstillerin bozulmalarına neden olan bu etkenleri ortadan kaldırmak ve bozulmaya maruz kalmış geleneksel tekstillerin bakım ve onarımını yapmak müzelerin asli görevi olmalıdır. Konservasyon uygulamalarıyla müzeler, geleneksel tekstillerin sahip olduğu bilgilerin açığa çıkarılmasına yardımcı olarak ve yaşam sürelerini uzatmak için elverişli şartları sağlamalıdır. Müzede depolanan geleneksel tekstiller toplumun erişimine sunmalıdır. Bu görevi müzelerde konservatörler üstlenmelidirler (Çetin: 2018,64). Yaşam süreleri uzatılan eserlerin, sağlıklı bir şekilde nesilden nesile geçmesi sağlanmalıdır. Ancak bunu gerçekleştirmek için eserlerin uygun koşullarda korunmasıyla mümkündür.

Müzelerde sergilenen eserler için uygun koşulların yaratılması, korumayı etkileyen unsurların denetimi depolama alanlarına göre daha karmaşık olduğunu söyleyebiliriz. Sergilemede hem gelen ziyaretçilerin insani gereksinimlerini ve eserleri doğru algılamasını sağlayacak koşullar oluşturulmalı, hem de eserlerin bozulmasını ve zarar görmesini engelleyecek bütün tedbirler alınmış olmalıdır. Sergileme alanlarındaki geleneksel tekstilleri olabildiğince izole edecek düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Yukarıda belirtilen geleneksel tekstillerin tozdan, titreşimden, sıcaklık, bağıl nem, havadaki gazlar gibi çevresel koşulların olumsuz etkilerinden, kaza, hırsızlık, gibi tehlikelerden korunması için önlem alınmalıdır. Alınacak en etkin çözüm; eserlerin, fiziksel erişimi sınırlanmalı, kendileri için uygun koşulların oluşturulduğu alanlarda sergilenmeli, müzeye gelen ziyaretçilerin olmadığı zamanlarda eserleri karanlıkta tutularak dinlendirilmelidir. Geleneksel tekstillerin depolanması ve sergilenmesi için kullanılacak her türlü malzemenin seçiminde test edilmeli ve onaylanmış olmalıdır. Koruma standartlarına uygun malzemeler kullanılmalıdır, her türlü malzemenin denetimi ve izlenmesi de titizlikle yapılmalıdır. Müzelerdeki koleksiyon eserlerinin korunmalarında, yapıldıkları malzemelerin, durumlarının ve içinde bulundukları çevresel koşulların büyük önemi vardır. Bu nedenle depolama ve sergileme alanlarında geleneksel tekstillerin sağlığını ve güvenliğini gözetecek, bilimsel kriterlere uygun düzenlemeler yapılmalıdır. Çevresel koşullar, kullanılacak malzeme gibi unsurlar da bu kriterleri sağlamalıdır. Depolama ve sergileme koşullarının belirlenmesinde geleneksel

tekstillerin özellikleri kadar içinde bulundukları ortamın oluşturulmasında kullanılan malzemelerin seçiminin de önemi büyüktür. Depolama ve sergileme alanlarının oluşturulmasında yapılacak en iyi çözüm, koleksiyona göre araştırma yaparak uygun sistemleri ve koşulları sağlayacak düzenlemelerin yapılmasıdır. Depoların içerisinde bulunan ve geleneksel tekstillerin saklandığı kutuların kapakları dar olmalıdır, koruma içine ek olarak yapışkan köpük şeklindeki şeritler kullanılmalıdır. Dolap içindeki kostümlere havalandırma için yeterince hava geçirebilen, ince sık dokumadan, yıkanabilir bireysel giysi çantaları dikilerek kire karşı ek bir koruma sağlanmalıdır. Eserleri sağlıklı bir şekilde korumak için toz geçirmez bir havalandırma gerekmektedir. (Öztürk: 2007, 87).

Depolama alanlarındaki yapılacak olan uygun düzenlemeler, eserlere kolay ulaşılabilir olmalı, düzenli izlenmeli, suya karşı izolasyonlu, temiz, güvenli, sabit malzemeler kullanılarak düzenlenmelidir. Haşerat barındırmayan ve çevresel koşulların kontrol altında tutulabildiği mekânlar olarak yapılandırılmalıdır. Müze depolarının bodrum veya çatı katında olmaması yağmur, su baskını ve nem riskini önlemek, biyolojik oluşumları engellemek açısından yararlıdır. Depolardaki bağıl nem, sıcaklık ve ışık değerleri eserlerin gereksinimlerine göre ayarlanmalıdır. Depolarda bulunan eserlerin yapısındaki hassas malzemeler için ayrıca özel koşullar oluşturulmalıdır. Depolardaki eserler, güvenliği için gereken aydınlatma dışında karanlıkta tutulmalı, yangın riskine karşı profesyonel sistemler kurulmalıdır. Depolama mekânları elektrik, su, doğalgaz boruları, ısı kaynakları gibi bina tesisatına ait sistemlerden uzak olmalıdır. Depolarda bulunan eserlerin yanında kimyasal maddeler, yanıcı malzemeler bulundurulmamalıdır. Müze depoları hem insanların hem koleksiyonun sağlığının ve güvenliğinin gözetecek şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Depolama alanlarındaki dolaplar, rafların yüksekliği insan erişiminden yüksek olmamalıdır. Eserlerin bulunduğu depo dolapları ve ya raflar sarsıntılara karşı sabitlenmeli, ağır malzemeler alt raflarda saklanmalı, tüm personel ekipmanları doğru kullanım konusunda eğitimli olmalıdır (Koçak, Eskici: 2019, 251).

Bütün bu verilen bilgiler ve düşüncelerin yanı sıra müzede bulunan geleneksel tekstillerin saklanmasında belgelemek en önemli aşamadır. Belgelemede,

müzelerdeki eserlerin imcelemesinde kullanılan farklı envanter kayıt formları bulunmaktadır. Tez kapsamında yapılan çalışmalarda birçok kaynakta öneri kimlik formları da tespit edilmiştir. Son yıllarda konu ile ilgili akademik çalışmalar hız kazanmış ve konuyla ilgili makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri yürütülmüştür. Bu sebeple çeşitli öneriler getirilmiştir. Ankara Araştırmaları Dergisi'nde 2018 yılında yayınlanan Ayşem Yanar ve diğerlerinin hazırladığı bir makalede, müzelerde bulunan etnografik eserlerle ilgili Şekil 8'de kimlik formu örneği verilmiştir. 2019 yılında yayınlanan bir başka araştırma makalesinde ise Vedat Ünaldı'nın hazırladığı belgeleme form önerisi Şekil 9 'da verilmiştir. Bu belgeleme form örneği incelendiğinde sadece halı kilim ve diğer düz dokuma eserlerinin bakım ve korunmasına yönelik uygulama, inceleme ve sonuçlandırma olarak bir form olduğu görülmektedir. Ayrıca Prof. İsmail Öztürk'ün "Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı" adlı kitabında geleneksel tekstil kimlik formu örneği hazırlanmıştır (Şekil 10).

Literatür taraması, gözlem ve inceleme sonucunda kaynaklarda geçen formlardan yola çıkarak Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde bulunan koleksiyon eserlerine ve halk kıyafetlerine ait dört adet kimlik formu önerisi getirilmiştir. Hazırlanan formlar arasından Şekil 14' de Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi için hazırlanan ve öneri olarak getirilen bu formda, koleksiyon eserlerin bilgileri ve özellikleri verilmiştir. Bu sebeple Şekil 14'te öneri olarak getirilen formun müze için daha uygun olduğuna karar verilmiştir. Tez kapsamında getirilen esere ait kimlik önerisi formu, çalışmanın sonucunda, bundan sonraki akademik araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

<table>
<tr><td>Eser adı</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Ana grup koleksiyon</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Plaka no</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Katalog no</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Dönemi (yapım tarihi)</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Cinsi (yapıldığı malzeme)</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td>Kökeni</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td rowspan="2">Ölçüleri</td><td rowspan="2">En-Boy (cm)</td><td rowspan="2">Dokuma kalınlığı (mm)</td><td colspan="2">Sıklık</td></tr>
<tr><td>Çözgü</td><td>Atkı</td></tr>
<tr><td></td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td>Koleksiyona giriş tarihi</td><td colspan="4"></td></tr>
<tr><td colspan="5">Esere ilişkin görsel</td></tr>
</table>

Şekil 9: Eser kimlik kartı örneği (Yanar, Karadeniz vd: 2018,65).

BELGELEME FORMU		
ÖN İNCELEME	**Kimlik Bilgileri**	Envanter Numarası
		Belgeleme Tarihi
		Dokumanın Tekniği
		Dokumanın ait olduğu yöre
		Eşya Türü
		Bulunduğu adres
		Koleksiyondaki yeri
		Dokumanın Ölçüleri
		Dokumanın Kalitesi/çözgü sıklığı
		Dokumanın ağırlığı
		Dokumada kullanılan malzemeler
		Dokumada kullanılan renkler
		Eser tanımlama
	Hasar ve Leke Tespiti	Fiziksel Hasarlar
		Kimyasal Hasarlar
		Biyolojik Hasarlar
		Diğer Hasarlar
	Yapılacak Analizlerin Belirlenmesi	Lif, boyar madde ve varsa leke analizi
		Renk Ölçümü (analizi)
		Biyolojik ve kimyasal etken analizi
		Diğer (böcek, kemirgen, yanlış müdahaleler vb.)
KARAR VERME	**Yapılacak Müdahaleler (Doku, lif, renk kayıpları ve fiziksel biyolojik, kimyasal etki belirtilerini önleme)**	Sağlamlaştırma
		Temizleme (Yüzeysel, bölgesel ve ıslak)
		Saklama

UYGULAMA	**Yapılan Analizler**	Lif, boyarmadde ve varsa leke analizi
		Renk ölçümü (analizi)
		Biyolojik ve kimyasal etken analizi
		Mikroskobik görüntü alma
	Yapılan Müdahaleler	Sağlamlaştırma
		Temizleme (Yüzeysel, bölgesel ve ıslak)
		Saklama
	Müdahale Sonrası İşlemler	Müdahale sonrası renk ölçümü ve karşılaştırması
		Müdahale sonrası mikroskobik detay fotoğraflarının karşılaştırılması
SONUÇLANDIRMA		Sergileme koşullarının oluşturulması
		Saklama koşullarının oluşturulması

Şekil 10: Belgeleme formu (Ünaldı: 2019, 81)

GELENEKSEL TEKSTİL KİMLİK FORMU			
Türü			
Nerede olduğu?			
Ne amaçla yapıldığı?			
Envanter Numarası			
	Çözgü	Atkı	İlme
Hammaddesi			
Kat adedi			
Rengi			
Büküm yönü			
İplik Numarası			
AÇIKLAMA			
Form Düzenleme Tarihi			
Formun Düzenlendiği Yer			
Adres			
FOTOĞRAF			

Şekil 11: Geleneksel Tekstil Kimlik Formu (Öztürk: 2007, 43).

KOLEKSİYON ESERİN KİMLİK FORMU		
Koleksiyon eserin envanter numarası		
Koleksiyon eserin adı		
Koleksiyon grubunun adı		
Koleksiyon eserinin dönemi		
Koleksiyon eserinin cinsi (Yapıldığı malzeme)		
Koleksiyon eserinin geldiği yer:		
Koleksiyon eserinin ölçüleri:	**En:**	**Boy:**
Müze koleksiyonuna giriş tarihi:		
Koleksiyon esere ait görsel		

Şekil 12: Müzede bulunan koleksiyon eserler için kimlik kartı önerisi (Hazırlayan: Güleser GÜLER).

HALK KIYAFETLERİ KİMLİK FORMU		
Koleksiyon kıyafetin envarter numarası		
Koleksiyon kıyafetin adı		
Koleksiyon Kıyafetinin dönemi		
Koleksiyon eserinin geldiği yer		
Kıyafetin oluştuğu parça sayısı		
Koleksiyon kıyafetin ait olduğu yer		
Koleksiyon eserinin ölçüleri	**En**	**Boy**
Müze koleksiyonuna giriş tarihi		
Koleksiyon Kıyafet açıklaması		
Koleksiyon esere ait görsel		

Şekil 13: Müzede bulunan halk kıyafetleri için kimlik kartı önerisi (Hazırlayan: Güleser GÜLER).

KOLEKSİYON ESER KİMLİK FORMU	
Fotoğraf	
Envanter Numarası	
Belgeleme Tarihi	
Eserin Adı	
Müze Koleksiyonuna giriş tarihi	
Eserin tekniği	
Eserin tarihlendirilmesi	
Eserin ait olduğu yöre	
Eşya türü	
Bulunduğu adres	
Koleksiyondaki yeri	
Eserin ölçüleri	
Eserin kalitesi	
Eserin ağırlığı	
Eserde kullanılan malzemeler	
Eserde kullanılan renkler	
Eser tanımlama	

Şekil 14: Kimlik formu önerisi (Hazırlayan: Güleser GÜLER).

KOSTÜMLERİN KİMLİK FORMU	
FOTOĞRAF	
Envanter Numarası	
Belgeleme Tarihi	
Eserin Adı	
Müze Koleksiyonuna giriş tarihi	
Eserin dönemi	
Eserin ait olduğu yöre	
Eserin parça sayısı	
Eserin bulunduğu adres	
Koleksiyondaki yeri	
Eserin ölçüleri	
Eserin ağırlığı	
Eserde kullanılan malzemeler	
Eserde kullanılan renkler	
Eserin saklama yeri	
Eser ile ilgili açıklama	

Şekil 15: Geleneksel Tekstil kimlik formu önerisi (Hazırlayan: Güleser GÜLER).

SONUÇ

Geçmiş dönemlerde insanlar, olağanüstü güçlerden korunma, göz değmesinden sakınma, servete sahip olma arzusu; süslenme, kendini beğendirme duygusuyla takı takmaya yönelmişlerdir. Altın, gümüş, elmas, zümrüt gibi değerli maden ve taşlardan yapılan takılar, ilk insanlardan bu yana da her toplum ve kültürde kullanılmıştır. Takıların yanı sıra kıyafetlerin de insanlar üzerinde öneminin büyük olması ile birlikte yaşadığı dönemin ve toplumun izlerini üzerlerinde taşımaktadırlar. Esat Uluumay insanların bu yönlerinden etkilenerek uzun yıllar topladığı kıyafetlerle bir koleksiyon oluşturmuş ve daha sonra bu koleksiyon bir müzeye dönüşmüştür. Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde bulunan koleksiyon eserleri yörenin ve giysinin gerektirdiği şekilde, başlığından ayakkabısına, silahından çoraplarına kadar tüm aksesuarları ile sergilendiği bu müzede, tarihi 17.yüzyıla uzanan Anadolu ve Osmanlı Rumeli'sinden çeşitli bölgelere ait kıyafetler ve takılar 2004 yılından günümüze kadar müzede sergilenmektedir.

Sergilenen kıyafetler müzenin tarihi medrese olmasından dolayı odacıklarda dönen mankenler üzerinde gösterilmektedir. Müzede alan yetersizliğinden dolayı sergilenmeyi bekleyen zengin bir koleksiyon da depoda yer almaktadır. Kıyafetler ve takılar birbirinden ayrı olarak farklı bölümlerde sergilenmektedir. Mankenler üzerinde sergilenen kadın ve erkek halk kıyafetleri yaklaşık yirmi parçadan oluşmaktadır. Kadın halk kıyafetlerini; yazma, başörtüsü, başlık, entari, üçetek, şalvar, göynek, göğüslük, önlük, cepken, gelinlikler, kuşak, çorap gibi parçalar oluştururken, erkek halk kıyafetlerini ise; zıpka, cepken, fes, başlık, kuşak, gömlek, yelek, yemeni, çorap, silahlık gibi parçalar oluşturmaktadır. Kadın ve erkek halk giyimini oluşturan kıyafetler yörelere göre değişkenlik göstermektedir.

Müzelerde sergilenen geleneksel tekstiller organik yapılı malzemelerden üretilmişlerdir. Organik yapıdaki bu tekstiller yapıları gereği bulundukları ortamla sürekli etkileşim halinde oldukları için zamanla dış etkenlerden zarar görmektedirler. Müzede sergilenen ve depolanan geleneksel tekstilleri korumak, bu eserleri gelecek

nesillere sağlıklı bir şekilde ulaştırabilmek için müze yönetimine, müze uzmanlarına ve müzede görev yapan konservatörlere önemli bir sorumluluk düşmektedir.

Geleneksel tekstillere zaman içinde zarar veren birçok etken vardır. Bu etkenler fiziksel, biyolojik, kimyasal ve diğer etkenlerdir. Müzedeki eserler bulunduğu ortamda bağıl neme, sıcaklığa, ışığa, böceklere, mikroorganizmalara, kimyasal gazlar ve tozlara, karşı verdikleri tepkiler farklı olabilmektedir. Tekstillerin ve tekstil liflerinin korunmasında bozulmalarını etkileyecek olan bu etkenlerin en aza indirilmesi ve eserlerin saklandığı ortam koşulların özenle ayarlanması gerekmektedir. Bu sebeple sergilenen eserler belirli zaman aralıklarıyla depoya kaldırılmalı ve dinlendirilmelidir. Geleneksel tekstiller uygun tekniklerle depolanmalıdır. Depoda bulunan eserlerde oluşabilecek bozulmalar tespit edilmeli ve engellenmelidir. Müze uzmanları ve yöneticileri tarafından düzenli gözlemlenmelidir. Depoda saklanan ve eserlerin bulunduğu sergileme alanlarında ortam sıcaklığı ve nem değeri düzenli olarak dataloggerlar ile takip edilmelidir. Tekstil eserlerinin bulunduğu müze ortamlarında sıcaklık derecesinin denetimi sürekli yapılmalıdır. Geleneksel tekstillerle birlikte diğer koleksiyon eserlerinde bulunduğu müzede eserlerin saklanması, korunması büyük bir gayret gerekmektedir.

Müzelerde bulunan geleneksel tekstillerde ve diğer koleksiyon eserlerinde oluşabilecek sorunların önceden tespiti için müze uzmanları tarafından sürekli izlenmesi gerekmektedir. Depoda korunan ve sergilenen eserler için bakım süreçleri dikkate alınmalıdır. Tekstil eserlerinin bozulmalarını etkileyen tüm etkenler düzenli takibi yapılarak oluşacak bütün değişmeler raporlanmalıdır. Müzedeki eserlerin korunması için getirilen bu çözüm önerilerinin tümüne birden dikkat edilmeli ve uygulanmalıdır.

“Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi”nde bulunan geleneksel tekstillerin korunması ve saklanması üzerine getirilen çözüm önerilerinin yanı sıra müzede bulunan eserlerin belgelenmesi üzerine öneri getirilmiştir. Belgeleme formu önerisi olarak oluşturulan “Geleneksel Tekstil kimlik formu” önerisi gelecekte yapılacak olan uygulamalara yol gösterip, bilimsel ve akademik çalışmalara veri oluşturacaktır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ERBAY, Mutlu(2011). *"Müzelerde Sergileme ve Sunum Tekniklerinin Planlanması",* İstanbul, Beta Basım Yayın.

HARMANCIOĞLU, Mustafa(1964). *"Yünlülerin Güve ve Diğer Zararlılardan Korunması"*, İzmir, Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları.

ICCROM(1987). Müzelerde Koruma: Çevresel Koşulların Denetimi. Kültür Varlıkları Koruma ve Onarım Araştırmaları Uluslararası Merkezi, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon Merkez Laboratuvarı, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

LANDI, Sheila(1998). *The Textile Conservator's Manual,* Routledge, Londra

ÖZTÜRK İsmail(2007). *Koruma Kültürü ve Geleneksel Tekstillerin Korunması-Onarımı*, Duman Ofset Ltd. Şti., Ankara.

UYGUR Ayşe(1999). *"Müzelerde Bulunan Tarihi Tekstil Ürünlerinin Korunmasını Etkileyen Koşullar ve Alınabilecek Önlemler",* 1. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıkları Konservasyonu Ve Restorasyonu Kolokyumu, Ankara Üniversitesi, Başkent Meslek Yüksekokulu, Restorasyon Ve Konservasyon Programı, s.66, Ankara

Makaleler

ATLI, Dilek(2020). *"Üç Kıtayı Buluşturan, Osmanlıyı yaşatan Koleksiyon",* 24 Saat Gazeteciler Cemiyetinin Günlük Yayını, Yıl 39, Sayı 12304 Ocak 2020, s.2

ATTİLA, E.Gülhan(2010). *"Günümüz öncesi Osmanlı'ydı"*, Şehrengiz Dergisi, Yıl 1, Sayı 8, Kasım 2010, ss. 56-58.

AYDIN, Öznur(1996). *"Tekstil Ürünlerine Zarar Veren Biyolojik Unsurlar",* Standart, Yıl 35, Sayı 413, Mayıs 1996, s.82.

BİGAT, M.Sadık(2004). *"Giysilerin ve Takıların Dili"*, TÜRSAB, sayı 249, Aralık 2004, s.27.

ÇAKAN, F.Banu - ÇAKAN Murat(2013). *"Tekstiller ve Ortam Koşulları"*, Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMID), Sayı: N/13 1, s.9

ÇAKIR, Engin(2013). *"Kabına Sığmayan Osmanlı Kültürü"*, Bursa Kent Rehberi ve Yaşam Dergisi, Sayı 12, Aralık 2012- Ocak 2013, ss. 16-20.

DEMİRBİL, Haşmet(2005). *"Türkiye'nin Tek ve En Büyük Halk Kıyafetleri Ve Osmanlı Takıları Müzesi",* Zeytin Körfezin ilk ve Tek Aktüel Dergisi, yıl 4, Sayı 44, Ekim 2005, ss.12-13.

ERDALOĞLU, F.Seyra(2007). "Biz eskiden, eskiden…", Sealife, Deniz Kültürü ve Yaşam Dergisi, Sayı 37, Ekim 2007, ss.90-96.

HAZIR, Ali(2005). *"Osmanlı Halk Kıyafetleri Müzesi Ziyaretçilerini Bekliyor"*, Bursa Ekonomi Dergisi, Sayı 205, Mart 2005, s.4.

İNCE, Türkan(2005). *"Zevk ve Zerafet Uluumay'ın Müzesi'nde"*, Aktüel Dergi Apameia, Sayı 7, Mayıs-Haziran 2005, ss.4-7.

KOCA, Mehmet(2004). *"Uluumay Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi Açıldı"*, Dizayn Ofset, Tasarım Matbaacılık, Hakses Yayıncılık, s. 29.

KOÇAK E. ve ESKİCİ B.(2019). *"Müzelerde Korumaya Etkiyen Faktörler"*, Gazi Üniversitesi, STD 2018 Aralık, ss.235-259, Ankara.

KÜÇÜK, Nihat-SILACIOĞLU Serdar(2011). *"Bu müzede takılar ve kıyafetler çok şey anlatıyor"*, Bursa'dan Dergisi, yıl 1, Sayı 4, Haziran 2011, Bursa Kültür ve Turizm Birliği, s.23.

ÖZKAN, Caner(2007). *"Biz eskiden, eskiden"*, Sealife/ Deniz Kültürü ve Yaşam Dergisi, Sayı 37, Ekim 2007, Doğan Ofset Matbaacılık, s.96.

TOPLUMSAL Tarih (2005), *"Bursa'da Osmanlı Kıyafetleri Müzesi Açıldı"*, Aylık Tarih ve Kültür Dergisi, sayı 134, Şubat 2005, Tarih Vakfı, ss.9-11.

TÜRKOĞLU, Sabahattin(1994). *"Anadolu Folklorunde Kadın Giysilerimiz"*, Türkiyemiz Kültür ve Sanat Dergisi, Akbank, Yıl 24, Sayı 73, Eylül 1994, ss.50-56.

ULUUMAY, Esat(2012). *"Eski Bursa Kıyafetleri"*, Mavi Bir Gökyüzü Yeşil Bir Bursa-BursaGaz Dergisi, Sayı 49, Mart-Nisan 2012, ss.48-52.

ULUSOY, Başaran(2012). *"Cepkenler, Potinler Bir Kültürü Anlatıyor"*, TÜRSAB Dergisi, Sayı 327, Eylül 2012, ss.32-35.

ÜRÜN, Hatice(2013). *"Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde Kıyafetten Keyfiyete Yolculuk",* İsmek El Sanatları Dergisi, Sayı 16, ss. 72-77.

ÜNALDİ, Vedat(2019). *"Etnografik Halı-Kilim-Diğer Düz Dokuma Eserlerin Korunmasında Karar Verme Ölçütleri ve Belgeleme Formu Örneği"*, ARİŞ, Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi, 2019, Ankara.

PEKDEMİR, Neslihan(2007). *"Çeyiz Sandıklarından Müzeye Osmanlı Kıyafetleri"*, Skylife Dergisi, Sayı 11, Kasım 2007, ss.115-118.

YANAR, Ayşem – KARADENİZ Ceren vd.(2018). *"Yüksek Ziraat Enstitüsüne İlişkin Etnografik Eser Koleksiyonunun Oluşturulması ve Sergilenmesi"*, Ankara Araştırmaları Dergisi, 2018, Ankara.

YILDIZ, Mesut - KAHRAMAN Nail(2015). *"Kabına Sığmayan Osmanlı Kültürü"*, Hisar Dergisi, Sayı 18, Ocak 2015, LDR Tanıtım promosyon Matbaacılık, s.35.

Tezler

BOZAL Şüra(2014). *"Müzelerde Giysi Koleksiyonlarının Sergilenmesi Ve Müze Koleksiyonlarının Muhafazasının Giysi Koleksiyonları Çerçevesinde Değerlendirilmesi"*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Müze Yönetimi Yüksek Lisans Programı, Müzelerde Görsel Okuryazarlık, İstanbul.

ÇETİN Ece(2018). *"Çağdaş Sanat Koleksiyonlarının Müzelerde Toplumla Buluşmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri"*, Doktora Tezi, Işık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

KARAKULLUKÇUOĞLU Esra(2019). *"Uluumay Vakfı Osmanlı Halk Kıyafetleri ve Takıları Müzesi'nde Bulunan Gelin Odasındaki Kıyafetlerin, Dokuma Başlıklarının İncelenmesi Ve Kataloglanması"* 18 adet gelin kıyafeti ve 15 adet erkek başlığı incelenmiştir.

MEREV A.T.(2019). *Tarihi Tekstillerde Bozulma Nedenleri Ve Restorasyon Öncesi Yapılması Gereken İşlemler*, Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Geleneksel Türk Sanatları Anasanat Dalı, İstanbul.

OKÇA A.K.(2014). *Geleneksel Dokumalarda Koruma Ve Onarım Prensipleri*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

SİMER Z.F.(1994) *Müzelerde Tekstillerin Korunması,* Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

İnternet Kaynakları

https://www.kulturportali.gov.tr/.

https://www.turkedebiyati.org/ahmet-pasa.html.

http://bgc.org.tr/ansiklopedi/ahmet-pasa-medresesi.html.

http://alanbaskanligi.bursa.bel.tr/gedik-ahmed-pasa-medresesia236/.

http://bgc.org.tr/ansiklopedi/ahmet-pasa-medresesi.html.

www.kathryngauci.com

https://www.lafsozluk.com/2010/07/uc-etek.html

www.folklor.gen.tr

https://yozgat.ktb.gov.tr/TR-92300/yoresel-kiyafetler.html

https://slideplayer.biz.tr/slide/15161142/92/images/16/ELEKTROMANYET%C4%B0K+SPEKTRUM.jpg

https://www.elektrikdeposu.com

https://azkurs.org/biyolojik-tehlikeler-mikroorganizmalar.html,

https://wiki.bugwood.org/Lepidoptera

https://tr.bedbugus.biz/mol/pro-mol/lichinki-moli-foto.html

http://butterflies-nnov.ru/wp-content/uploads/2019/06/Tineola-bisselliella-14-01-c.jpg

http://gobirdingeu-mothing.blogspot.com/2018/05/a-new-moth-new-waxfly-new-snail-and.html

http://molbiol.ru/forums/uploads/a002/b056/post-37165-1295273781.jpg

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/5b/Trichophaga.tapetzella.jpg/1200px-Trichophaga.tapetzella.jpg

http://www.lepiforum.de/webbbs/media/f1_2016/15/15402_3.jpg

https://alchetron.com/cdn/hofmannophila-pseudospretella-dbd7ee5c-f318-47dd-89dd-b222621eeba-resize-750.gif

https://alchetron.com/cdn/hofmannophila-pseudospretella-93b31404-ce77-4aa1-ad7a-0d7a15ba1ee-resize-750.jpeg

upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b0/Endrosis_sarcitrella01.jpg

http://lucidincorporated.com/?k=varied+carpet+beetle

http://protistology.ifmo.ru/Animalia/Coleoptera/eng/antscrkm.htm

https://www.coleoptera.org.uk/node/20582

https://en.wikipedia.org/wiki/File:Anthrenus_pimpinellae_MHNT_both_sides.jpg

http://coleonet.de/coleo/texte/attagenus.htm

https://www.coleoptera.org.uk/node/14031

https://alchetron.com/Attagenus

http://www.infotek.com.tr/datalogger.htm

EKLER

EK 1

Bu bölümde yer alan örnek çalışma Sheila LANDI'ya ait "Textile Conservator's Manual" adlı kitabın 230-235 numaralı sayfalarında yer alan 18. yüzyıla ait bir kadın kıyafetine ait koruma projesi örnek olarak verilmiştir. Kitapta yer alan bu çalışmanın İngilizceden Türkçeye çevirisi Narmina AKİFOVA ve Güleser GÜLER tarafından 2021 yılında yapılmıştır.

12.2 1760'ların işlemeli sırtlı bir çuval elbise örneği

12.2.1 Bulunan açıklama

İpekten yapılmış işlemeli bir elbise, hafifçe eğitilmiş yuvarlak bir formdan ve arka panellere yerleştirilmiş düz malzemeden, öne ve arkaya derinlemesine işaretlenmiş ayrı bir korse ve iki olası saklamanın yolundan oluşmaktadır. Formun arkası, biri geriye doğru giyilen bir tür önlük, diğeri ise yakasından korse takılıdır ancak bele kadar serbestçe süzülen çuvalın bir versiyonu olduğu görülmektedir. (Şekil 12.8). Her bir alternatif korse sırtının sivri arkasının altına sıkıştırıldı ve formun beline asıldı, orta önden yaklaşık 10 cm'ye kadar ulaştı.

Fotoğraf 12.8: Sert değişikliklerden sonra yeniden yapılanma sırasında 1970'lerin uçuşan bir çuval

Korsenin önü kapalı ve derin kesilmiş bir yakaya sahiptir. Önlerin birleştiği kenarlar ve arkadaki uzun nokta balina kemiği ile sertleştirilmiş ve keten ile kaplanmıştır (Şekil 12.9). Dirsek uzunluğundaki kollar tuhaf bir şekilde dışarı çıkma eğilimindeydi. Kelepçelere ağır bir astar verilmiş, kaba bir şekilde toplanmış ve geniş bir kıvrımla kollara birleştirilmiştir.

Nakış, kombinezonun önünü ve arkadan öne doğru alanı süsleyerek, özenle renklendirilmiş ipeklerden yapıldı. Düz alanlar seyrek olarak çiçek ve yaprak dallarıyla süslenmiş ve boyun çizgisi, manşet fırfırlarının kenarları etrafında küçük bir bordür oluşturulmuştur.

Mevcut tüm kanıtlar, 1760'larda bir zamanlar bir yöreye işaret ediyordu.

12.2.2 Değişiklikler

Bu tür bir uçuş torbası için doğru terimin belirlenmesi zordur ve hala bu konuda çok az örnek vardır. Çuval, alt kenarında dikiş izleri bulunan korse ile 'önlüğü' oluşturan işlemeli ön kısımlardan ayrılmıştır, geri kalanı bel bandına takıldığında yuvarlak kombinezonun üzerine rahatça oturması için kıvrılmıştır. Neyin eksik olabileceği görülmektedir. Çuvalın boş kısmının üst tarafı, orijinal bitmiş kenarın kesildiği ve başka bir tabaka ile kaplandığı görülmektedir. Şekil 12.13, ön iki bölümün değiştirilmiş haliyle önlüğün sol tarafını görmek mümkündür.

Çuvalın ön kısımlarından yapılan 'önlük', orijinal kombinezondan gelmiş olabilecek ipek bir kemere sahip olmaktadır.

Kombinezon belde geniş ve modern örgü bandı halinde toplanmış, ancak mevcut formla ilgili olmayan kırışıklıklar ve dikiş izleri gösterilmiştir. Arka paneller, nispeten modern saten ile yapılmış, etek ucunda orijinal ipekten kısa bölümler olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 12.9: Balina kemiği ile sertleştirilmiş derin noktayı gösteren korsenin arkası. Kollar zaten kaldırıldı.

12.2.3 Durum

Kombinezonun, çuvalın sırtı ve etek ucu lekeliydi, ancak en kötü bölgelerin bazıları kostümün şimdi yapıldığı şekliyle kısmen gizlenmiştir. Orijinal cephe ortadan kesilmiş ve düz bir dikişle yeniden birleştirilmiştir (Şekil 12.10). Renk çiftinin renginden tamamen farklı olduğu ve zemin kumaşı gevşediği için muhtemelen yarısı yıkanmıştı.

Genel yapı ve kumaş oldukça sağlam görünmektedir, ancak yüzey kirliydi ve hem boyun hem de önlükteki bant yırtık bir durumdaydı.

Fotoğraf 12.10: Nakış doğru şekilde hizalandıktan sonra kombinezonun orta paneli

12.2.4 İlk hareketler ve temizlik

Victoria ve Albert Müzesi'ndeki yeni kıyafet koleksiyonunda sergilenecek objelerin seçiminin başında bu elbise değiştirilmiş olsa bile dâhil edilmek için iyi bir aday olarak görülmüştü. Müzenin temizleme imkânı yoktu ve bu nedenle bunun için düzenlemeler yapıldı ve birkaç kostümün Edinburgh'a götürülmesi için gönderildi. İskoç Kraliyet Müzesi, çözücü olarak Arklone kullanan bir kuru temizleme makinesine sahiptir (1,1,2-triklo-1,2,2-trifloroetan, bkz. Bölüm Bir, bölüm 5.3.2). Şiddetli ajitasyondan kaçınmak için mekanik etki kontrol edilebilir, ancak Arklone çok nazik bir çözücüdür ve bu nedenle bir deterjan eklenmesi gerekir. Bu, temizleme döngüsü sırasında temiz çözücü ile durulanır ve kurutma makinenin tamburu içinde uygun şekilde düşük bir sıcaklıkta gerçekleştirilir.

Görünüşte bazı genel iyileşmeler olmasına rağmen lekeler çıkarılmamıştır. Çoğu zaman olduğu gibi, lekelerin aksine, lekeler ancak su kullanılarak hafifletilebilmektedir. Kumaştaki sargıyı etkilemekten kaçınmak için, küçük bir su yüzdesi ile karıştırılmış IMS (bilgi yönetim sistemi) denendi, ancak ne yazık ki çok küçük bir ekleme bile kumaşın gevşemesine neden olmuştur. Bölüm 6.7'de açıklanan emiş kutusunun kullanılması, nemin yayılmasını sınırlamaya yardımcı olabilirdi, ancak o sırada mevcut değildi.

Müzeye dönüldüğünde, bazı temel onarımlar yapılmış ve elbise istenene kadar kenara bırakılmıştır.

Daha sonra, sergi düzenleyici politikası değişti ve yeni galeriye dahil edilme kriterleri, her bir elbisenin moda veya sosyal davranışlar hakkında belirli bir noktaya değinmesi gerektiğini kabul etmişlerdir. Ana değişiklikler kesinlikle 18.yy sonrası olduğu için, sonunda reddedilmiştir. Ancak stil alışılmadık ve şüphesiz bir anlığına çok güzel olduğu için, galerinin açılış heyecanı söndükten sonra yakından bakmaya değer görülmüştür.

12.2.5 Sorun

Elbisenin parçalarını orijinal sıralarına göre yeniden düzenlemek ve eksik olan bölümleri görsel olarak kabul edilebilir bir şekilde değiştirmek, dört parçanın çuval sırtlı

bir önlük ve kombinezondan yapıldığı varsayımını yapmak durumunda sorunu çözebilmektedir.

12.2.6 Muayene

Her parça, önceki dikiş, renk değişiklikleri, katlanma ve aşınma izleri açısından yakından incelenmiş ve daha belirgin olan yeni dikiş çıkarılmıştır. Kollar ve çuval üzerindeki dantelli bantlar çıkarılmış, her biri önceki kullanımın izlerini taşıyan çok tuhaf şekilli birkaç parçayı ortaya çıkarmak için ayrılmıştır. Daha sonra hazine olduklarını kanıtlatılmışlardır.

Pileler yeniden yerleştirilmiş olsa bile, çuval şeklinin prensipte doğru olduğu oldukça açıktır. Bir zamanlar korse bel kenarına bağlanma şekli izlenebiliyordu ve arkadan öne önlüğü oluşturan iki parça, elbisenin orijinal cepheleri olmalıydı. İlk başta net olmayan şey, eğer varsa, eksik kumaşın boyutuydu.

Kombinezonun üstündeki bir taraftaki toplanma, eski kıvrım ve dikiş izlerini incelemek için bir kez çıkarılmıştı, ancak herhangi bir sonuca varmak mümkün olmamıştır. Şimdi grup tamamen kaldırılmıştır ve bir araya getirilme şekli yakından incelenmiştir.

Kombinezon

Kombinezonun parçalara ayrıldığında, aşağıdakilerden oluşan altı dokuma genişliğinden (dokuma tezgâh genişliği yaklaşık 55 cm) oluştuğu bulunmuştur:

- Orijinalden merkez ve yan paneller,
- Daha uzun bir panel ikiye böldü ve etek ucunda arkaya doğru aşağı açılı;
- Boyunda soluk yeşil saten ile yapılmış iki kısa panel, muhtemelen on dokuzuncu yüzyıl, eğitimli bir etek yapmak için yarım parçanın uzun tarafına birleştirilmiştir.

Bu kısa uzunluklardan biri, dikdörtgen oluşturmak için dikkatlice birbirine dikilmiş üç garip şekilden oluşmaktadır. Dikişler kesinlikle orijinaldir, bu nedenle terzinin kumaştan yoksun olması gerekir!

Orta ön panel üstte kısaltılmış (belki bir süredir ayrı bir dekoratif nakış paneli olarak kullanılmıştı) ve bir ara ikiye kesilmiştir. Şimdi, bir yarısının rengi kökten farklı ve diğerlerinden çok daha yumuşaktır, bu da bu parçanın yıkanmış olduğu sonucuna işaret etmektedir. Sıradan bir dikişle yeniden birleştiğinde, tasarımın ilişkisi, gerçekten birbirine ait olduklarına dair bazı şüphelere yol açacak şekilde çizginin dışına çıkarılmıştır. Yeniden inşamız gerçekleştirildikten sonra bir şüphe yatıştırılmıştır (Şekil 12.10).

Bu panelin üst kısmında kesilmiş, yıkanmış ve ütülenmiş olmasına rağmen, hala bir kat izleri ve merkezde derin bir nokta olduğunu gösteren dikiş izleri vardı, kumaş kesilmiyor, sadece basitçe düz bir kesikten geri dönmüştür. Değişiklikte, eğik çizginin kenarları yeniden birleştirilmiş ve bitişik panellere uyacak şekilde eksik uzunluğu telafi etmek için iki dikdörtgen parça eklenmiştir. Bunlar çıkarıldıktan sonra (Şekil 12.11) (ve ileride başvurmak üzere diğerlerine eklendikten sonra), her iki tarafta da küçük bir kumaş üçgeninin eksik olduğu açıktı, ancak bir kaset için bir kanal yapmak için dikiş işaretleri hala bir sonraki panele birleştirildiği ve ters çevrildiği yeri gösteriyor. Teybin sonunun eğik çizginin dibine nerede sabitlendiğini bile görmek mümkündü.

Fotoğraf 12.11: Cep yarıklarını ve kısaltılmış orta paneli gösteren kombinezonun üç ana paneli. Tam kombinezonu oluşturan diğer iki dokuma tezgâhı genişliği sadece yarım uzunluktaydı.

Dönemin başka bir elbisesine bakarsak, yapı olarak çok benzer olduğunu görebiliyorduk. Başlangıçta beş dokuma tezgâhı genişliği vardı; bunlardan ikisi,

muhtemelen sırlı keten olan başka bir kumaştan oluşan yarı uzunluktaydı. Cep yarıkları, yan panelin yarısından daha az meydana gelmiş ve kasnağın ucunun nerede olacağı işaretlenmiştir. Şeritler, kanalın içinden geçirilir ve üst kısmı dar yan panelleri olan bir kasnağa uyacak şekilde çekilirdi (Şekil 12.12).

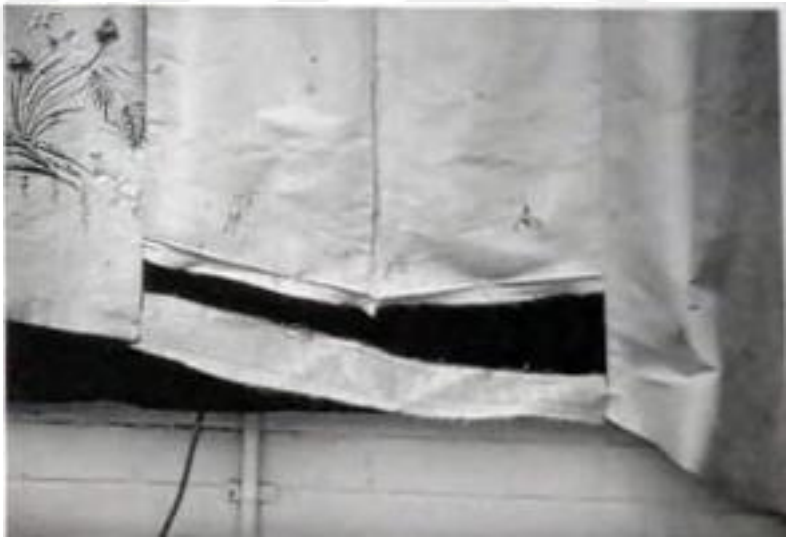
Fotoğraf 12.12: Yeniden yapılandırılmış kombinezonun üst kısmı bantlar üzerinde toplanıyor, yan bölmelere sığacak şekilde kanallardan geçiyor.

Elbise

1760'ların etek yakasındaki moda, düz bir kombinezon ve eğitimli bir elbise içindi. Bu nedenle, iki uzun yarı genişliğin aslında cüppe ait olduğu muhtemel görünüyordu, ancak bunların her birinin yarısı eksik olan iki panelden geldiklerine dair erken bir varsayım, kanıtlar tarafından doğrulanmamıştır. Öyle olsaydı, her bir parçanın üst kısmında aynı işaretler görülmeliydi ama aslında bunlar oldukça farklıydı. Ayrıca, panellerden birinin sağ üst köşesinin tersi olan ve elbisenin diğer tarafındaki eşdeğer köşesinden gelmiş olması gereken büzgülerden bir parça ortaya çıkmıştır. Bir araya getirildiğinde, mevcut iki parçanın tam bir dokuma tezgâhı genişliği oluşturmak için nerede eşleştiğini ve kasnaklı kombinezon üzerine sığacak kadar dolgunluk sağlamak için sol taraftaki önlüğe (Şekil 12.13) nerede oturduğunu görmek mümkündü, ancak etek ucunda üretilen çok garip bir şekil vardı. Bit koleksiyonumuzda bir kez daha araştırılarak, sürekli bir eğimli etek çizgisini oluşturan eksik parça olduğu belirlenmiştir(Şekil 12.14).

Fotoğraf 12.13: Cüppenin sol tarafı, önlükten ön kısım ve yuvarlak jüpondan alınan kısım orijinal yerlerine değiştirilmiştir.

Fotoğraf 12.14: Elbisenin etek ucu, kombinezona sığacak şekilde kesilmiş paneli gösteriyor. Eksik parçanın bir kısmının bulunması, hattın devamlılığını oluşturur.

Bununla birlikte, elbisenin sağ tarafındaki muadili, daha önce bahsedilen sol üst köşesi dışında, tamamen eksik görünüyordu. Sonunda orta ön panelin tepesinden alınan iki parçanın da bu bölümden geldiği kanıtlanmıştır.

Şimdiye kadar desen ve kesimin ana hatları netti, ancak yeniden yapılanma sırasında kumaşın nerede eksik olduğunu ve diğer parçaların nereye ait olduğunu bulmak için keşfedilecek çok fazla ayrıntı vardı.

Korse ve kollu

Bir zamanlar çuvalla bütünleşik olan ama şimdi ayrı bir parça olan korse, kolluklarda çok garip bir şekilde oturan kollar dışında değişmemiş görünüyordu. Kolların başlıkları dışında hiçbir şeyin kesildiği kanıtlanmamış, ancak dikişleri belli olduğu için çıkarıldıktan sonra daha fazla araştırma için bir kenara bırakılmıştır.

12.2.7 Hazırlıklar

Eksik alanların yerine getirilmesi için tafta örgülü bir polyester kumaş seçilmiştir. Bu bölümdeki ilk vaka tarihinde, Osterley kontrpuanında kullanılan kumaşın aynısıydı. Böylece boyama kolaylığı ve tutuş özellikleri iyi biliniyordu. Aynı zamanda, bulması zor, boyaması zor ve pazarlık açısından pahalı olan ipeğe çok kabul edilebilir bir alternatif haline getirmek için yüzey dokusu ve parıltısı açısından doğru bir görünüme sahiptir. İyi bir renk elde edilmiştir. Bazı Habotai ipeği de boyanmış, bu da onarımlarda ve etek kenarındaki astarların değiştirilmesinde kullanılmak üzere boyanmıştır.

12.2.8 Koruma

Kombinezon

Dikişlerin hiçbiri orijinal dikişi korumadığı için parçalar tamamen ayrılmıştır. Arka panellerdeki saten atılmış ve iki uzun yarı genişlik, daha sonra elbiseye eklenmek üzere bir kenara bırakılmıştır. Merkezi ön panelin iki yarısı ayrılmış ve destek olarak Habotai ipeği şeridi kullanılarak bir dikiş yerine uçtan uca yeniden hizalanmıştır.

Yeni boyanmış polyester taftanın parçaları, çıkarılmış olanların yerini alması için üst kısma eklenmiştir. Ortadaki eğik çizgiden geri döndürüldüğünde, belirtilen açıda sadece küçük bir üçgen görünür kalmıştır.

Merkezin yan panellere doğru hizalanmasına ilişkin üç kılavuz bulunmaktadır:

- Dikiş boyunca bağlanan işlemenin tasarımı;
- Etek ucunun orijinal dönüşünün kırışık izleri;

- Kanalı üst kenar boyunca yapmak için dönüş açısını gösteren dikiş işaretleri çizgisi.

Tüm bu faktörler doğru bir şekilde değerlendirildikten sonra, paneller mümkün olduğunca orijinal dikiş deliklerinde çalışarak yeniden birleştirilmiştir. Düzleştirilen ve birbirine dikilen cep yarıklarının kenarları, katlama ve dikiş izlerinin gösterdiği gibi ayrılmış ve kıvrılmıştır.

Arkadan iki kısa panel üzerinde yapılan bir çalışma, yeniden düzenlemede ters çevrildiklerini göstermiştir. Ayrıca, üç tam panele göre nereye ait olduklarını da göstermiştir. Uzunluk, diğer 18.yy kostümlerinde bulunan türden ketenlere benzer, oldukça kaba dokumadan yapılmış yeni sırlı keten kumaşlardan oluşmaktadır.

Kombinezonun üst kısmı artık yeniden inşa edilebilmektedir. Orijinal kanalı yeniden oluşturmak için kumaş ters çevrilmiş ve iğne işaretleri olabildiğince doğru bir şekilde hizalanmıştır. Yan tarafta, arka ve ön bantların birbirine bağlanabilmesi için üst kısımda da çevrilmiş olan yeni keten ile birleştiği yerde bir boşluk bırakılmıştır. Bantların uçları, öndeki noktanın her iki tarafına da yapıştırılmış, buradan fazlalığı toplamak ve kasnağın üstüne sığacak şekilde bir pul uygulanabilmiştir.

Elbise

Serbest elbise çuval daha yakından incelenmiştir. Orta bölüm iki genişlikte kumaştan yapılmış, kıvrılmış ve ardından düzleştirilmiş bir tüpe birleştirilmiştir (Şekil 12.15).

Fotoğraf 12.15: Torbanın içi, kumaş düzleştirilmiş bir tüp yapmak için birleştirilmiştir.

Üst kısım, muhtemelen yeniden modellemeyi kolaylaştırmak için kesilmiştir, ancak sonuç düzensiz bir çizgi olduğu görülmektedir. Dikiş izleri, yeni dikiş hatları ve diğer kıvrım izleri vardır, bunların hepsi biraz yeniden modellendiğini göstermektedir. Korsenin arka noktasına bağlandığı çuvalın dibinde, tüp, her iki tarafta üç tane daha panele birleştirilmek üzere bölünmüştür, bunlardan biri hala yerinde, diğeri iki yarım genişlikte yapılmıştır. Kombinezon, soldaki ilgili panel aşağı yukarı eksiktir ve her iki taraftaki dış panel "önlük" ten gelmektedir. Üç merkezi dikiş bozulmamıştır.

Tüm panellerin tepesindeki ve çuvalın üstündeki kumaş kısmen kesilmiştir, ancak kaybı telafi etmek için yeni kumaşta parçalanacak yeterli kanıt kalmıştır..

Pileleri sıfırlamak için çuvaldaki dikiş izleri takip edilmiştir. Üst kısım için orijinal ciltleme, kollardan çıkıntıları oluşturan parçalar arasında bulunmuştur. Her halükarda uzunluk doğru olmakla birlikte katlama işaretleri yerleştirilmiştir

Belin etrafındaki kıvrımların orijinal seti, katlama çizgileri ve renk değişiklikleri ile izlenebiliyordu ve korse astarında, her iki tarafta orta önden benzer bir noktada sona eren dikiş izleri vardır, bu da ne kadar yuvarlak olduğunu göstermektedir. Eksik panel, kesin olarak yerleştirilebilen parçaların dikildiği yeni malzemeden yapılmıştır. Özellikle üst köşe, kenarın kesildiği açının paha biçilmez bir göstergesiydi. Kombinezonun orta panelinden alınan iki parça, işlemeli çiçek ve böcek dallarının düzeninin kanıtı ve bir sonraki paneldeki biriyle eşleşen bir leke şeklinin kanıtı üzerine panelin ortasına yerleştirilmiştir. Birbirlerinin üzerine katlanmışlardır.

Katlama ve dikiş izlerinin ardından, elbisenin etek ucu orijinal çizgisine çevrilmiş ve geniş bir Habotai ipeği yüzü eklenmiştir. Muhtemelen başlangıçta tam bir astar olurdu, ancak elbisenin bir sergide kullanılması olası durum olmadığından, iç kısmın çoğunu açık bırakmanın en iyisi olduğu düşünülmektedir. Diğer dikiş işaretleri, bir seferinde bir saçak bezemesi olduğunu, ancak şimdi neye benzediğini gösteren hiçbir parça kalmadığını göstermektedir.

Kollu

Kollar muayene için ayrılmıştır. Biri düz kenarı kenarda kesilmiş ve diğeri açılı olarak kesilmiş olmak üzere iki parça halinde kesilmişlerdir. Daha küçük parçanın iki açılı kenarı vardır ve manşonu dirsekte daraltmıştır. Elbisedeki eksik parçadan tamamen yeniden kesilmiş olmaları mümkün görünüyordu, ancak hâlihazırda bulunan işlemelerin karşılaştırılması, mevcut alanlardan gelmeleri için yeterli yer olmadığını göstermiştir. Bu nedenle orijinal kılıflar olması gerekmektedir.

Koleksiyondaki başka bir elbiseden desen alınarak karşılaştırma yapılmıştır. Başlığın oldukça büyük bir kısmının kesildiği açıktır, bu yüzden bu kadar garip bir şekilde sıkışmışlardır. Ayrıca alt kenarın eğrisi düzeltilmiştir. Dikiş ve katlama işaretlerini takiben, kolların 1760'larda genel kıyafet tarzına göre normalden çok daha düz ve dolgun olduğu belirtilmiştir. (Sergi komiseriyle hiçbir zaman çözülemeyen bir görüş ayrılığı ortaya çıkmıştır. Moda tarihi, kolların tek bir şekil olması gerektiğini

söylüyor, ancak iç kanıtlar ilk yapıldığında bunların başka bir şekil olduğunu gösteriyor).

Kollar yeniden yapılmadan önce başlık, dikiş çizgileri ve dirsekteki alt kıvrımı oluşturmak için yeni kumaş aşılanmıştır. Kombinezonlarda kullanılan ketenle kaplıydılar.

Manşetler

Manşetler, kolun arkasında derin bir şekilde dirsek açısına doğru daralan bir fırfır şeklinde yapılmıştır. Saten astarı çıkardıktan ve büzgü ipliğini serbest bıraktıktan sonra, orijinal astarın nerede sabitlendiğini gösteren dikiş hattını görmek mümkün olmuştur. Her bir manşetin dar kısımda kısaltılmış olduğunu görmek de mümkündür. Eksik parçaları ortaya çıkaran kalan bitler üzerinden bir kez daha arama yapılmıştır.

Kelepçeler uygun şekil ve boyutlarında yeniden oluşturulmuş, Habotai ipeği ile astarlanmış, hala görünen hat boyunca toplanmıştır - eski dikiş delikleri bile izlenip kullanılabilir - ve kollara geri takılmıştır.

Ortaya çıkan kıyafet, tamamen içsel kanıtlara dayalı bir yeniden yapılanmadır, bazıları kısalık uğruna ihmal edilmiştir ve bu, tarihsel çalışmalardan tasarlanan moda fikirlerinden biraz farklı olabilir, ancak sorumlu hiçbir koruyucu, sergi sorumlusu bir talebi karşılamak için kanıtları tahrif etmeyecektir. Ne yazık ki, harcanan bunca zamana rağmen kayıp alanları bir çalışma parçasından fazlası olamayacak kadar geniştir.

Bir sonraki vaka tarihi, kökten değiştirilmiş, ancak orijinal şekli yeniden oluşturmaya çalışmak söz konusu olmadığı için yalnızca teori ve gözlemde bir egzersiz olan 18.yy'dan kalma bir elbiseyle de ilgilenmiştir. Değişiklik 18.yy açısından geçerliydi ve ortak bir uygulamayı temsil ediyordu. Ayrıca, kumaşın %90'ı bir yerde bulunabilmesine rağmen, biri korse arkasında olmak üzere birkaç anahtar parça tamamen eksik olduğu tespit edilmiştir.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Güleser GÜLER

Dil: İngilizce

Programlar

Texcelle, Microsoft Office, Paint, Adobe Illustrator CS6, Adobe Photoshop CS6, Adobe Brich CS6, Optitex, Gerber.

Eğitim Durumu

1. 2008-2012 Yıldırım İMKB Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi – El Sanatları Teknolojisi Alanı/ Bursa
2. 2012-2014 Akdeniz Üniversitesi/Serik Gülsün-Süleyman Süral Meslek Yüksekokulu/Geleneksel El Sanatları Bölümü/ Antalya
3. 2014-2017 Süleyman Demirel Üniversitesi/Güzel Sanatlar Fakültesi/Halı-Kilim Ve Eski Kumaş Desenleri Bölümü/ Isparta

Sergiler

1. 2016 Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi'nde düzenlenen "15 Temmuz Demokrasi Şehitleri Anısına Cumhuriyet Sergisi"ne katılım, Isparta.
2. 2016 Süleyman Demirel Üniversitesi'nde gerçekleşen "Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi"ne katılım, Isparta.
3. 2016 Süleyman Demirel Üniversitesi'nde düzenlenen "Kutlu Doğum Sergisi"ne katılım, Isparta.
4. 2016 Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel sanatlar Fakültesi'nde düzenlenen "Renklerin Suda Dansı 8 Sergisi"ne katılım, Isparta.
5. 2016 MEB Uluborlu Hayat Boyu Öğrenme ve Halk Merkezi tarafından düzenlenen yılsonu sergi açılışında "Ebru-Workshop" çalışmasına katılım, Uluborlu/Isparta
6. 2017 Süleyman Demirel Üniversitesi'nde düzenlenen "Kutlu Doğum 2 Karma Sergisi"ne katılım, Isparta.
7. 2017 BUTTİM'de düzenlenen "Your Global Resource, Innovation Day 2017 Textile" konferansına katılım, Osmangazi/Bursa.
8. 2021 ArtWin Sanat Galerisi, Uluslararası Çevrimiçi Online "29 Ekim Cumhuriyet Sergisi"ne MKA adlı çalışma ile katılım, Antalya.

Mesleki Tecrübeler

1. 2011-2012 Esba Tekstil, Sanayi Nakışı ve Tasarımı
2. 2016 Halıhan AŞ, Halı Tamiri
3. 2017-2021 Esba Tekstil, Dijital Baskı Desen Tasarımı